

POŠTNINA PLAČANA V GOTOVINI
MLADIKA

† DRUŽINSKI LIST †
† S † PODOBAMI †

XIV · LETO · 1933 · ŠTEVILKA 5 †

MLADIKA izhaja v Celju prvega dne vsakega meseca. **Naročnina** za Mladiko je letno Din 84—, s krojno prilogo vred Din 100—.

Da uprava ustreže najširšim slojem, sprejema naročnino tudi polletno (Din 42—) in četrtletno (Din 21—).

V inozemstvu stane Din 100—, s krojno prilogo Din 116—; v Ameriki dol. 2—, s krojno prilogo dol. 2.40.

Čekovni račun imamo za Jugoslavijo v Ljubljani št. 11.412 Družba sv. Mohorja, Celje, za Italijo v Trstu št. 11/1675, za Avstrijo na Dunaju D 160.150.

Naročnino in reklamacije je pošiljati na naslov: **Uprava Mladike v Celju**. — Reklamirati se more vsakokrat le zadnja številka.

Rokopisi naj se pošiljajo na naslov: **F. S. Finžgar**, tehnični urednik publikacij Družbe sv. Mohorja, Ljubljana, Kolezijska 1, ali: **Mladika**, Ljubljana, poštni predal 337, telefon 3191.

Ugankarsko gradivo sprejema višji šolski nadzornik **Josip Novak** v št. Vidu nad Ljubljano. Na isti naslov je pošiljati tudi rešitve ugank.

VSEBINA MAJSKE ŠTEVILKE

LEPOSLOVNI SPISI: Čez steno, VIII—IX (Ivan Bučer) // Naseljenci (Mara Husova) // Črni šahovski konj (Vitomil Zupan) // Ljubezen in dolžnost, VI—VII (Paul Acker - J. Kotnik) ★ PESMI: Drevo (Joža Vovk) // Ave Marija (Ksaver Meško) // V vlaku (Jože Kastelic) // Še čutim (Venceslav Sejavec) Ne plakaj; Tožba (Draga Krajnc) // Grob v pesku (Ladko Truhlař) ★ POLJUDNI SPISI: † Knezoškoř dr. Andrej Karlin // Kje smo s cerkvenim slikarstvom (France Stelè) // Slovanske prestolnice: Budišin (J. Šedivý) // Iz anatomije: Rane. Tujki (dr. Janez Plečnik) ★ PISANO POLJE: Stična v zgodovini in književnosti (Ivan Zorec) / † Bogomil Vdovič (F. S. F.) / Nove knjige ★ DRUŽINA: Zdravstvena vprašanja za družino in dom (dr. Malka Šimec) / Sedè ali stojè (Š. H.) / Kako kulturno zemljo odevamo (H.) / Kakteje Kuharica (M. R.) ★ ZA KRATEK ČAS: čarodejev kotiček in zabavne igre Vsak po svoje / Smešnice / Uganke ★ SLIKE: Maksim Sedej: Pomlad // Cerkevna slikarska dela: Levi in desni del slike sv. Treh kraljev v cerkvi sv. Marije na Škrilju; Dekoracije svoda na Suhi pri Škofji Loki; Primer gotsko poslikanega svetišča na Suhi pri Škofji Loki; Prezbiterij cerkve sv. Miklavža v Kostanjevici // K članku Slovanske prestolnice: Budišin; Prótostantsko dolnjelužiško dekle iz Blot; Lužičkosrbska nevesta; Levji stolp v Budišinu // Fotografije (Fr. Krašovec): Cvetje v gorah; Šenklavž v cvetju; Na travniku / Dr. A. Karlin / Bogomil Vdovič / Znamenje pri Stični

VOCENOSMOPREJELITELEKKNJIGE

Faraon. III. knjiga. Boleslav Prus. Iz poljščine prevel Fr. Koblar. Ljudska knjižnica 50. zvezek. Založila Jugoslovanska knjigarna. 1955.

Kačja zalega. Roman. François Mauriac, prevel dr. Tone Bajec. Leposlovna knjižnica 12. zv. Založila Jugoslovanska knjigarna. 1955.

Raztreseno klasje. Dr. Mihael Opek. Štiri in trideset različnih govorov.

II. zvezek. Založila Prodajalna H. Ničmanova v Ljubljani. 1955.

Ivan Pregelj: Izbrani spisi. Osmi zvezek: Simon iz Praš. Usehli vrelei. Založila Jugoslov. knjigarna. 1955.

Smeh v džungli. Louis Adamič. Avtobiografija ameriškega priseljenca. Iz angleščine prevel St. Leben. Založila Tiskovna zadruga v Ljubljani. 1955.

Pogled na družabno in gospodarsko strukturo Slovenije. Filip Uraťnik. Slovenske poti VII. Založila Tiskovna zadruga. 1955.

Ivan Cankar: Zbrani spisi. Petnajsti zvezek. Uvod in opombe napisal Iz. Cankar. Založila Nova založba. 1955.

Hamlet. Shakespeare. Prevel Oton Župančič. Založila Tiskovna zadruga v Ljubljani. 1955.

Naročniki! Prosimo vas, pokažite Mladiko tudi prijateljskim družinam. Če sodite, da bi katere naročile Mladiko, blagovolite sporočiti naslove na dopisnici: **Upravi Mladike, Celje**. — Od prejšnjih letnikov Mladike se še dobijo letniki 1924, 1925 in 1926 broširani po 90 Din, vezani po 130 Din, letniki 1927, 1928, 1929, 1930, 1931 in 1932 broširani po 110 Din, vezani po 150 Din; z odpravnino stane letnik 10 Din več. Vezava Mladike stane z izvirnimi platnicami v platnu 40 Din, napol v platnu 30 Din; lahko pa se naročajo izvirne platnice tudi same ter stanejo v platnu 30 Din, napol v platnu 20 Din.

Tiska Mohorjeva tiskarna, r. z. o. z., v Celju (Fran Milavec, Celje). — Izdaja Družba sv. Mohorja v Celju (Jožef Zeichen, Celje). Za uredništvo: Fran Milavec, Celje.

Č E Z S T E N O

Ivan Bučer

Čepeli so v tesni zijalki in postalo jim je gorko, ko so se dobro zavili in stisnili, da je toplota prehajala iz telesa v telo.

»Čisto prav,« je dejal Pavle in odpiral nahrbtnik. »Ta čas, ko se bo zivalo, bomo pa južinali, saj je že dvanajst proč.«

»Misliš, da ne bo dolgo trajalo?« je vprašala Dana.

»Upam, da ne. Takale nevihta pridrevi, malo zarogovili in gre dalje svojo pot,« je odvrnil Janez. »To je dobro, da nismo kje niže. Tam bi nas pa lovilo padajoče kamenje in hudourni plazovi.«

»Ali smo tukaj na varnem?«

»Brez skrbi! Spodaj pa, ko pride mahoma toliko vode, se prične vse, kar ni trdnega, gibati. Voda potegne za seboj grušč in kamenje, cele tone skalovja drevé v dolino. Če te preseneti tako preseljevanje, tedaj ni tvoje življenje piškavega boba vredno.«

Sodra je ponehala, le gost dež se je ulival, ki se je pa polagoma umiril. Čez pičle pol ure je le še malo pršalo.

»Mislim, da se je uneslo,« je dejal Pavle.

»Zdaj pot lahko spet nadaljujemo.«

»Ne vem,« je dvomil Janez. »Ni še bilo najhujšega. Kaj pa, če je bila to le predigra?«

Dana je sklenila roke: »Bog se usmili! Kakšna je pa potem igra? Ali ni bilo že tega dovolj?«

»Navadno je še hujše. No, pa vendarle pojdim.«

Šli so. Po policah in po vdolbinah se je nabralo ledeno zrnje. Pričelo jih je zebsti, zato so se hitro gibali. Droben dež je mrlel in megla se je spet pričela kopičiti, posamezne cunje so se združevale, nanovo jih je gosto ovilo in postalo je še bolj temno. Vse se je začelo iznova. Le da je prej

oddaljeno grmenje prihajalo zdaj vedno bliže. Prišli so do navpičnega kamina, ki se je potapljal v meglo. Spuščali so se navzdol: ko so prišli na škrbino, je zasikala žareča kača nad njimi in treščila v bližnji skalni stolpič. Streslo jih je in bratoma je skoraj zvililo roki, v katerih sta držala cepina.

»Da nismo tega vraga pustili spodaj na snežišču,« se je jezil Janez na sekiri. »saj ga tukaj nismo prav nič potrebovali.«

Dež je postajal gostejši, ozračje je bilo bolj in bolj prepojeno z elektriko.

»Pustiva cepina tukaj! Bo že kdo popoldne stopil ponju.«

»Ne, predaleč je,« je rekel Janez in mu ponudil še svojega. »Na, vzemi in hiti z njima navzdol, midva bova že prišla za teboj.«

»Tvojega ti pustim na snežišču. Na svidenje! Pazi na Dano!«

»Na svidenje! Pa le pohiti in nama pripravi čaja!« je klical za njim.

»In Mandičevo potolaži! Reci ji, da sva pri gorskih vilah v gosteh,« je dodala Dana.

Pavle je izginil v megli in le ropot ruščega se kamenja je pričal, da se mu je mudilo. Dana ni mogla hiteti in morala sta hoditi počasi, kot bi bilo najlepše vreme. Voda je curljala z vseh sten, Janezu je bilo mučno, ko je moral na vsakem količkaj sitnem mestu pomagati. Pot le ni bila tako nevarna, spuščala sta se po vesini, posuti z gruščem. Lahko bi hitreje stopila, pa se je Dani zdelo, da bo takoj zdrsnila, brž ko bi le malo živahneje prestavila nogo.

Tedaj se je ulilo kot iz škafo, dež ju je pral in močil, kot bi stala pod prho. Dana je postala še bolj boječa, tako da sta se komaj še pomikala dalje. Janezu je bilo, da bi pobesnel:

»Stopi hitreje, prosim te. Kmalu bova pod velikimi previsnimi stenami. Tam povedriva.«

»Ne morem!« Šlo ji je na jok. »Saj vidiš, kako drči!«

Neusmiljeno je lilo in blisk za bliskom je rdečil meglo okoli njih. Videlo se ni niti korak daleč. Dana je bila premočena, neprijeten hlad jo je gladil po koži. Strašno ji je bilo, prijela jo je malodušnost, zapustile so jo moči, da se je sesedla na mokra tla, in živci so ji popustili: zajokala je.

»Janez, saj ne prideva nikamor.«

»Dana!« Kot otrok je sedela tam in iz njenih lepih oči so tekle solze in se mešale z dežjem, ki je močil njen obraz. Stal je pred njo in prvi trenotek ni vedel, kaj bi počel.

Prijel jo je za roko in dvignil:

»Pojdi, saj bova takoj pod streho! Ne bodi no tako malodušna!«

Ko se je je doteknila njegova močna roka, se je nekoliko umirila. Pokojno je šla za njim. Držal jo je za zapestje in vodil skozi meglo in neurje navzdol čez klade in poke. Zdrsnila sta po grušču in takrat se je megla zredčila. Stala sta pred težko previsno steno, čez katero je drevel debel slap vode. Skočila sta kar skozi stranski curek slapa in obstala pod steno. Tu je bilo suho in varno.

»Zdaj sva kot v Abrahamovem naročju. Tukaj počakava lepšega vremena.« Odmetal je nekaj skal, da je pripravil udoben prostor, ter položil nahrtnik na tla, da je Dana sedla nanj. Spustil se je poleg nje na kamenje in jo objel z desnico okoli pasú, z levico ji je pa brisal od solz in dežja mokro lice. »Tudi pri tebi se mora zjasniti.«

Sram je je bilo prejšnje nenadne malodušnosti, da je povabila glavo. Nasmehnila se je in prikimala.

»Vidiš,« ji je govoril z mehkim glasom na uho, »meni že sije sonce.«

Nevihta je še vedno naraščala. Bila sta pod previsom, zato ju ledena zrna niso več dosegala in bičala. Ko sta bila tako na varnem, je Janez blazno besnenje prirode pričel uživati. Megla se je dvignila, ugledala sta za čuda veličasten prizor: vsa skalnata priroda se je zgenila, ko so jo bile divje podnebne sile. Čez steno, pod katero sta sedela tesno drug poleg drugega, je drevila voda, ki se je zbrala v steber in zviškoma padala na grušč. Skozi padajočo vodo sta videla rob, čez katerega je letelo kamenje, ki je požvižgavalo z višin. Od škrbine na desni se je zavalila velikanska skala, zaprašila se po melu in treščila ob veliko peč, kjer se je razletela na tisoč koscev. Strele so švigale iz oblaka v oblak, treskalo je v robove, kot bi se pričenal sodni dan.

Usula se je spet toča, padala je tako na gosto, da je kmalu vse pobelila. Prožila je kamenje, v njen hrum se je mešalo grmenje, ropot plazov in šum padajoče vode.

»Joj, Janez, mene je strah!«

Privila se je k njemu, iskajoč zavetja pri njem, ki jo je pripeljal sem gori.

Skoraj v naročje jo je potegnil in objel jo je z obema rokama. »Strah te je? Ubožica! Saj to so povsem naravne reči, glej, samo gora se je malo zgenila in zavzdihnila. Priroda se hoče pokazati v vsej svoji divji lepoti pred nama. Sonce, toplota, mirni dnevi in zložne poti so le za slabiče, za tiste, ki uživajo naravo, kadar jo gledajo z mehkužne strani. Dana, za nas to ni! Narava je v svojem jedru divja, njena prvotna sila je grozna. In mi jo hočemo tako. Hočemo vrtočlavih strmin, hočemo brezdanjih globin, širine, divjine, poleta.« Zatrepetalo mu je pred očmi in mahoma je moralo na dan vse, kar je gorelo v njem. »Uživamo v blaznem spevu zbesnelih elementov, v tresku in gromu, v plazovih in hudournikih. Hočemo borbe, vreti mora vse okrog nas in v nas. In ti, Dana, se bojiš? Ti moj deklič! Dana, moja si, v meni divja huje kot v tej gori, Dana! Reci, da si moja, Dana, deklič, da hočeš z menoj.«

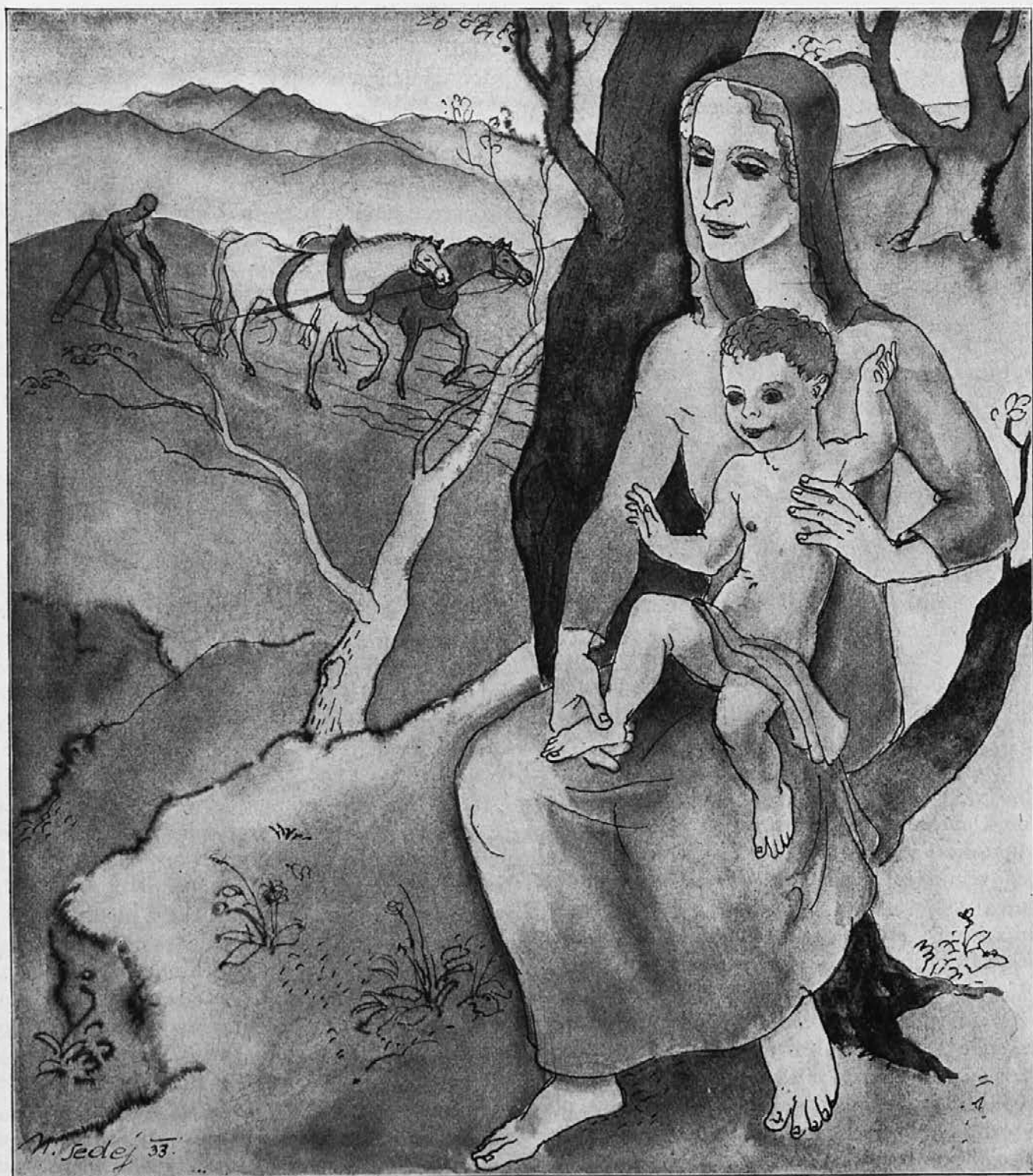
»Janez!« Kriknila je, trepet jo je objel, z obema rokama se je uprla ob njegove prsi in se mu hotela iztrgati. Sršelo je iz njegovih oči, v sivih zenicah je videla neurje, ki je tekmovalo z nevihto. Bil je vroč in težko je dihal, v očeh mu je gorelo in plamtelo, da jo je palilo v dno duše. Dolgo in začudeno je strmela v njegove oči, ki so se vpijale vanjo, zapovedovale ji, pritegovale jo k sebi. Grozen in lep je bil obenem, volja se mu je zarezala v obraz. Bala se ga je in zraven bi se mu vdala vsa.

»Janez, pusti!«

»Ne, Dana! Odločiti moraš. Povej! Jaz norim, če hočeš, grem proč, odidem v vihar, da me podsuje kamenje. Če hočeš, sem tvoj, ves tvoj... Dana, v meni gori, gori...«

Čutila je, da omahuje pred silo, ki je vrela iz njega, njene uprte roke so popuščale, vedno bliže je pritegoval njeno dušo, zasužnjeval njeno voljo — in prelomilo se je v njej. Ovila mu je roke okoli vratu, zaprla oči in ni se mogla braniti, ko sta se našli njuni ustnici v dolgem, pekočem poljubu.

Tresk za treskom je pretresal ozračje, babje pšeno je pobelilo vse položnejše pobočje, vihar se je prav ta hip najhuje razdivjal. Janez in Dana sta pa sredi te zbesnele narave pozabila na vse, v vsem vsemirju sta živeli zanju le njuni duši,

Maksim Sedej: Pomlad.

ki sta se združili v en sam plamen, ki je zaplapolal v neznane višine.

Divja narava, strastna in kruta v svojem plesu, je slavila svojo zmago. Veter se je zaganjal v razpoke in kakor krohot je zajokalo v njih...

Pavle je drevil navzdol. Megla je postajala gostejša, vedno hujši treski so ga podili naprej.

Cepinov ni mogel več obdržati. Prehudo je bilo. Položil ju je za skalo in pokril s kamenjem. Ko se je spuščal po kratki steni, se je ulila ploha, da mu je teklo po čelu in čez oči tako, da skoraj ni mogel več gledati. Stena je bila črna in spolzka od mokrote, bilo je temno kot v mraku.

V takem ni mogel nikamor dalje. Bil je razburjen, v megli ni vedel, kje je, in moral si je

poiskati zavetja. Blizu je bila nekaka grapa, ob kateri je tekla široka poč. Stisnil se je vanjo. Tik ob njem je tekla voda. »Če naraste, me bo zalilo,« si je mislil. Zapustil je to zavetišče in zlezl niže, da bi našel primernejše zatišje.

Iz megle se je pokazala temna luknja, zlezl je do nje in se vanjo skrnil pred dežjem.

Tako, tu je bilo prilično suho. Počakati je hotel, da mine najhujši naliv, potem bo skočil po cepina in bo nadaljeval pot. Udobno se je namestil, se stisnil čisto v kot in čakal, da se vihra poleže. Strmel je v sivo, mokro meglo in mislil na onadva. Gotovo vedrita kje, saj od Dane vendar ne more zahtevati, da bi hodila po takemle. Bog ve, ali jo ne bo to tako preplašilo, da še danes odide v Kranjsko goro. Pred njim se je pojavil njen obraz, strmel je v njene lepe črte. Že dolgo je nosil v srcu skrito bolečino. Nekoč jo poprosi, mora poprositi, gotovo mu ne bo odbila. Saj je do njega tako prijazna, večkrat je ujel njen pogled, ki je nečesa iskal v njegovem obrazu. O, njegova bo, ustvarita si miren, prijeten dom, življenje jima bo potekalo brez hudih težav, brez vihravosti, z roko v roki bosta stopala po poti življenja, ki jo bo on kolikor mogoče posul s cvetjem. Tedaj bo dobilo njegovo življenje svoj smisel.

Toda, ali ne sluti nečesa bridkega? Ali se mu ne dozdeva nekaj temnega? Odmahnil je z roko. Ne, ne, Dana ni za Janeza, presilen je zanjo, brat mora poiskati žensko, ki ga bo vsaj malo dosegala v njegovem hrepenenju po nedoumljivem poletu. Njegova pota so zanjo prenevarna in prestrma, šla bi z njim v sreči le za trenotek, potem bi bila razočarana. Saj pozna Janeza! In pozna tudi Dano.

Megla se je mahoma dvignila in Pavle je presenečen spoznal, kje je. Bil je v vdolbini ogromne skale, stala je v grapi obširnega žleba, ki je tekel od sten mimo njega in se končeval za lučaj daleč v prepad. Žleb je bil zbirališče, kamor se je ob hudi uri stekalo vse kamenje od daleč naokrog in grmelo po njem navzdol čez zadnjo steno. Nasprotni rob so bičale strele, kot bi vžigal umetni ogenj. Da bi se umeknil, je bilo prepozno, že se je odprlo peklo in ples se je pričel.

Završalo je in na gosto se je usulo ledeno zrnje, ki se je odbijalo od plošč in poskakovalo po pobočju. V nekaj trenutkih je bilo vse belo in korito se je pričelo gibati. Pavle je potegnil noge k sebi in se stisnil kolikor mogoče v duplino. Prihrumela je voda, v začetku rjava, tekla je le po sredi žleba. Toda postajala je črna, valila je

s seboj skale in grušč, mlela jih in drobila. Kameniti plazovi so z zamolklim ropotom drevili mimo njega, tok umazane vode in skalovja je naraščal.

Pavletu so se ježili lasje, kajti po zraku je začelo s sten frčati kamenje. Udarjalo je pod njim in nad njim v skalo, v kateri je čepel. Samo drobec, velik kot oreh, naj mu trešči v glavo in zvrnil se bo v plaz, ki je gomazel pod njim. Dobesedno bi ga zmlelo. Blazna groza ga je obhajala. Kamenje je treskalo okoli in okoli, nekje od strani se je morala privaliti težka skala in zadeti v njegovo, ker se je stresla in zazibala, drobcu pa so štrcnili na vse strani. Pod njim je pa plaz s strašnim hrumom mlel in trgal, kot črna lava so se pomikale mimo gore kamenja.

Skala, v kateri je sedel, se je stresala. Udarec za udarcem je bil obnjo. Samo da bi vzdržala! Da je ne bi zvrnilo! Joj! Občutno ga je udarilo po glavi in, če bi ne bil imel ovitega nahrbtnika, bi ga bilo ubilo.

Začelo se mu je vrteti in bil je na meji blaznosti. Da le ne bi popustili živci! Pričel je moliti. Bog ga mora varovati! Ali naj mu pošlje smrt takoj. Samo te negotovosti nikar! Prihodnji trenotek mu lahko razbije nogo, raztrga bok, zlomi roko, zmaliči glavo. Ali ne bo ponehalo? Ne! Peklenski hrum je še naraščal. Naj ga ubije takoj, če misli.

Živci so popuščali. Začel je kleti. Ustrašil se je, ko se je čez skalo usul debel grušč, ki je odprtino votline zakril kakor zastor. Kot večnost je trajalo vse to. Ali ga je opozorilo? Spet je molil in med molitev se mu je umešala kletev.

Ves izčrpan in skoraj nezavesten je bil, ko se je poglelo. Odvil si je nahrbtnik in se ogledal. Po žlebu je tekla samo še voda, ki je bila zdaj čista. Le tu in tam je še zaropotal kamen. Toča je ponehala, dež je rahlo pršel. Nasprotni rob je bil ves bel od ledenih kroglic, kot bi zapadel sveži sneg.

Dolgo je trajalo, preden se je umiril. Ves čas, ko se je tiščal stene, mu je tekla za vrat voda, ki se je izejala v votlino, da je bil ves premočen. A tega mu ni bilo mar. Samo da je strah minil.

Pogledal je na uro. Pol treh! Zdaj se mu ni zdelo tako dolgo, čeprav so se mu prej minute raztegovale v večnost.

Tedaj je planilo vanj: »A kaj je z Dano in z bratom?«

Dvignilo ga je, vrgel si je raztrgani nahrbtnik čez rame in hitel navzgor onima dvema naproti.

Cvetje v gorah. (Iz Solčave. — Fot. Fr. Krašovec.)

IX.

Pavle je hitel navkreber. Drevil je, da so se znojile utrujene mišice. Spotoma je grebel v svojo skrb: Če se jima je kaj pripetilo? Bog! Vse je lahko mogoče, ubog kamen bi bil dovolj, ki bi zadel Janeza. In kam naj se potem obrne Dana? Izgubljena bi bila, brezpogojno izgubljena!

Dosegel je skalo, kjer je pustil cepina. Čez položno snežišče in sesulino je videl daleč. Tja do previsnih sten. Nikogar! Bal se je, da bo ugle dal v kaki grapi sled, ki bo razkrila najhujše. Vse bi bilo mogoče.

Glej! Hvala Bogu! Tamle, čez tiste klade jo Janez vodi za roko! Iz globine prsi se mu utrga:

»Hohej! Dana! Janez!«

Hitel jima je naproti. Začudeno sta ga pogledovala, ko je došel do njiju in ju veselo ogle doval:

»Sta še živa? Mislil sem, da bo vsega konec.«

»Pojdi no!« se je čudil Janez. »Kaj te je bilo strah?«

»Strah? Kaj še! Norel sem od groze, verjemi mi! In samo prijaznemu slučaju se imam zahvaliti, da sem tu.«

»Kje si pa vendar bil?«

»V peklu. Naravnost iz pekla prihajam.« Začel je opisovati, kaj je doživel, a beseda ni mogla povedati tistega, kar je Pavle v uri strahu v resnici preстал.

Prišli so do cepinov, vzela sta ju, potem so se spustili v žleb. Pavle je pokazal vdolbino, kjer je čepel in blaznel. Zdaj ni bilo videti tako hudo. Še Pavle se je čudil in skoraj ni verjel, da je tod preстал toliko groze. Kako narava lahko svoje lice spremeni!

Z vseh sten je teklo. Ko so šli skozi nizek kamin, se niso mogli izogniti slapu, ki je padal v razpoko. Morali so skozi vodni curek, ki jim je zmočil še tiste nitke, ki so bile doslej še ostale suhe.

Molčali so. Janez in Dana sta nosila v sebi sladko skrivnost in ni jima bilo do besed, ko jima

je pa v dušah kar pelo. Še je v obeh zvenela skladba, ki jo je izvajala priroda, še sta drhtela od sproščene strasti.

Nikjer niso počivali, ker moča je postajala neznosna. S sten je teklo, povsod je curljalo, zrak je bil prepojen z vlago. Hiteli so, kolikor je Dana premogla.

Dež je že pojenjal, ko so prišli do vélikega snežišča. Čez sneg je nekdo prihajal. Ali je tudi tega zalotila huda ura? Začudili in razveselili so se, ko so spoznali turista, ki je včeraj govoril z Janezom na Mojstrovki.

»Kaj pa vi iščete tod?« ga je povprašal Pavle.

»Vas!« je ta odvrnil. »Spodaj smo mislili, da vas je vse skupaj odneslo.«

»Kakšno je pa tudi bilo!«

»Gospodična, ki je bila včeraj z vami, ves čas tarna po koči. Da smo jo potolažili, sem vam šel naproti.«

Iskreno so se mu zahvalili za prijaznost in trud.

»Saj ste toliko dobri, da boste pomagali gospodični?« je rekel Pavle. Videl je, da je izmučena in utrujena.

»Seveda, seveda!«

»No, potem sta ji dva v pomoč. Jaz skočim naprej in pripravim čaja ter gorkih odej. Ali ne, Janez?«

»Le,« je prikimal, »boš vsaj vzgojiteljico že prej pomiril.«

Pavle je pohitel naprej, trojica je pa šla za njim. Povsod se je poznalo neurje, vsak žlebič je bil izčiščen in marsikod je svež grušč pokrival ruže.

Čez dobre pol ure so bili že v dolini. Koča jih je že vabila. Ko so prešli peščene plazove, jih je ustavila umazana voda, ki je drevila po sivi, suhi hudournikovi strugi. Spremljevalec, ki se je medpotoma predstavil: »Lipovec, studiosus iuris«, jo je preskočil po skalah, ki so molele iz deroče, rjave vode. Na koncu je sicer malo pomočil nogo, a jo je takoj otresel. Potem je vprašal:

»Gospodična, ali bo šlo?«

»Ne vem.« Pogledala je Janeza, kot bi pri njem iskala pomoči in sveta, kako naj pride čez. »Padla bom. Ne upam si.«

Tudi Janez je vedel, da ne bo zmogla, ker bi celó sam brez smole težko prešel. Sklonil se je k njej:

»Ali naj te ponese?«

Prikimala je. Dvignil jo je na svoje močne roke in kar zagazil v vodo, ki ga je hotela spodnesti.

Gledala ga je v obraz, srečala sta se s pogledi in se nasmehnila drug drugemu.

»Pazi! Če padeš!«

Čisto k sebi jo je stisnil: »Kako bom padel, saj dragocenejšega tovora še nisem nosil!«

Srečen smehljal j ji je zaigral na obrazu. Lipovec je šel po stezi, da ji je Janez lahko ukradel poljub.

»Porednež! — Veš, spomnila sem se. Pavletu nikar ne pravi ničesar! Nikomur! Naj bo samo najino!«

Molčé ji je pritrdil.

Mandičeva je hodila po jedilnici gor in dol ter vila roke. Zakaj so šli! Če se jim kaj pripeti, če se pripeti kaj njeni Dani! Kako bo stopila pred Boniča? Ali bo imela še mirne ure pred seboj? Saj jo je prav za prav ona zvalila v gore, ona ji je svetovala, naj se obrne do bratov. Kadar je treščilo, je zamižala, jeknila in obstala za trenotek, potem pa spet begala po sobi do prihodnjega treska. Veter se je zaganjal v ogle in metal dež ob šipe, da so se vdajale. Prisojnik je bil ves v megli. Če je stopila na prédrje, je prihajalo od sten zamolklo hrumenje, ki je pregluševalo šum dežja. V meglah so se vžigali bliski. Če je že tu tako hudo, kakšno mora biti šele gori! Najrajši bi se jim odpravila naproti. Toda kam bo sirota prišla v takem!

Navzoči planinci in oskrbnik so jo mirili. Končno se jim je to le nekako posrečilo. Sedla je v kot in strmela skozi vlažne šipe na oknu.

Tudi drugi so sedeli za mizami in se dolgočasili. Nekateri so se davi odpravili na Mojstrovko, drugi na Špik, pa so se še pravočasno vrnili, ne da bi dosegli vrhove. Tukaj je bila tudi družba, ki je bila včeraj na Mojstrovki. Nemo so sedeli za mizo in le zdaj pa zdaj se je kdo pojezil na vreme, ki jim je preprečilo turo čez Kriško steno v Vrata. Lipovec je sedel med njimi, žulil svojo kratko pipo in gledal skozi okno. Megla se je pričela redčiti in dvigati, posamezne krpe so se lovile ob steni in se podile sem in tja, gori in doli. Videlo se je grintavo pobočje nad Suho Pišenco ter del spodnje stene Prisojnika. Mahoma je Lipovec pokazal skozi okno:

»Poglejte, se že trga!«

Pohiteli so k oknu in ugledali prizor, ki je marsikomu ostal za vedno v spominu. Po žlebovih je drevela umazana voda ter vlekla s seboj kamenje. Črna zmes je padala čez stene, v slapovih je gremela v dolino. Dekleta, ki so bila v Lipovčevi družbi, so pobledela ob misli, da se zdaj oni na-

hajajo tam gori. Čisto na levi je padala strašna skala, drevila navzdol, zaprašila se na meli ter z velikanskimi skoki dosegla peščene plazove, pomendrala na svoji poti ravšje, polomila nekaj samotnih macesnov ter obstala spodaj nekje v gostem rušju.

»Zdajle ne bi bil rad v steni,« si je marsikdo mislil. Mandičevo je ta prizor razburil. Če bi bilo lepo vreme, bi morali biti že zdavnaj nazaj. Kje so? Morda so v nevarnosti pa čakajo pomoči? Obrnila se je k oskrbniku, naj bi jim šel naproti. Ta se je nasmehnil in jo potolažil:

»Ne bojte se, saj je Košak z njimi. Ta vam ju pripelje doli, pa četudi bi se peklo zarotilo proti njim.«

To oskrbnikovo zaupanje v Janeza jo je spet nekoliko umirilo; drugim je pa vzbudilo radovednost, kdo in kakšen je ta Košak, o katerem je govoril oskrbnik. Kdor je količkaj poznal naše gore поблиže in se zanimal za plezanje, je vedel o Janezu to ali ono in hitel pripovedovati. Lipovec je postal glasen in je pravil, kako je nekoč Janez z dvema tovarišema dva dni in tri noči zmrzoval v severni steni Planjave, ko radi slabega vremena nikamor ni mogel. Napravil je tudi nove pristope v tej in oni smeri.

Tako so se vsi, ki so bili v jedilnici, kmalu spoznali in se razgovorili. Pogovor se je pričel sukati o gorah in o vsem, kar je kdo v njih že doživel, da je čas hitreje mineval.

Neurje se je poleglo in tedaj se je Lipovec odpravil:

»Pojdem pogledat, kaj je z njimi. Upam, da jih kmalu srečam.«

Nekateri so mu branili, trije so pa hoteli z njim. Pa se je vseh obranil in sam hitel zamudnikom naproti.

Minila je spet ura, ko so zagledali nekoga, ki je drsel po melu pod steno. Kmalu je vstopil v jedilnico. Vsi pogledi so se radovedno zadržali vanj. Mandičeva se mu je vrgla naproti in vsa trepetajoč vzkliknila:

»Moj Bog, gospod Pavle, kaj je? Kje sta onadva?«

Pričakovala je nekaj hudega, težkega, a prišlec se je nasmehnil, nato mirno odložil cepin in nahrbtnik.

»Za menoj gresta, z onim, ki je prišel naproti.«

Vsi so ga radovedno obstopili in pričela so deževati vprašanja.

»Pozneje, pozneje! Najprej se moram preobleči. Gospod oskrbnik, prosim, pripravite zame in za one tri čaja. Pa močnega!«

Šenklavž v cvetju. (Fot. Fr. Krašovec.)

Odhitel je gori v sobo, kjer je odložil mokre cunje, poiskal nekaj kosov suhe obleke, obul plezavke ter se zavil v odejo. Prepasal si jo je, da je bil kakor v krilu, in tak se je vrnil v jedilnico. Mokro obleko pa je odnesel v kuhinjo in jo razobesil, da se posuši.

Zdaj je pripovedoval in pil čaj. Poslušali in vpraševali so ga vsi hkrati, lačni čudnih novic z gorá.

Tedaj so zunaj zaropotali koraki, prišli so Dana, Lipovec in Janez. Sprejeli so jih z glasnimi pozdravi in Mandičeva je planila Dani okoli vratú. Janez se je postavil ob vratih in gledal to veselo razburjenje. Široko se je smejal in odzdravljaj. Kaj za vruga toliko prahú radi te uboge nevihtice! Neumno se mu je zdelo. Zahvalil se je Lipovcu za skrb. Prav tako se mu je zahvalila Mandičeva, Janeza je pa samo gledala:

»Ali vam ni kaj prav?« jo je dražil Janez. »Če hočete, jo pa odvedem nazaj.«

»Saj ni Janez kriv,« je rekla Dana.

»Ne, ni kriv. Ampak smeji se, kot da jo je pripeljal s plesa.«

»Saj pa je tudi bil ples. Pa še kakšen. Lepšega ni nikjer.« Obrnil se je k Dani: »Pojdi vendar in se preobleci! V kuhinji te čaka čaj.«

Prijel jo je za roko in jo odvedel. Mandičeva je z odprtimi usti gledala za njima: »Od kdaj se pa ta dva tičeta? Pa tako domače se vedeta!« Stresla je z glavo in stopila za njima, da bi pomagala Dani pri preoblačenju. (Dalje prihodnjič.)

DREVO

Skrivnost je božja v meni čudovito kal pognala —
vso dušo so prepletle korenine mladega drevesa
in videl rast sem vso kipečo pod nebesa.

Drevo je raslo in spomladi se razcvelo,
v jeseni prvi je krog njega divje zakipelo,
vihar je sad, bogate veje vse oklestil.

Umirala takrat mladost je moja.

Potem oči sem dvignil pod nebo in videl:
drevo iz nébesnih višin na zemljo rase
in strti vrh moj ljubko vpleta vase.
(Si videl že, moj brat, kako odpira Bog nebesa?)

Zdaj v božjo rast drevo mi veje žene:
od zemlje do nebes zori drevo od kraja.
Pomlad na mojem vrtu znova se sprehaja.
Vse veje mojega drevesa so zelene.

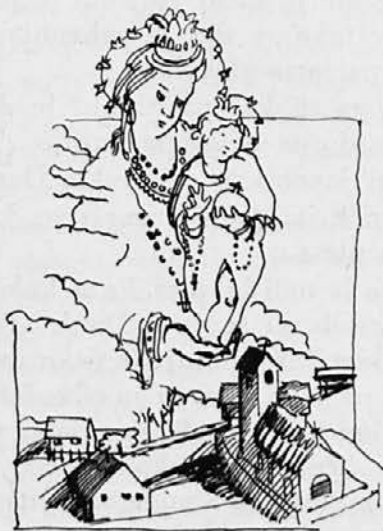
Joža Vovk.

A V E, M A R I A

Kot zidal bi visoke katedrale,
molitve iz srca kipé v nebo.
Vse misli pred oltarjem so se zbrale
in v večni luči Tebi vse cvetó.

Ni mej ljubezni plaménu pod oboki,
skoz nje kipi, gori gor v božji dan.
In kot bi šla ob varni, mehki roki,
gre duša skoz neskončnost v rajski stan:
in kot bi zvon prepeval čez daljave,
zamaknjena v Te prepeva: Ave! Ave!

Ksaver Meško.

V V L A K U

Luč sva v vozu zatemnila
in povsod je padel mrak.
Le na stropu je svetlobe ozek trak
in pa zarja v dalji, ki še ni ugasnila.

Vlak drvi in mesto je za nama.
Včasih drevje okno zatemni,
včasih po ovelih rožah zadiši,
midva pa sva v mračnem vozu sama.

Kmalu bo v dolini megla vstala.
Tu in tam bo sinil luči svit,
misлива, da pride tretji, ves odkrit,
pa sva ga vso noč zastonj čakala.

Jože Kastelic.

Š E Č U T I M

Še čutim v sebi ogenj, moč,
da osvojim svetove,
da v črno, gluho, mrtvo noč
zбудim ugasle že kresove.

In v mojem srcu, v žilah kri
neutrujena še orje.
mladosti polne so oči,
dosežem te, svetló obzorje!

Iz razvalin in podrtin
zgradim selišče novo
in v njem prižgal iz visočin
Bog luč bo in svetlobo.

Iz zapuščenih, zabljenih
njiv zopet žito zraste,
življenja novi, sveži dih
se zlije v sončne jase.

Venceslav Sejavec.

N E P L A K A J

Ne plakaj, o, ne plakaj,
če bije zlobnež te v obraz!
Veš, to je šega taka:
imel jo vsak je čas.

Drevo naj raste mlado
le pod obok nebá;
ko k nebu dvigne glavo,
lahkó še to spozna,
da višje ko grmič je,
ki bilo ga je v obraz.

Ne plakaj! Šega stara
ponavlja vsak se čas.

Draga Krajnc.

† KNEZOŠKOF DR. ANDREJ KARLIN

Za rimskih studij je obiskal pokojni škof tudi albanske gore v Italiji. Tam je premišljal, kakor piše, hitro se menjajočo usodo ljudi in narodov ter mislil na tisto narodno pesem, ki poje:

A pride vse drugač,
oj, zdaj sem pa berač...

Gotovo tedaj gospod Karlin ni mislil, da tudi njega čaka prav tako nemirna in vihrava usoda. Da, škof Karlin je bil večni romar, njegovo življenje ni sličilo mirno tekoči reki, temveč nemirnim slapovom in vrtincem, ki bi slabotnega pogoltnili. Kolikokrat se mu je življenje hipoma prav drugače zasukalo, kakor je bilo določeno, kolikokrat so ga zunanje razmere vrgle iz kraja v kraj! Oče Florijan — gospodar na Kalanovšu v Stari Loki — ga je odločil za dom, pa s prošnjami je Andrej le dosegel, da je prišel v šole. Kaplanoval je v Smledniku, v Senčurju, pri Sv. Jakobu v Ljubljani in se mu je življenje drugič obrnilo drugam: škof Misia ga je poslal v Rim studirati pravo. Ko se je kot doktor obojnega prava vrnil v domovino, je postal profesor. In spet se je obrnilo: čez osem let je postal ljubljanski kanonik in nadzornik verouka. Tudi tu ni bilo zanj končnega miru: leta 1905 prejme ravnateljstvo Alojzijevišča, tega najboljšega dijaškega zavoda onih dni. In še ni bilo konec vrtincev. Leta 1911 postane dr. Karlin tržaški škof in sprejme težko škofovsko breme v narodnostno tako mešanih krajih. Pa po vojni ga je politična burja pregnala iz Trsta, vrnil se je domov in postal spet ravnatelj, zdaj v škofovem zavodu v Št. Vidu. In spet ga je dvignilo drugam, leta 1923 ga je poklicala lavantinska škofija za svojega pastirja. Z besedami: »Če sem ljudstvu potreben, se ne branim dela« je odšel — zdaj zadnjič — znova drugam. Letos 5. aprila pa je v Mariboru končal svojo tako nemirno in trnjevo zemeljsko pot.

Živo nasprotje te vihrave in grenke zunanje zgodovine pa je bila Karlinova čud; brez dvoma je le zaradi svoje vedre in dobrosrčne narave mogel

prestati toliko hudega v življenju. Nobena, še táka preskušnja mu ni mogla vzeti veselja, ljudomilosti in šaljivosti. Škof Karlin je bil tudi preveč sin svoje zemlje, da bi pozabil narodno pesem in osvežujoče petje. Zato je mogel tudi v najtežjih urah, zlasti v Trstu, v glasbi iskati oddiha. Vprav s tem svojim življenjskim optimizmom si je osvojil vsa srca, tudi preko prepričanja in narodnosti. Ljudje pač niso sama pamet, ampak so le preveč srce, ki gre vedno za onim, ki ljubi nesebično in veselo. Kako značilno je bilo za škofa Karlina, da si je vprav besede: »V Tebe, Gospod, zaupam« izbral za svoje škofovsko geslo; pokojni vladika je iskal le v Bogu tisti mir, ki mu ga življenje ni dalo.

Kot škof je bil pravi, zvesti pastir, prav po besedah svetega pisma. Ljudstvo versko in nravno prenoviti in poglobiti, to je bil glavni cilj njegovega škofovanja; pri tem se je verno oklepal najnovejših papeških okrožnic. S kako vnemo je izvajal naročila svete stolice! Vpeljal je katoliško akcijo, skrbel je z očetovsko ljubeznijo za malo semenišče in za bogoslovje v Mariboru, prepotoval in urejeval je svojo obširno škofijo. Kot naslednik na Slomškovem škofovskem stolu se je slednjič

z vso vnemo zavzel, da bi kedaj njegovega prednika in vzornika mogli častiti na oltarjih, in na njegovo pobudo se je za to zavzel ves narod.

Pa tudi pisal je pokojni škof Karlin. Saj je izšel iz časov, ko se je naše izobraženstvo z vsemi svojimi zmožnostmi posvečalo narodu v vsakršnem javnem ali kulturnem delu. Dr. Karlin je skupno z Žlogarjem napisal zgodovino šentjakobske fare v Ljubljani, pet let je urejeval Cerkvenega Glasbenika, kot profesor je napisal dve učni knjigi za šole: Zgodovino starega in novega zakona. V Mohorjevi pa je izdal potopis »V Kelmorajnu« (1903), poslovenil je Alfonza Ligvorija »Priprava na smrt« (1899) in isto leto priobčil tudi v Domu in svetu potopis »V albanskih gorah«. Bil je res neumoren; pomagal je, kjerkoli je mogel — zares zlato srce.

Tu nisi imel mirú, presvetli vladika! Uživaj ga tam, kjer je Bog sam plačilo.

N A S E L J E N C I

Mara Husova

Somrak je legel na zemljo. Suhe snežinke so tiho padale na žalostna polja. Pred siromašno macedonsko gostilno je napregal naseljenec Peter svojo sivo kravico.

»No, Dima, no, nič se ne prestopaj!« Dima ga je poslušala in krotko obstala pri ojesu. Pripravljeno je bilo. Slamo na vozičku je še porahljal in jo pokrnil s staro volneno odejo. »Reza, zdaj pa kar gor! Daleč je do doma!«

Rezo, njegovo ženo, so danes odpustili iz bolnišnice, pa bolj shujšano in blede, kakor jo je bil pripeljal. Čistega zraka in dobre postrežbe ji je treba, so rekli zdravniki, malarije pa da nima več.

Reza ga ni slišala ali pa ni mogla sama na voz. Nepremično je sedela na klopici pri vratih. Smrtna utrujenost ji je plala po krvi. Bridkosti in težave zadnjih let so jo izmzgale. Zase ni zahtevala prav nič več. Hvaležna bi bila Bogu, če bi jo rešil. Ali otroci, ti majhni otroci in njen nesrečni mož, to jo je priklenilo na grenko življenje. Zamolkla bolelost je tlela v njenih očeh. »Saj grem«, je pomislila, a šla vendar ni. Peter jo je vzdignil in posadil na voz.

»Vprašala sem te po otrocih, zakaj mi nič ne poveš?« mu je očitala.

»Kaj sprašuješ; kako neki naj bo, če je mož sam z njimi in mora povrh še ves dan delati na polju. Saj veš, križ je. Ko ti ozdraviš, bo vse bolje«, je lagal Peter njej in sebi.

»Bog daj in sveta Devica!« je sklenila reva svoje koščene prste.

Skrbno jo je zavil v svojo staro suknjo. »Da ti ne bo mraz!« Obraz se mu je svetil od velike ljubezni in roke so mu drhtele od globoke nežnosti. Žgoč strah se je oglašal v njem, odkar jo je ugledal tako oslabeledo. Otepal se ga je in se delal veselega, da ne bi njegova Reza opazila.

»Reza, še noge pokrij! Mrzlo veje od gorá. Zdaj pa pojdimo v božjem imenu!« Pred Dimo je z bičem naredil križ na tleh. Reza se je pokrižala s slabotno roko. Kravica je potegnila. »Otroci me čakajo!« se ji je utrnila svetla misel. Ves mesec jih ni videla. Srednji, sedemletni je bil bolan. Treslo ga je kakor njo, najmlajšo tudi. Le starejši se je nekako otepal zlobne mrzlice. Starejša, štirinajstletna Marica pa je v mestu pri dobrih ljudeh in hodi v šolo. Hvala Bogu, da je vsaj ta preskrbljena. Šolana bo, boljše življenje jo čaka. Lani so izgubili šestletnega bratca, pred njim desetletno deklico. Vsi skupaj so bili ko rastline, če jih presadiš z domačih tal v tujo, zanje mrtvo zemljo.

Ginevali so in mrli. Tuja zemlja jim je bila mačeha. Nikdar ne bodo vrasli vanjo.

Reza je mislila na otroke. Njena ljubezen je objemala vsakega posebej, žive in mrtve. »Ali so ozdraveli?« je v strahu spraševalo materino srce. Krčilo se je v bolečini, ko je pomislila na najmlajšega.

Kakor da je prisluškoval njenemu srcu, je Peter hitro odgovoril: »Pepka je ozdravela. Franček je bil za gospodinjo.« O Lojzku, ki ga je Bog vzela med svoje krilatce, pa ni rekel nič. Včeraj so ga pokopali. Kako bi ji povedal, ko pa je tako strašno slaba. Mrzlica ji je izpila kri. Saj bo še tako prezgodaj zvedela za nesrečo.

Mati je slutila resnico. Spomnila se je, da je bila včeraj Marica vsa objokana, ko jo je prišla obiskat. Kakor smrt težka žalost je padla nanjo.

Njena misel se je plazila po tleh. Letos je vse vzela suša. Ali je kaj jesti doma? Že nekaj let stradajo. Obleke ni. Odkod naj jemljejo?

Počasi je škripal voz skozi mesto in zavil na plano. Bela cesta se je vlekla čez puste poljane. Oba sta molčala. Žalostnim srcem pač ni do besede.

Mrak se je gostil. Peter je priganjal Dimo. Ves je zlezel vase. Njegova misel se je iztrgala iz obupne sedanjosti in poiskala skriti, svetli spomin v njegovem srcu...

Lepo je bilo tam. Sonce je sijalo z modrega neba in poljubljalo morje pod seboj. V rebri se je bleščala v veliki božji luči njihova hiša. Z ljubeznijo obdelane njivice so se skrivale med ogradami; bile so lepe ko vrtički. Oh, Oče nebeški, kakšna neskončna sreča! Tam je bilo življenje, mladost in lepota. A hiša v rebri zdaj razpada. Sence dedov jčejo nad njo.

Stara mati je umrla. Ni marala iti z njimi. Nje, mlade in neumne, so preslepile obljuje, visoko doneče prazne besede in neumna želja po lahkem življenju. Njivice so pokupili sosedje. Stare hiše ni maral nihče. V vrtu so namesto lilij pognale koprive. Sončnice so se umeknile osatu, ki kima čez razdejani plot. Vse je šlo. Joj, zemlja naša, sveta! Težko smo se pregrešili nad teboj. Zato si zdaj tako nedosežno daleč — daleč kakor izgubljeni raj prvemu človeku.

Ljubezen se je spremenila v grenkost kesanja, ki mu ni odveze ne tolažbe. Zbolelo je Petra do dna, da se je ves stresel. Težak vzdih se mu je iztrgal iz prsi.

Voz se je pomikal mimo mrtvo speče vasi. Sneg je pobelil s slamo krite arnavtske kolibe. Veliki ovčarski psi so jim prilajali naproti.

»Uš, mrhe pasje! Junaki ste pred mojo Dimo. Če se pa priklatijo volkovi, podvijete repe, nesnage!« Tako se je hudoval Peter; vendar mu je bilo to lajanje ljubše kakor strašni molk samotnih poljan.

Reza na slami se je premeknila.

»Te zebe? Potrpi, ljuba moja, kmalu bova doma.« jo je tolažil in se na tihem bal, da le prehitro pridejo.

»Lojzek je bil hudo bolan, veš!«

»Zakaj mi nisi tega že prej povedal?« mu je trpko očitala.

»Tako ne bi mogla nič pomagati,« jo je skušal pripraviti.

»Vsaj videla bi ga, preden ste mi ga za zmeraj vzeli,« je ubito ihtela Reza.

»Oh, Bog pomagaj! Bog je tako hotel,« je Peter zamolklo odgovoril.

Veter je potegnil čez planine. Oblaki so se trgali. Bleda luč se je razlila na mrtvo pokrajino. Zateglo tuljenje se je oglasilo v daljavi. Dima se je plašila in se spustila skoraj v dir, da je voz odskakoval po cesti. Vroče pene so rasle po njej.

»Še nekaj sto metrov. Bog se nas usmili! Dima hitro, hitro!«

Nekaj bornih kolib je stalo na samoti, že so se videle iz mraka. To je bilo njihovo selišče.

Zatulilo je žalostno, da je zadrhtela noč od groze. Prav blizu v bregu je odgovorilo. Volkovi so se zbirali.

Veter je piskal v razkuštrani strešni slami. Francek je preplašen stiskal k sebi zaspano sestrico. Njegove žalostne oči so strmele v ugašajočo žerjavico na ognjišču. Mraz je silil skozi razpokane stene in slabo streho. Krompir v oblicah se je bil že davno shladil.

»Zakaj jih tako dolgo ni? Volkovi tulijo.« Strah je plahutal nad kolibo, njegova mračna krila so se dotikala okenc in vrat. Pes ovčar je renčal za vrati. Vsa dlaka na hrbtu mu je stala pokonci.

Vsak večer so skupno molili za bolno mater. Tako neskončno hudo mu je bilo brez nje, da je zajokal že ob sami misli nanjo. Danes je molil za oba, za očeta in mater, da se srečno vrneta. Lojzek pa je bil že v nebesih, zanj ni treba moliti, mu je dejal oče.

»Varuj jih, ljubi Bog! Oče naš, pripelji jih k nam!« Drobno srce je drhtelo v strahu ko preplašena ptička.

»Oče naš... Oče naš — Mama!«

Tisti hip je Dima s treskom zapeljala voziček v ograjo. Rešeni so bili. Reza je skočila z voza, čila kot dvajsetletno dekle. Ljubezen ji je trenotno vrnila moči. Zaletela se je v hišo, prižela nase svoja otroka in zajokala.

»Otroci moji, zlati!« — Tople solze so se mešale s pretrganimi vzkliki.

Po deviški belini snega so skakale črne sence z žarečimi očmi, vedno bliže selišču. Psi so tulili. Nekje je počila puška — domačini so stražili svoje borne hleve.

ČRNI ŠAHOVSKI KONJ

Vitomil Zupan

»Včeraj so našli starca s svetilnika mrtvega na njegovem ležišču. Na prsih mu je stal črni šahovski konj.«

Kakor pošast plove ladja v nočni ocean. Človek bi stal vso dolgo noč na palubi in zrl v valove, ki se skrivnostno svetlikajo. Kakor velikansko zmajevo telo hrope in čofotá ladja. Iz dalje zamežika luč na obali; krmar obrne krmilo v stran: svetilnik mu naznanja čeri.

Tam med skalami svetilnik, no, valovi — stari znanci — butajo obenj, da ne zaspi. Svetilnik, luč v njem in konec.

A v svetilniku je bitje — izgnanec, mož, ki se je odrekel družbi, zavrgel, kar je vsem prirojenega, in odšel v samoto. Kdo ga pozna? Dolge dni, mesece, leta bedi nad ladjami. Pozabil je na svet in svet je pozabil nanj.

»Včeraj je umrl.« — Prazne besede; ljudje jih izgovarjajo, ker jih neskončno zabava zgodba starca s črnim šahovskim konjem.

Ne vem, kaj bi bilo, če bi ga srečala ženska ali dete na samem. Tak je, kot slikajo Mozesa: visok in močan, v obraz silen, bela brada mu vihra v vetru in je po sredi rumena od kakava. V očeh mu je še sedaj blesk, ki ga niso zabrisale samotne ure.

Ta kralj malega sveta, ki strmi z visokega gnezda v nedogledne morske daljave! Mislite si, da leta samevate ob istem okencu med nebom in morjem, ki jima nikdar ne vidite konca, ko ste sami, čisto sami, vedno sami s svojo mislijo in prislušujete strahotni tišini oceana in potem viharju in nevihti in gromu in tresku...

Nekoč sem govoril z njim. Govoriti se je skoro odvadil; glas mu je bil ves raskav in mu je godrnjaje kipel globoko iz poraslih prsi.

»Vidiš, prav tak je bil moj sin... Prav tak. V pretepu so ga ubili. No, pustiva to! Torej, obiskal si me, človek izmed ljudi. Saj vem: iz radovednosti.

Slika 15. Cerkev sv. Marije na Škrilju pri Bermu v Istri. Levi del slike sv. Treh kraljev v ladji. Dober primer bogato zasnovanega poučnega cikla iz okr. 1470 do 1480. (Slikar Vincencij iz Kastva.) Opazuj bogastvo motivov v pokrajini pod nogami konj.

Vsak pride iz radovednosti. Jaz pa sedim ob okencu, tamle gori in sem zadovoljen, ker vem, zakaj prihajajo, oni pa ne vedó, zakaj sem tu. Ti pa si kot moj sin. Nekaj ti bom povedal. Morda ti bo kedaj koristilo, morda pa se boš smejal staremu norcu, ko boš šel tamle po stezi. No, glavno je, sedaj se ne boš, ker si radoveden.

Bil sem mornar, mlad in vroče krvi. Take zgodbe poznaš: obredeš vsa morja, vsa pristanišča, brez misli na sploh kaj. Končno ti vse to preseda. Za nekaj se bo treba odločiti. Veš, po pristaniščih smo se topli, saj poznaš to; nekoč sem ubil človeka. V začetku nisem niti mislil na to, pozneje šele mi je težko leglo na prsi. No, oženil sem se in sem videl, da sem napravil še en greh: dal sem svetu človeka, zaznamovanca brez zakona. Ne vem, ali je prvi ali drugi greh večji. Ona, ki sem jo hotel za ženo, mi je ušla z drugim v Ameriko, sina so mi ubili; saj to te ne zanima.

Vidiš, tole je pa tako. Ko ti osivé prvi lasje na sencih, pričneš misliti. Ko ti prinese veter oni vonj jeseni z obale, nenadoma veš, da dnevi nekam bežijo. Kam? H koncu, v smrt? Smrt, veš, to si ljudje tam zunaj prehudo mislijo. Glej, vsako noč ležeš spat; ko spiš, te vendar ni, saj si, kot bi bil mrtev. Misli si, da te v snu nekdo ubije — potem spiš vedno dalje. No, ali ni tako? O, koliko smrti sem videl! Mornarje, ki so jih ubili, ki so utonili, trikrat se je ladja pod menoj potopila, videl sem obešence v kurjačnici, videl sina s prekiano lobanjo — vse je enako. Kakšen smisel pa ima sploh življenje,

sem se vpraševal. O, nekdam sem čutil šumenje palmovih listov in pritajeno kipenje valov, ko gre pod listi po obali ono skrivnostno mrmranje, ko hočeš, pa ne veš kaj, ko ljubiš, pa ne veš kaj, ko iščeš, pa ne veš kaj. Veš, to so sirene; ne veruj jim. Lažejo. Nič ni. Vsak je parnik, ki blodi brez krmila s pokvarjenimi stroji skozi meglo in išče ledene gore. Vsako jutro gledam ribiče, ki plovejo z belimi jadri v sinjino zarje. Zakaj? Ali ne bodo umrli in izginili kakor jaz? Človek je suženj samega sebe. Tudi če ve, da ni nič, še vedno upa, da je vendar nekaj. Jaz vem, da ni nič in nič ne upam. Poglej!«

Z roko, ki je bila kot gola kost, je potegnil izpod srajce — črnega šahovskega konja, da, pravega šahovskega konja.

»Poznaš? Vidiš, ta je že pet in dvajset let z menoj v stolpu. V urah samote mi je prijatelj, z njim se pogovarjam. Življenje človeka je kot igra šahovskega konja. Tri polja naprej, eno v stran. Skok, še en skok, stoj! Skok... Nekje sredi igre ali pa proti koncu ga vržejo preprosto z deske: opravil je. Nato počiva v zabojčku in nihče na vsem svetu ne ve zanj. Midva sva skupaj pobegnila s šahovnice. — Vidiš, takole človek beži pred svetom, pred seboj — pred nečim velikim, neznanim, pa ne more pobegniti.«

Prenehal je in se je zamislil. Nato je dodal:

»V Tunisu v Café Royal sem ga ukradel. Ljudje mislijo, da je stari norec s stolpa sam, ker ne poznajo njegovega malega črnega prijatelja...«

Še dolgo je šel za menoj strahotni smeh te trnjeve divje rože, ko sem korakal skozi večer po obalni stezi in sem videl pred seboj rogajoči se obraz črnega šahovskega konjička...

KJE SMO S CERKVENIM SLIKARSTVOM

France Stelè

2. Poučna stroka cerkvenega slikarstva.

Cerkev je organizacija z natančno določenimi cilji. Vse, kar pritegne k svoji službi, se mora prilagoditi tem ciljem in ji tudi zares in vestno služiti. Umetnost ima kot umetnost brez ozira na svojo življenjsko nalogo lastne zakone, ki so pred vsem dru-

gim oblikovnega (formalnega) značaja. Tudi cerkveno slikarstvo se mora pokoriti tem zakonom, če noče, da zgreši svoj umetnostni pomen, ki je nujna sestavina vsake, tudi najmanj važne umetnine. Tako je cerkveno slikarstvo kot umetnost vezano v celotnem pojavu umetnosti, kot monumentalno dekorativna stroka pa je, kakor smo videli, vezano posebno na arhitekturo. Po njej je vezano celó tako daleč, da bi površen čitatelj iz tega, kar smo doslej izvajali, skoraj lahko sklepal, da je bistvo cerkvene umetnosti, vsaj kolikor je monumentalna in dekorativna, sama suha disciplina (stroka), zgolj zadostna vaja, ki bi jo bilo mogoče zanesljivo in do vedno večje popolnosti vzgojiti v dobro organiziranih delavnicah. Toda cerkev zahteva tudi

od umetnosti organizirane, smotrne službe, od človeka pa, ki jo ustvarja, osebnega sodelovanja. Splošna in osnovna podlaga cerkvene umetnosti je sicer res krasilna, in če bi se Cerkev zadovoljevala samo s to, bi bilo cerkveno slikarstvo tudi res samó slikanje, ki upošteva določena formalna pravila, brez vsake globlje zveze z dušo. Cerkvi pa gre tudi pri umetnosti vprav za dušo, za nje izpoved, za nje službo božjo po umetnosti, gre ji za izpodbudo, za uglaševanje in pridobivanje duš, posebno pa tudi za njih dviganje iz vsakdanjosti v onostranstvo. Cerkev je molilnica in učilnica obenem; in za obe te dve službi, ki ne moreta biti brez priznanja verskih nauk, brez osebnega in duhovnega sodelovanja človeka, ki ju vrši, je Cerkev najela tudi umetnost.

Tako razpade tudi cerkveno slikarstvo, kakor hitro se dvigne nad neosebno artistično stališče krasilne stroke, v dve, s stališča cerkvenega interesa višji skupini, namreč v poučno in molilno ali pobožno izpodbujajočo. Poučna skupina, s katero se bomo bavili v tem poglavju, izvira iz prvenstvene težnje Cerkve, po kateri naj se vernik zaveda Cerkve in vere zgodovinsko, pojmovno in kot nauka. K osnovnim skrbem organizirane idejne skupine, kakršna je Cerkev, spada pa skrb, da se ustvari primerno osredje (miljé), v katerem se njeni člani gibljejo, tak miljé, ki vernika vzdržuje v neprestanem stiku z verskimi načeli pa tudi s pomembnimi dogodki iz zgodovine in razvoja Cerkve. Pri zgodovinskem in pojmovnem miljeju pa z velikim uspehom lahko sodeluje likovna umetnost, ker so njena

Slika 16. Cerkev sv. Marije na Škrilju pri Bermu v Istri. Desni del slike sv. Treh kraljev v ladji. Opazuj množico pripovednih podrobnosti pri opremljenosti in v pokrajini pod nogami konj. N. pr. v sredi spodaj zgodba o žerjavu in lisici.

sredstva bolj nazorna kakor govorjena beseda. Iz tega nujno sledi za krasilno cerkveno slikarstvo, da je njegova prva naloga v cerkvi poučna.

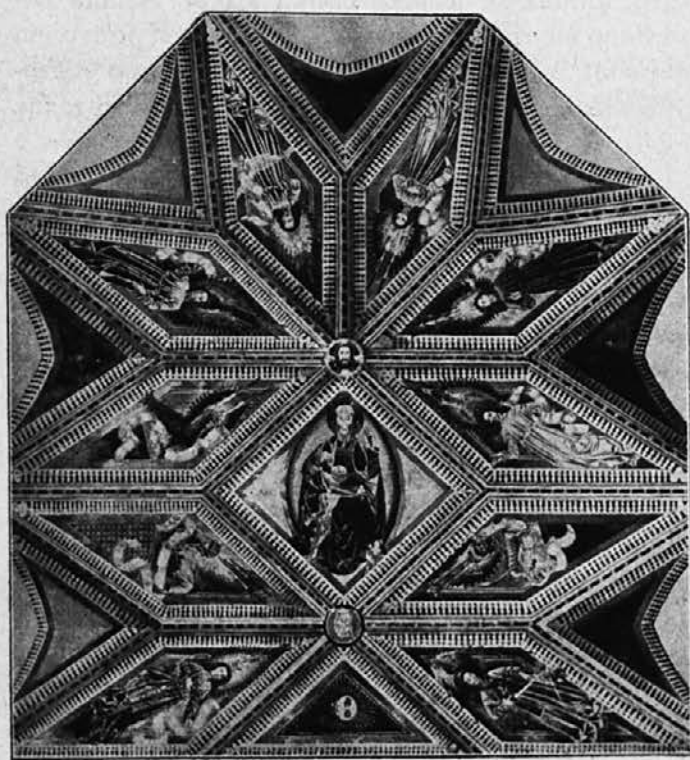
Zelo poučna je v tem pogledu tudi zgodovina cerkvenega slikarstva. Ta nam priča, da Cerkev ni nikdar smatrala, da ima njena umetnost kak stalen abstrakten sistem v oblikovnem ali vsebinskem oziru, ampak se je tako oblika kakor vsebina neprestano menjala in razvijala, posebno pa po svojem idejnem in motivnem obsegu bogatila od starokrščanskih začetkov do danes. In vse, kar so razne dobe posrečenega ustvarile, je še danes živo v v cerkvi. Starokrščanska cerkvena umetnost, v kateri je poleg arhitekture slikarstvo najvažnejše, je izprva simbolična in alegorična; z likovnim videzom oživlja pred vernikovo domišljijo pojme, resnice in nauke, ki jih je oznanjala govorjena beseda. Ta način se je vzdržal skozi vse čase in je še danes poraben. V starokrščanski dobi se je prvotni pojmovni in miselni umetnosti pridružila že tudi izrazito pripovedna, zgodovinsko poučna. Prizore so izbirali v zreli dobi v vrstah (ciklih), v katerih so izbrali enako število vzporednih prizorov iz staroga in novega zakona po načelu skladnosti med starim in novim zakonom (concordia veteris et novi testamenti). Do konca srednjega veka je likovna umetnost v cerkvi sledila temu načinu, iz katerega je razmeroma svobodno izbirala programe, kolikor je pač dovoljeval prostor, ki ga je nameravala krasiti. V filozofsko strožjem in mistično bolj poglobljenem visokem srednjem veku pa se je razvil še

tretji važni način likovnega podajanja versko zgodovinske vsebine, takozvani tipološki način. Ta je uprizarjal dogodke iz trpljenja in življenja Jezusovega, obdane od predpodob iz starega zakona, in sicer eno iz dobe pred Mozesovo zakonodajo, drugo po njej, tako da so predstavljali, kakor so se izražali, dogodke iz Jezusovega življenja, ki so se vršili v dobi, v kateri je vladala milost (sub gratia), v spremstvu predpodob iz dobe pred Mozesovim zakonom (ante legem) in iz dobe njegove veljavnosti (sub lege). Tako je na primer Kristusovo križanje (sub gratia) spremljala slika Izakove daritve (ante legem) in bronasta kača (sub lege). Sliko Kristusa v grobu sta spremljali sliki Jožefa v vodnjaku in Jone v trebuhu ribe itd.

Srednjeveška in starokrščanska umetnost je služila verskemu pouku tolikanj, da so jo dobri poznavavci srednjeveške ikonografije nazvali monumentalno bogoslovje (teologijo — K. Künstle) ali celó deklo bogoslovja (J. Sauer). V novejši dobi cerkvenega slikarstva pa se je krog njegovih predstav še bistveno razširil, posebno v zgodovinski smeri. Posamezna cerkev in njen patron, krajevno svetniško izročilo in vsestransko gojena svetniška zgodba prvotnega kroga predstav niso samo razširili, ampak so celó razbili njegovo prvotno sklenjenost ali jo vsaj odrinili z vodilnega mesta, tako da je naloga versko ali zgodovinsko poučnega slikanja

cerkve postajala vedno bolj osebnotna (individualna), tako z ozirom na kraj in patrona kakor tudi z ozirom na naročnika. Tudi prvotne simbolične ali alegorične predstave so se posebno v dobi baroka razširile, komplicirale in sistemizirale; v dobi romantičnega nazarenstva pa so doživele zadnjo sistematično obliko, od katere še črpa v veliki meri tudi verska fantazija naše sodobnosti. V bistvu je šlo in gre pri poučnem cerkvenem slikarstvu vedno za nazornost verskih predstav, zavest verskih resnic in za žgled, pobude in priče iz zgodovine. Splošni značaj pa se je menjaval po osnovnem hotenju časa glede na likovno predstavo. Zato je bil ideal starokrščanske dobe, ki je izhajala iz antike, v antičnem duhu alegoričen in simboličen ali historično idealističen; ideal srednjega veka je bil mistično poglobljen v skrivnost doživetja verske resnice ter sorodno strogi sistematiki filozofije tudi sistematično osredotočen, v baroku in romantiki pa je bil ideal teološko spekulativen in historičen.

V dosedaj povedanem smo pokazali, kako je cerkveno slikarstvo kot dekorativna stroka ozko zvezano z arhitekturo. Glede poučne smeri smo že iz dosedanjih načelnih izvajanj dognali, da je ta vsebinsko vezana na verski nauk in cilje Cerkve. Toda tudi glede oblikovne strani in glede smiselne razvrstitve slik po cerkvenem prostoru se je v teku stoletij razvila neka vezanost, ki vsaj deloma že naprej določa nekim slikam tudi neko kolikor toliko določeno mesto v cerkvi. Da bomo mogli razumeti osnove te vezanosti, je potrebno, da spoznamo pomen cerkvenega prostora in njegovo delitev. Manj važno je v tej zvezi danes za nas to, da so v srednjem veku sploh že temeljni obliki cerkvene stavbe kakor tudi njenim posameznim delom pripisovali najrazličnejše simbolične pomene in da je v posameznih primerih tudi ta simbolika lahko vplivala na zamisel in razdelitev slikarske okrasitve. Zavedati pa se moramo vsekakor, da cerkev kot stavba po verskem pojmovanju ni navadna stavba, ampak bivališče božje, da je dalje snovna cerkev (kot stavba) odsev in podoba velike duhovne Cerkve. Cerkev kot organizacija pa obstoji iz učečega, pri božji službi aktivnega stanú duhovnikov in vójenega, pouk prejemajočega in pri božji službi pasivno sodelujočega stanú vernikov. Od najstarejših časov sem se cerkveni prostor deli v dva dela: kor ali prezbiterij (svetišče) in ladja; prvi je odličnejši po svojem namenu, saj je v njem daritvenik, oltar, kjer se vrši daritev, okrog katere se občina zbira; ta del je navadno tudi po arhitekturi odlikovan pred drugim. Drugi nosi simbolično ime ladje, v kateri se zbirajo verniki; to vodi po besedi apostolske

Slika 17. Dekoracije svoda na Suhi pri škofji Loki. Kristus v nebeški slavi na gotskem oboku, obdan od simbolov evangelistov in hvalečih ga angelov (iz srede XV. stoletja).

konstitucije škof kot njen krmar. Ladjo deli od svetišča »zmagoslavni« lok, v katerem se je v prejšnjih stoletjih nahajal tram s skupino Križanega z Marijo in Janezom kot simbolom zmage nad posledicami podedovanega greha in duševne smrti. Vrata, ki vodijo v cerkev, srednjeveški simboliki in mistiki radi primerjajo Kristusu, ki je »ostium«, vhod, skozi katerega edino je mogoč dostop k Očetu. Zato tudi glavna vrata romanskih in gotskih katedral pogosto krasi podoba Kristusova. Že to simbolično pojmovanje posameznih delov cerkve, ki je bilo v srednjem veku tako živo, je nujno zahtevalo nek ozir pri razdelitvi slik po prostoru. Deloma so pri tem vplivali gotovo tudi čisto slučajni povodi, kakor n. pr. čisto stavbinsko razmerje opirajočih delov in od njih nošenih, ki se svobodno pno preko prostora. Že samó to je vsiljevalo misel na zemljo in nebo, ki naj ga predstavljajo oboki. Prehodi od enega do drugega, opirajoči, dvigajoči ali svobodni vzpon posredujoči arhitekturni deli, kakor slopi, stebri, pendantivi in podobno so iz duhovnega organizma Cerkve sami vsiljevali misel na opore nauka, to je na apostole, evangeliste, cerkvene očete itd. Tako je dosledno iz položaja kar nehote izviral ob stavbnem organizmu duhovni organizem zamisla, kako naj se razdeli poučno slikarsko okrasje v cerkvi. Čeprav se je ikonografska literatura katoliškega zapada še veliko premalo bavila s tem organizmom ali, kakor bi pravilneje rekli, s slikarskim kánonom, po katerem so se ravnali pri razdeljevanju slik po prostoru, nas o njem prepričujejo v zadnjih desetletjih v velikem številu ugotovljeni cikli slikarij, posebno v preprostejših srednjeveških cerkvah. Temu podobni kánon za kiparski okras portalov velikih srednjeveških katedral pa je že zdavnaj priznan.

Ker ima tudi naša domovina precej gradiva, ki ga lahko upoštevamo za pojasnitev programa, po katerem so slikali srednjeveške cerkve, gotovo ne bo odveč, če poskusimo podati osnovo tega programa, kakor smo jo razbrali iz teh spomenikov. Zavest, da je nekdanja taka osnova obstajala in živela, nam more biti samó v pobudo danes, ko po splošni zbežanosti poskušamo zopet urediti naše razmerje do cerkvenega slikarstva ne le kot umetniškega, ampak tudi kot duhovnega organizma. V naših cerkvah, kakor nam kažejo primeri v cerkvi na Muljavi (tu in v cerkvi sv. Marije na Škrilju pri Bermu v Istri je program pri nas najbolj bogat), na Suhi pri Škofji Loki, pri sv. Primožu nad Kamnikom, pri Sv. Miklavžu na Visokem pod Kureščkom, v Godeščah pri Škofji Loki, pri Sv. Petru nad Želimpljem, pri Sv. Janezu v Bohinju in drugod, se je ta miselnost takole izrazila: Na zunanjsčini ali notranjsčini

glavne vhodne stene se nahaja velika slika poslednje sodbe (Godešče, Muljava), ki vernike opozarja, da se je pri vходу v cerkev treba očistiti greha, izvršiti pri sebi ločitev dobrega in zlega v nas in potem šele vstopiti vanjo. V notranjosti prevladujejo razen že omenjene zapadne stene slike s prizori zgodovinskega značaja in je izbor precej prost. Najvažnejše pa je le življenje in trpljenje Kristusovo ali tudi življenje Marije (najlepši ciklus pri nas pri Sv. Primožu nad Kamnikom) in svetnikov. Le severna stena, ki je v srednjem veku skoraj redno brez oken, je prihranjena za največjo in najpopularnejšo teh slik, pot sv. treh kraljev iz Jeruzalema v Betlehem in poklonitev Novorojencu. (Največji primer pri Sv. Primožu nad Kamnikom in v Bermu v Istri, glej sliki 15 in 16.) Strožje je razmerje programa zopet nasproti slavoloku, ki loči ladjo od svetišča. Na njegovi zunanji strani, ki je vidna iz ladje, je skoraj vedno (le izjemoma na notranji strani) naslikano Marijino oznanjenje, tako da je na eni strani loka Marija, na drugi angel; zanimivo je za duha krščanske srednjeveške ikonografije sploh v tej zvezi to, da se Oznanjenje stalno nahaja tudi na »carskih vratih« vzhodnjekršćanskih ikonosta-

Slika 18. Suha pri Škofji Loki. Dober in tipičen primer gotsko poslikanega svetišča iz srede XV. stoletja. Pazi na pomembno vlogo apostolov v celotnem sestavu,

zov in označuje torej kakor na zapadu glavni dohod k oltarju. Razen tega najbolj razširjenega prizora (Žirovnica, Sv. Peter nad Želimpljem, Sv. Katarina na Plešivici pri Žužemberku, Kameni vrh itd.) pa je na tem loku, vendar navadno na notranjščini loka, najbolj razširjena slika sv. Jurija v borbi z zmajem (Martijanci, Visoko). Njen simbolični pomen je zmaga nad grehom in zlom in opomin verniku, naj s čisto dušo prestopi prag v prostor, kjer se vrši mistična daritev v veden spomin našega odrešenja po Kristusu. V istem pomenu se nahaja ta prizor sem in tja tudi nad glavnim vhodom v cerkev (Bodešče). Na notranji strani loka se nahaja pogosto na podoben način na obe strani razdeljena kakor Oznanjenje tudi slika Kajna in Abela, ki naj kot slika starozakonske daritve spominja na novozakonsko daritev, ki ji služi svetišče. Iz iste misli po očiščenju duše od grehov in vsakdanjih skrbi, ko stopaš v cerkev in tembolj ko prestopaš prag svetišča se upodablja na notranjščini slavoloka večkrat tudi poslednja sodba (Suha, Vrata na Koroškem, Žirovnica). V drugih (Sv. Peter nad Želimpljem, Bodešče) je na notranjščini loka kot označba tistega dela cerkve, kjer se vrši aktivna verska služba tudi s poukom, ki je poleg daritve najvažnejše opravilo Cerkev, slika Jezusa v razgovoru z judovskimi modrijani v templju. V dveh slučajih je uprizorjena tudi zgodba o modrih in nespametnih devicah (Murska Sobota, Sv. Miklavž na Goropeči nad Ihanom), ki je verniku opomin na pravo pripravljenost, s katero naj se bliža temu posvečenemu prostoru. V loku samem, pod katerim stopamo preko praga, so nam znane slike sv. Jurija z zmajem, čigar simbolični pomen je tu še bolj priostren: Po zmagi nad hudim šele prestopi ta prag! Dalje dvakrat (Visoko in Kameni vrh) Kristus iz vizije sv. papeža Gregorja kot Ecce homo, ves pokrit z ranami, iz katerih se zbira Rešnja Kri v kelihu, ki stoji ob njegovih nogah: simbol Odrešenikove daritve, ki se ponavlja na oltarju. V drugih slučajih se okrasno dobro prilega loku in tudi pomensko prostoru dobro služi slika Jesejeve korenike, katere izrastki s slikami prednikov Kristusovih iz njegovega rodovnika se prepletajo po loku (Muljava); v tem primeru srečamo zopet misel na Kristusa kot vrata, ki vodijo k Očetu.

Nov svet pobožne domišljije se razkrije verniku, ko prestopi prag srednjeveškega svetišča: vsa slikarija izvira iz ene miselnosti, ki je ta, da je Kristus glava, ogelni kamen in osrednja misel Cerkev. Njegovo mesto je v cerkvah, katerih svetišče se končuje s polkrožno apsido v njeni polkupoli, ali pa v gotskih svetiščih na temenu svoda

(slika 17). Mišljen je kot kralj slave (rex gloriae — pantokrator), ki stoluje v mavričnem sijaju na mavrici sedeč, od angelov obdan in od simbolov evangelistov spremljan v nebesih. V drugih primerih je nedvomno mišljen kot sodnik poslednje sodbe; spremljan od angelov in z znaki svojega trpljenja prihaja k sodbi; v nekaterih primerih je mišljen mogoče tudi kot zmagovavec nad smrtjo, ki se po vstajenju dviga v nebo. Na stenah prezbiterija, razdeljenih v več vodoravnih pasov, zavzemajo glavni pas slike apostolov (slika 18), le kar prostora ostane, ga porabijo za slike drugih svetnikov ali prizore iz življenja patrona, Jezusa ali Marije. Spodnji, ožji pritlični pas zavzemajo slike mučencev, spoznavavcev, svetnikov, svetnic in pametnih in nespametnih devic. Slikarski okras svetišča v tem srednjeveškem smislu je naravnost simbolična slika duhovne Cerkev, katere glava je Kristus, priče evangelisti in cerkveni očetje, organizatorični stebri apostoli, njeno podnožje pa svetniki mučenci in spoznavavci, izhajajoči iz zemeljske množice vernikov — zgradba torej, ki se pričinja z izvoljenci božjimi pri zemlji, ki jo kot stebri nosilci opirajo apostoli in ki se svobodno pne preko vernikov v viziji nebes s Kristusom.

Iz tega opisa programa naših starih slikanih cerkvá razvidimo, da je v preteklosti tudi pri nas obstojal neke vrste kánon, torej precej trden, vzoren sestav, po katerem so izbirali in razporejali slike po cerkvi. Ta kánon sicer ni tako strog kakor oni, ki nam ga je zabeležila za vzhodno krščansko cerkev slikarska knjiga z gore Atosa, tako zvana Hermeneja, odkriva nam pa vendarle temu sorodno, trdno usmerjeno miselnost, iz katere se sestavlja individualni program slikanja v vsakem posameznem slučaju. Ta miselnost je nekako tale: Cerkev je hiša božja, njeno svetišče je v stvarnih (realnih) slikah izražena podoba duhovne Cerkev, katere glava je Kristus, in se kot smotrna zgradba vzpenja od zemlje do nebes in večno in minljivo spaja v organizem, ki je povezan v celoto po milosti, ki deluje v izbrancih božjih. Duhovnik, katerega prostor je v svetišču, je podoben krmarju ladje z verniki, ki se zbirajo v cerkveni zbornici, »ladji«. Slikarska oprema tega prostora je namenjena pred vsem pouku in ne govori toliko o skrivnostih kakor o zgodovinskih stvareh, o pričah vere in o zgodbah cerkve. Tako glavni vhod kakor posebno vhod pod slavolokom v svetišče pa se simbolično veže na Kristusa kot vrata, skozi katera edina je dostop do Očeta. Sedaj je to Odrešenik kot sodnik poslednje sodbe, drugič kot Odrešenik, ki ga po angelovem

oznanjenju uresničuje Oče v svetu; le skozenj, to je po njegovi milosti je mogoč dostop v hišo njegovega Očeta. Na obeh teh vhodnih mestih pa še druge slike opozarjajo vernike, da se je treba očistiti greha, premagati zlo, da nam bo dostopna milost, ki jo deli Bog po Cerkvi.

Le enkrat v naši cerkveni umetnostni zgodovini, v srednjem veku, je ta enotna globoka misel o slikani cerkvi našla svoje uresničenje v slikanih cerkvicah, ki jih je še mnogo ohranjenih po naši domovini. Pozneje so po verskem preporodu baroka zavladali tako formalno kakor miselno drugi vzori, ki so nadomestili nekdanje, v Kristusu osredotočene programe. Programi so se individualizirali, prvo mesto je zavzel patron cerkve, okrog njegovega poveličanja in njegove legendarne ali zgodovinske zgodbe je pletla domišljija venec slik, s katerimi je okrasila njegovo cerkev. Tako imamo sedaj cerkve z lastnimi, pogosto duhovito zamišljenimi programi, v katerih prevladuje en motiv. Dober primer je n. pr. po Fr. Jelovšku slikana notranjščina romarske cerkve na Sladki gori, ki je posvečena Mariji in njenim čudežem; potem istega slikarija notranjščina v Grobljah, ki je vsa posvečena svetima Mohorju in Fortunatu, ali ona njegove delavnice na Skaručini v čast sveti Luciji itd. Možnosti novih kombinacij je sedaj brez konca. Eno pa je ostalo skozi vse čase do danes: misel o cerkvi kot hiši božji, kjer se nebo približuje zemlji, kjer se odpirajo vizionarni razgledi v neskončne višave; ostala je tudi misel rasti materije iz zemlje in sproščenja duhá v nebo.

Tako bi lahko zaključili, da je zgodovina ustvarila v glavnem dva tipa za slikanje zapadno krščanskih cerkvá: sistematičnega, ki ima svoje korenine v krščanski antiki in se je do največje popolnosti razvil proti koncu srednjega veka, in individualnega, ki ga je uveljavil barok in je še do danes nekam v veljavi. S stališča Cerkve, ki gleda svoj ideal v osredotočitvi verskega življenja okrog liturgične in učne službe, je srednjeveški program gotovo popolnejši in nam sodobnikom nekam bližji. (Primerjaj Gorjupove slike v prezbiteriju cerkve sv. Miklavža v Kostanjevci, slika 19.) Ugotoviti pa moramo tudi, da kakor v sodobnem cerkvenem slikarstvu nimamo enotnega umetniškega ideala, nam prav tako manjka enoten programni, miselni ideal, iz katerega bi črpali slikarji in predlagatelji individualnih zasnov. Zdi se, da nas sodobno liturgično gibanje polagoma vodi tudi k obnovitvi pravega pojmovanja programatične strani cerkvenega slikarstva.

(Dalje prihodnjič.)

Slika 19. Prezbiterij cerkve sv. Miklavža v Kostanjevci, posrečeno poslikan l. 1931 po † Jož. Gorjupu, je dober primer za to, kako se sodobni ideal oblikovno in vsebinsko približuje srednjeveškemu. (Krasilna neoporečnost, bogastvo pripovednih detajlov, živahnost fantazije v okviru izročila pobožne legende.)

T O Ž B A

Veter se igra z vejevjem —
golo je in žalostno.
Časi lepi, topli mirni,
kam le zatonili so?

Ptice v vetru frfotajo
plaho, ko da se bojé.
Težka, temna slutnja pala
tudi v moje je srcé.

Solz preveč se je prelilo
iz užaljenih oči ...
In to seme — če bi vzknilo?
Kaj, če trnjev sad rodi?

Draga Krajnc.

SLOVANSKE PRESTOLNICE

J. Šedivý

2. Moderni Budišín.

Prvi vtisi v Budišínu so me razočarali in mi razblinili v nič vse lepe sanje o metropoli najmanjšega slovanskega naroda. Nisem sicer pričakoval veličastnih božjih hramov, bogatih muzejev in umetniških spomenikov, pač pa tisto ljubkost in prisrčnost, ki jo človek najde le v majhni, preprosti domači hiši ali pa v skromni, tihi in skriti kapelici kakega zavoda.

Srce se mi je preobjedlo prostornosti sijajnih katedral, razkošja mogočnih palač in izumetničene hinavske govorice civiliziranih ljudi. Zato se mi je zahotelo k Lužičkim Srbom, ki so v primeri z Rusi, Ukrajinci, Poljaki in Čehi kakor otrok, ki ga je sirovi boj s tisočkratno nemško premočjo sicer vsega oplašil, a mu zaeno preprečil v dušo laž in hinavščino. V svoji domišljiji sem si slikal, kako bom po budišinskih ulicah prisluškoval še ne dovolj razvitemu govoru tega slovanskega Benjamina, ki nam je tem bolj ljubeč, čim bolj nerodne, čim manj slovniško pravilne, a zato tem bolj odkritosrčne so njegove besede. Mislil sem, da so tiste čudovito lepe narodne noše Lužičkih Srbkinj, ki sem jih tolikokrat občudoval na slikah češkega umetnika Ludvika Kube in našega Trstenjaka, prepletle ves Budišín kakor z živimi, premikajočimi se cveticami in spremenile lužičkosrbsko prestolnico v bajno mesto, kakor so mesta samo v deveti deželi.

Ko sem izstopil, sem se dvakrat vrnil na kolo-dvor vpraševati železniške uslužbenke, ki so razumeli samo nemščino, ali je res »Bautzen« tisto mesto, ki se je do leta 1868 uradno imenovalo »Budissin«. Zdelo se mi je, da sem zaspal in se zbudil šele, ko je vlak že davno oddrdal mimo lužičkosrbskega ozemlja. Kajti vsi napisi na trgovinah, uradih, gospodarskih podjetjih in cerkvah so nemški, ulice pa nosijo imena samo po nemških velikih možeh. Bilo mi je, kakor da gledam živo sliko Maribora pred letom 1918, ko mu je tuja sila vtisnila na zunaj nemški pečat kljub veliki večini slovenskih prebivalcev in kljub popolnoma slovenski okolici. Šele globlje poznavanje zgodovine in obstoječih razmer more odstraniti nenaravno navlako in pokazati tujcu pravo sliko. Kakor Slovenci tudi Lužički Srbi premalo storé za spoznavanje svoje zemlje v inozemstvu.

Ko je razum zmagal nad srcem, mi je bilo umljivo vse, kar sem videl. Kako naj napravi Budišín vtis lužičkosrbskega središča, če srbski napisi niso dovoljeni niti na pokopališču? Kako naj bo urad-

ništvo srbsko, če nastavljajo država, občine in industrijska podjetja samo trde Nemce? Resnice pa vendar ni mogoče popolnoma zakriti. Ob nedeljah in sejmskih dneh, ko pridejo v mesto gruče v narodne noše oblečenih Srbov, pokaže Budišín svoje pravo, srbsko lice. Velika črna pentlja v laseh je vedno najzanesljivejši dokaz, da je njena nositeljica srbskega rodú.

Budišín je začel dobivati v prvi polovici devetnajstega stoletja vedno več srbskih prebivalcev. Naglo pa se je začel ponemčevati zopet od leta 1846, ko je dobil železniško zvezo. Ker leži Budišín na važnem prometnem križišču, se je v zadnjih desetletjih spremenil v industrijsko mesto. Tiskarski in knjigoveški stroji tovarn Johnewerk so našli odjemavcev po vsem svetu. Dve livarni in strojne tovarne zaposlujejo okrog šest sto delavcev, tovarna za avtomobilske dele, razen strojev, pa štiri sto. Tovarna sukna je obhajala že šestdesetletnico, v tovarni za sukanec in predelavo jute najde zaslužka tisoč tri sto delavcev in uradnikov. Enako število zaposlujejo Združene papirnice. Med najstarejša industrijska podjetja v mestu spada tovarna za bakrene izdelke Tietzena Eidama. Nad dva tisoč delavcev pa zaposlujejo železniške delavnice, ki izdelajo letno okrog tri tisoč pet sto osebnih in tovornih vagonov. Število budišinskih meščanov se je po dotoku nemških delavcev in uradnikov dvignilo na štirideset tisoč, med katerimi je Lužičkih Srbov približno šestina.

Kljub vsemu temu je pa vendar Budišín narodno, prosvetno, versko in gospodarsko središče Lužičkih Srbov. Ta lužičkosrbska metropola je nazorna podoba svojega naroda v malem. Kakor vse lužičkosrbsko ozemlje ga namaka reka Spreva, ki odnaša vse njegove solze in ves njegov znoj proti severu skozi Berlin in še dalje med Nemce. Tako majhen, skromen in svetu malo poznan je Budišín kakor lužičkosrbski narod, ki živi sredi nemškega morja kot na majhnem otoku, ki se razprostira v dolžino 95 km in je na najširšem mestu na jugu le okrog petdeset kilometrov širok.

Kljub majhnemu številu imajo Lužički Srbi dva književna jezika: gornjelužičkosrbski, ki se približuje češčini, in dolnjelužičkosrbski, ki je bližji poljščini. Od začetka preteklega stoletja so številčno počasi napredovali, od leta 1861 pa hitro nazadujejo, zlasti v Dolnji Lužici, ki je pod prusko oblastjo. Pred sedemdesetimi leti so jih Nemci uradno našteali 136.000, v resnici pa jih je bilo okrog 180.000; leta 1900 jih izkazuje uradna nemška statistika samo 117.000, zadnje ljudsko štetje l. 1925 pa komaj 62.045. Čeprav so bila ljudska štetja

glede na Lužičke Srbe nepravilna in krivična, vendar je treba priznati veliko nazadovanje. Najbolj usodepolno za lužičkosrbski narodič je pač verski razkol, ki ga je povzročilo luteranstvo.

V verskem pogledu je bilo med Lužičkimi Srbi stanje zelo žalostno, ker ljudstvo ni razumelo nemškega jezika, a na staro naredbo mišenjsko-budišinskega škofa Brunona II. iz začetka trinajstega stoletja, da bi duhovniki pridigovali srbskemu ljudstvu v umljivem jeziku, so popolnoma pozabili. Ko je škof Ivan VI. spoznal versko zanemarjenost svojih lužičkosrbskih vernikov, je ukazal, naj si tisti župniki po srbskih krajih, ki ne znajo srbsčine, priskrbe kaplane, ki bodo lahko pridigovali in spovedovali v srbskem jeziku; ali tudi te naredbe nemški župniki niso spolnjevali. V takih razmerah katoličanstvo ni moglo ljudstva prešiniti. Tako so bila med Lužičkimi Srbi tla pripravljena za odpad od katoliške Cerkve, ko je nastopil Martin Luter.

Luteranstvo je pomenilo za zatirano srbsko ljudstvo nekoliko svobodnejšo dobo. Kajti doslej so se na srbskem ozemlju mogli učiti kake obrti samo tisti, ki so prinesli izpričevalo, da so čisto nemške krvi, ne pa srbske narodnosti (*»daß er guten deutschen Geblüts und nicht wendischer Nation sei«*). Radi razširjanja nove vere so luteranski plemiči in meščani dovolili, da lahko sposobne mlade Srbe pošiljajo v šole in pripravljajo za duhovski poklic v smislu Lutrovih nauk. Njihovim staršem so obljubili luterani osvoboditev od tlačanstva. Oblasti so do leta 1578 s silo poluteranile Lužičke Srbe razen majhnega dela v Gornji Lužici (ob gornji Sprevi), ki je ostal zvest katoličanstvu. Tako jih je še sedaj večina luteranov, le kakih petnajst tisoč je katoličanov.

Ker je nova vera hotela dobiti pristašev zlasti s pridigo in pesmijo v narodnem jeziku, je dobila srbsčina veljavo v cerkvi in nastala je potreba, prevesti sv. pismo in katekizem v lužičkosrbski jezik. Luteran Miklavž Jakubica je že leta 1548 končal prevod novega zakona, ki pa je ostal v rokopisu. Enako kakor Jakubičev prevod je pisana v dolnje-lužičkem narečju tudi prva tiskana srbska knjiga, Lutrov katekizem, ki ga je izdal 1574 Albin Moller v Budišinu. Kmalu nato pa so začeli srbski pisatelji iz Gornje Lužice uvajati v književnost budišinsko narečje. V tem jeziku je izdal luteranski župnik Michal Frencl Davidove psalme, katekizem in končno (1706) celotni prevod novega zakona.

Sočasno s Frenclom pa so nastopili tudi katoliški pisatelji, predvsem jezuit Jakub Ticin, ki je spisal med drugim tudi prvo slovnico gornjelužičkosrbskega jezika. V tem je luteran Frencl sprejel

nemške črke in nemški pravopis, a katoliški redovnik Ticin je prilagodil svoj pravopis češkemu, zato je sprejel strešice. Katoličani so obdržali Ticinov pravopis. V njem je katoliški duhovnik J. Swotlik izdal prvi srbski katoliški katekizem, prvi latinsko-srbski slovar, od leta 1688 do 1707 pa končal tudi celotni prevod vseh knjig sv. pisma. Luteranski Srbi pa se držé še danes nemških črk in Frenclovega pravopisa. Na ta način ne delita Lužičkih Srbov samo dve veri in dva književna jezika, ampak tudi dva popolnoma različna pravopisa s povsem različnimi črkami.

Nekateri slovenski izobraženci sodijo, da bi bilo za slovenstvo bolje, ko bi bilo pri nas zmagalo luteranstvo. Tudi srbohrvatske zgodovine jugoslovanske književnosti vidijo po večini v slovenskem luteranstvu nekak višek slovenskega duhovnega razvoja. Toda zgodovina Lužičkih Srbov dokazuje, da je tako pojmovanje popolnoma napačno. Enako kakor Slovencem je luteranstvo ustvarilo tudi Lužičkim Srbom književni jezik in položilo prve temelje domači književnosti. Naj je bila nova vera v začetku Slovencem in Lužičkim Srbom v narodnem oziru še tako naklonjena in naj je vplivala na razvoj književnosti še tako blagodejno, polagoma je vendar postala ponemčevalno orodje. Kajti luteranstvo je tako izrazito nemška vera, da je mogla nastati v taki obliki pač samo med Nemci. Iz njega veje nemški duh, svoje vodilne može vzgaja v Nemčiji, kjer imajo svoje duhovno središče. Zato se še tako narodno zavedni lužičkosrbski luteranski duhovniki poročé z Nemkami in govoré v družini večinoma nemški. Po luteranskih srbskih hišah čitajo dnevno nemško sv. pismo, v tem ko so na moje začudenje srbsko sv. pismo morali dolgo iskati po omarah in predalih. V evangelijskih (luteranskih) krajih ponemčevanje izredno naglo napreduje; v zadnjih desetletjih so se popolnoma ponem-

Budišín.

Protestantsko dolnjelužičko dekle iz Blot.

čile cele velike vasi, med tem ko peščica katoličanov drži svojo posest skoraj neokrnjeno. Vsi poznavci lužičkosrbskih razmer, celó taki, ki katoličanstvu niso naklonjeni, kakor n. pr. Adolf Černý, Ludvik Kuba, prof. dr. J. Páta, priznavajo pogubni vpliv luteranstva na lužičkosrbski narodni razvoj. Celó voditelj protestantskih Lužičkih Srbov, bivši deželni poslanec, veliki organizator in časnikar Arnošt Bart, mi je izjavil dobesedno tole: »Veren luteran sem, ali vendar moram priznati, da je za naš lužičkosrbski narod največja nesreča luteranstvo.«

Čeprav je katoličanov komaj slaba šestina, vendar tvorijo hrbtenico vsega naroda. Devet in dvajset katoliških srbskih duhovnikov je obenem devet in dvajset trdnih stebrov lužičkosrbske narodnosti. Že od leta 1706 so se najzmožnejši med njimi vzgajali v Pragi kot gojenci tako zvanega lužičkega semenišča, odkoder so prinašali prečiščeno narodno zavest in navdušenje, a tudi smisel za podrobno delo med ljudstvom.

* * *

Mnogo priseljenih Nemcev v Budišinu sploh ne ve, da živé na slovanskem ozemlju. Ko sem pri kolodvoru povpraševal po Serbskem domu, mi je večina odgovarjala, da zanj ne ve in da sploh ni še nikdar slišala o kakih Lužičkih Srbih. Čim pa sem zagledal na ulici ženo s črno pentljo, sem nehal dalje dokazovati budišinskim Nemcem, da imajo v mestu tudi Lužičke Srbe in Serbski dom. S svojim skromnim znanjem lužičkosrbskega jezika sem se spustil s Srbkinjo v razgovor in jo prosil, naj mi pove, kje je njihov Narodni dom. Ko je zvedela, kako daleč sem prišel samo zato, da bi spoznal njen narod, so se ji zarosile oči in takoj se mi je ponudila ta preprosta kmetska mati, da mi razkaže Budišin. Njena postrežljivost je bila celó tolika, da mi je vzela in nosila kovčeg, boječ se, da bi se preveč utrudil. Kot izvedenki v kuharskih zadevah sem ji razodel tudi upornost svojega želodca, ki je sovražnik nemških jedilnih listov. Potolažila me je, da v gostilni Šerbskega doma nimajo nemškega jedilnega lista, ki pozna samo štiri glavne jedi: prva jed je nekaj iz krompirja, druga nekaj s krompirjem, tretja krompir z nečim in četrta krompir brez nečesa.

Kakor celotni pogled tako tudi sprehod po Budišinu napolni dušo z vzdušjem minulih dob. Starodavni stolpi, stoletne hiše z visokimi strehami, rebrovje in stolpiči gotskih cerkvá, okrog starega dela mesta pa vsiljive moderne stavbe, vse to mi je budilo v duši zgodovinske spomine.

Poleg Ortenburškega gradú kraljuje cerkev sv. Petra, ki so ji položili temelj že leta 1212 in so jo pozneje znatno razširili. Za Budišin se zdi mnogo prevelika. Še bolj ko njena razsežnost me je iznenadila kakih pet metrov visoka železna ograja sredi cerkve. Ta ograja sicer ne ovira pogleda po vsej cerkvi, pač pa vstop iz enega dela v drugega, ker je brez vrat in ima vsak del cerkve svoj poseben vhod. Cerkev sv. Petra v Budišinu je namreč poleg cerkve v Wetzlaru edina, ki služi v bogoslužne namene katoličanom in luteranom. Seveda se služba obeh veroizpovedi ne more vršiti sočasno. Prednji del je katoliški, zadnji luteranski. Vsak del ima svoj oltar, svoje orgle in svojo prižnico, katoliški pa tudi še škofov prestol, ker stoluje škof mišenjske (Meißen) vladikovine v Budišinu.

Prav do konca svetovne vojske so bile katoliške cerkvene oblasti Lužičkim Srbom precej pravične. Med tem ko se pet šestin luteranskih Srbov bori za svojega dekana, so imeli katoliški Srbi med kanoniki pri cerkvi sv. Petra vedno nekaj svojih ljudi. Vnet lužičkosrbski narodni delavec Jerzy Luščanski je postal celó škof v Budišinu. Tudi po

njegovi smrti leta 1905 niso nemški katoliški škofje predstavljali srbskih duhovnikov v nemške kraje. dokler niso bile zasedene vse srbske župnije. Razmere so se obrnile na slabše, ko je postal budišinski vladika dr. Schreiber, sedanji berlinski katoliški škof. Prodal je lužički seminar v Pragi, da se poslej ne bi več vzgajali bogoslovci njegove škofije v središču slovanskega gibanja. Za njegovega škofovanja je dobil budišinsko katoliško srbsko župnijo Nemeč, Srbi se pa morajo zadovoljiti samo s kaplanom in z eno pridigo. Prej so imeli v devetih župnijah srbske pridige, po dr. Schreiberjevem odhodu pa jih imajo še samo v dveh. Še obupnejše so razmere med luterani, kjer je šestnajst srbskih župnij brez srbskega pastora, srbske pridige pa so le v treh cerkvah. Novi katoliški škof Peter Lege je pa pokazal, da hoče biti pravičnejši.

Prva pot v Budišinu me je vodila k župniji Device Marije, kjer je nastavljen za srbskega kaplana Jožef Nowak (* 1895), eden izmed voditeljev katoliških Lužičkih Srbov, ki je znan kot nadarjen pesnik in dramatik. S pesmimi se je pojavil že pred vojsko. V letih vojne strahote je vzbujal upanje na boljšo bodočnost s pesnitvijo »Arnošt Smoleř«, s katero je povelečeval največjega srbskega narodnega buditelja. Po vojski je izdal svojo pesniško zbirko »Z duhom swobody«. Velike uspehe ima v dramatik. Znamenit je zlasti njegov »Posledni kralj«, kjer s slavno preteklostjo najstarejše dobe budi narodno samozavest.

Ko sem pozvonil na Nowakova vrata, mi je prišla odpirat njegova izredno ljubezniva mati, ki mu gospodinji. Skoraj malo nerada me je prijavila sinu, ki je bil pravkar sredi najnapornejšega dela, a me je vendar sprejel z odprtimi rokami. Zanimalo me je posebno, da bi kaj zvedel o društvenem življenju Lužičkih Srbov.

Pri vsej svoji skromnosti je tudi kaplan Nowak poudaril pogubno raznarodovalno delovanje škofa dr. Schreiberja, obenem pa naglasil, kako veliko oporo ima kljub temu njegov narod v katoličanstvu. Saj je peščica katoličanov glavni steber društvenega življenja. Katoličani imajo večino v vseh narodnih organizacijah, poleg tega pa še svoja posebna društva. Med 66 srbskimi prosvetnimi društvi, ki tvorijo zvezo društev pod imenom »Domovina« s sedežem v Budišinu, je katoliških več ko polovica, namreč 36. Tudi v Sokola so vstopili katoliški Lužički Srbi, ko je dalo vodstvo katoliškim voditeljem jamstva v verskem pogledu. Sokol pa ima le nad dvajset delujočih društev; a med njimi je nastal v zadnjem času spor v načelnih vprašanjih. Katoliški Lužički Srbi imajo v Budišinu tudi svojo ti-

Lužičkosrbska nevesta.

skarno, ki tiska izdaje lužičkosrbske Mohorjeve družbe, ki se imenuje Društvo sv. Cirila in Metoda. Ta cerkveno - prosvetna organizacija pod vodstvom prelata Miklawša Žura ima podružnice v vseh devetih katoliških lužičkosrbskih župnijah. Vsako leto izdaja priljubljen koledar »Krajan« in pa mesečnik »Katolski Posol« (glasnik). Prinaša članke nabožne, poučne in narodno obrambne vsebine. Izhaja v 1600 izvodih, tako da je vsak deveti katoliški Srb njegov naročnik. Urednik mu je kaplan Nowak, ki pa pri vsem svojem javnem delovanju posveča največjo pozornost svojemu duhovniškemu poklicu. Duhovniške dolžnosti so temu lužičkosrbskemu voditelju prav tako prva dolžnost kakor največjemu sinu slovaškega naroda, prelatu Andreju Hlinki, ki je najprej župnik, pridigar, spovednik, voditelj verskih društev in potem šele vse drugo. Dejstvo, da na Slovaškem ni prižnice, kje še ne bi pridigoval Hlinka, daje slovaškemu voditelju tisto privlačno silo, kakor jo daje apostolska gorečnost tudi kaplanu Nowaku.

Ko sem si nato ogledal katoliško tiskarno, sem se napotil proti petstoletni Lawski věži (Levji stolp). Poleg nje je spomenik saškega kralja Alberta, ki jezdi na konju. Kralj Albert je zapustil tudi pri

Srbih časten spomin. Bil jim je precej naklonjen, zlasti od tistega časa, ko je tedanjega lužičkosrbskega voditelja Smoleša obiskal sam ruski revolucionar Bakunin in ga skušal brezuspešno pridobiti za upor. Kot prestolonaslednik se je kralj Albert nastanil v Budišinu in se leto in dan učil srbskega jezika. Poučeval ga je znani srbski narodnjak, gimnazijski profesor Jan Bohuwier Jakub. Ko je ta kraljev profesor leta 1905 umrl, sta se v kraljevem imenu udeležila njegovega pogreba kraljeviča Jurij in Kristijan.

(Konec prihodnjič.)

I Z A N A T O M I J E

Dr. Janez Plečnik

Rane. Tujki.

Pride do vsiljenega (parenteralnega) prebavljanja in presnavljanja torej takrat, ko tujek stopi skozi rano v mrtvici (ali pa v vrhnjici sluznice) vsaj v podkožje ali v sluznico. Pa naš pogovor za tokrat kar sam teče v dvojno smer: v pogovor o ranah pa v pogovor o tujkih.

Kožje (integumentum commune; Mladika 1928, 296) — povedali smo to — ima (v grobem) dva sklada: mrtvico (epidermis) in usnjico (cutis, derma). Mrtvica je zložena iz pločičastih, redovito uvrščenih in lušknato zloženih celic (tako torej kot strešniki strešnega krova). Dostavimo, da teh celic ni le ena sama lega, ampak da jih je več leg (tako torej, kot bi položil še eno lego in še eno lego in ... še eno lego strešnikov na že položeni krov strehe). Najbolj vrhnje plasti mrtvičnih celic so zaroženele, so prav res »mrtve« in so (skoraj) povsem zasuhotene. Celice mrtvice so kaj neznatne in so zložene kar le moč na tesno in špranje med njimi so torej kar le moč neznatne tesnobice (tako torej, kot je to pri strešnem krovu). Umevno je torej, da (skoraj) noben tujek (pa naj bo kolikor že majcen) ne pride skozi (zdravo) mrtvico do usnjice ali še globlje. Tujki morejo v globino le, če mrtvice ni, če je mrtvica omájena, odrsana, odrušena, oddrgnjena, odrezana, prepiknjena. Spoznanje, da pridejo tujki v ostenje telesa le takrat, kadar je mrtvica ali sluznična vrhnja ranjena, je dobre opombe vredno; do neke mere bomo kesneje omejili to spoznanje.

Usnjica je drugi sklad kože. Usnjica leži tik pod mrtvico. Usnjica je več ali manj krotovičava spletenina, ki je storjena iz celic. Celice v usnjici so precej raznolike; vse pa so podolgaste, vse imajo raznolike iztezke, vse so volhke, vse so med seboj spete, vse so zapetljane in zakopčane ob

sosede. Tesne pike in špilje so tudi med celicami usnjice. Gosto mrežje žilic in mezgovnic se prepleta po teh špiljah in pokah. Narisek v aprilski številki (v grobem) kaže, da so te celice nabrane v snopke ter da te celice nekam vežejo mrtvico in kost, oziroma pokostnico. Pa torej pravijo: da so te celice vezne celice — in rekajo: da je usnjica storjena iz veziva (Bindegewebe). Kar vse »mrene« in »kože« v našem telesu so storjene iz veziva, torej: usnjica, porebrna mrena, trebušna mrena, mrena na jetrih, na vrani (Milz; Caf), na ledvicah — pa torej tudi: sluznica črevesa (ust, žrela, požiralnika, želodca, ozkega in širokega črevesa), mrena na mesu srca (srčna mrena), vse mrene na mesovju, sluznica scalnega mehurja, ovojnice (capsula) krog sklepov (Mladika 1927), veznica (pred zrklo; Mladika 1928), vnanji (sclera) in srednji (uvea) kožasti sklad zrkla, opne (mrene) hrbtnega in lobanjskega (živčnega) mozga. Vse te mrene, vse te kože so iz veziva, vse so spletene iz veznih celic. O dobri priliki bomo povedali še več o tem; za danes si le zapomnimo, da je vse, kar medsebojno veže in spenja ude telesa, iz veziva in da je vezivo storjeno iz dolgih in kosmatinastih celic, ki jim pravimo vezne (vezivne) celice.

Prebavljamo in presnavljamo hraniva s kvasniki (fermenti; Mladika 1932) in celice našega telesa so, ki izcejjajo kvasnike. Pa je torej umevno, da mrtvica, ki je (skoraj) mrtva, ne bo presnovila (skoraj) nič tega, kar nanjo pride. Skušnje učé, da je ta naša misel pravotna: žejni — se do vratú vsedemo v vodo pa ostanemo žejni, lačni — se namažemo z mastjo pa lačni ostanemo; mrtvica torej res ni tako storjena, da bi jedla in presnavljala. Skušnje kažejo, da je povsem druga z usnjico, ki je polna sokov, žil in življenja. Presnavljanje (živetje) v usnjici je nadvse silno: bziknemo vodo pod kožo — pa voda že kroži po vsem telesu in že smo odžejani, bziknemo mleko pod kožo — pa izstradano telo že dobi novih moči. — Gosto mrežje žilic je v usnjici; žilice so drobne, so ozke, so tankega in rahlega ostenja. Usnjica je torej dobro pripravna za (vsiljeno) prebavo tistih tujkov, ki zaidejo vanjo. (Približno vse to velja tudi za sluznice; govorili bomo še o tem.) Rahlost žilic pomeni seveda tudi njih raztrgljivost, pokljivost, pomuzgljivost, razporljivost, razmrpljivost. Vse to ti je itak znano: oddrgneš mrtvico, pa se pokaže usnjica — na rahlo pomencaš po usnjici, pa se že kri pokaže, že si raztrgal nekaj žilic (saj vemo, da kri teče le po žilah).

Beseda »tujek« — kaj nam pove? Tujek je prav vsaka stvar, ki ni naše telo, ki pa je v našem

telesu (ali se ozko dotika našega telesa) in ki nima vadne in za naše telo pridne dejave. Zdravniki tako — ali podobno — opredeljujejo besedo »tujek«. Bravec naj se ne trapi preveč z le-to opredelitvijo — nekaj prilik mu bo tolmačilo, kaj je tujek. — Opoganimo si kožo z blatom — blato je tujek na koži. — Mušica ali prah nam prileti, nam pade v veznični prostor (Konjunktivalsack; Mladika 1928, 20) — mušica in prah sta tujka. — Mrva kruha, ki jo založiš v usta, »skoraj« ni tujek. Imej pa mrvo kruha v ustih in našene naj te h kihu in vsrkni mrvo v jabolko, sapnik, pljuča — pa boš priznal, da je mrva vendarle tujek, prav neroden in časih za življenje nevaren tujek. — Za srebljaj žganja (ali vođe) v ustih »skoraj« ni tujek — pa naj se ti »zaleti« tisto žganje, pa bo žganje nad vse neroden tujek. — Iгла — šiviljam je to v navadi —, ki jo držiš z ustni, »skoraj« ni tujek — pa se ti igla pri neprevidni kretnji zapíči v sluznico lica, pa bo igla skrajno neroden tujek. — Slih (ušesno maslo; Mladika 1929, 383) »skoraj« ni tujek — ako se pa ušesni ognusek zbira v globini vnanjega sluhovoda in se v njega dnu zbere v kepo, ki leže in pritisne na bobnilo — s tem postaneš »gluh« —, pa bo ušesna smola prav neroden tujek. — Kri, ki teče po žilah našega telesa, ni tujek, toda ako je preveč krvi, je ta kri prav neprijeten tujek, ki ga treba odstraniti s puščanjem krvi. (»Starinsko« puščanje krvi danes prihaja znova v »modo«. Puščanje krvi je res prav mogočno zdravilo.) — Kri, ki teče po žilah, ni tujek. Kri pa, ki se vlije v podkožje (Mladika 1928, 296), ki torej ostane v našem telesu, je vendarle povsem tuja, saj se zgodi, da izkrvavimo v lastno kožje ter umremo (Mladika 1930, 25). — Kost se časih prelomi in odlomi v samem sklepu (Mladika 1927, 299, 375): deli kostne končave se namreč odlomijo pa leže (brez pravotnega stika z ostalim telesom) v sklepovnem prostoru, v votlavi sklepa. Taki odlomljeni konci torej ne dobivajo krvi, torej niso več prehranjeni ter odmró — pa je kos telesa postal tujek v telesu. Taki odlomki so na moč nerodni tujki: pri vsaki kretnji se gonijo po sklepu in njih gomba moti ali celó povsem zavre gibljaje v sklepu. Zdravniki rekajo takim tujkom córpora (aliéna) libera, torej: »samovoljni« tujki. Posebej nemški zdravniki pravijo, da so ti »samovoljni« tujki »Gelenksmaus« — »miš i v sklepu«. Opozorili smo na neke tujke. Vsi ti tujki motijo naše »pravotno« télesno stanje — delajo nam bolečine, delajo nas v večji, manjši meri »bolne«.

Tujki so ali živíne (živali in rastline) ali pa mrtvine. Ušesni ognusek v dnu vnanjega sluho-

voda je mrtev tujek, je mrtvina — bolha, ki je zašla v vnanji sluhovod, je živ tujek, je živina. Kamenček, ki ga pogoltnemo, je mrtvina — črv, ki ga polokam z vodo, je živina; oba sta pa tujka.

Govorimo (danes) predvsem o kožju, oziroma podkožju in usnjici, pa poudarimo, da so mrtvi in živi tujki tudi tam pogostni. — Uš (pediculus) je živina, je živ tujek, ki lazi po (na) naši koži in ki leže in prileplja svoja velika jajca (gnide) na lase. — Pršice (sarcóptes) delajo garje (scabies) tako, da se vrijejo v mrtvico ter odlagajo tam svoja jajca. Pršičini mladiči živé torej kot živi tujki v naši (pa tudi v živalski) koži. — Naša koža ima (žleze-)znojnice in (žleze-)lojnice. Neke lojnice so na moč razvite in obsežne. Opozarjamo na one v koži nosa in v gubi ob nosnih krilih in zgornji ustnici. Stisni nosno krilo in ono gubo pa — belkasti »črvi« prilezejo iz kože. Ti »črvi« so mastna gmota (loj), ki se je nabrala po lojnicah. Vse polno živin (demodex; neka pršica) je v tem loju. Te pršice prostemu očesu niso vidne. Prav vsak človek je opoganjen (inficiran; Caf) s to pršico. Ta pršica je živina in je živ tujek. Pa loj sam, njega prekomerna obilica, je tudi (mrtev) tujek v kožju, saj loj je namenjen za n a kožo, ne za v kožo. Tak v koži zaostali loj se razkraja v lojnicah ter postaja žaltav. Kožje se vname krog takih »nezdravih« lojnic in »funtnik« (za funt težak nos; Pfundnase; rhinophýma) na-

Levji stolp v Budišinu.

stane iz nosa. (Otroci še smo rekali nosovom-funtnikom: kumara.)

Malárija je od vojske sem tudi pri nas precèj obče poznana bolezen. Kdor ima malárijo, je malaričen. Kri malaričnega je zložena iz krvne tekočine (plazem) in (rdečih pa belih) krvnih telesc — torej tako je zložena kot vsakterega kri (Mladika 1930). Kri pri malaričnem ima pa še velikansko število (prostemu očesu nevidnih) živih majhnob (mikroorganizmov; Mladika 1932), ki so iz rodú »plazmódijev«. Ti plazmódiji, te žive majhnobe, so torej živi tujki, ki živé v nas, se redé ob sokovih našega telesa in se tudi množé (plodé) v našem telesu. Komarji radi ščipljejo in pikajo (tudi) človeka, pa ščipljejo in pikajo tudi malarične. Komar, ki pije kri malaričnega, pije seveda krvno tekočino, pije rdeča in bela krvna telesa pa pije tudi »plazmódije«. Komarjev je dosti rodov. Neko pleme komarjev — anópheles (r. anófeles) — je pa tako stvarjeno, da se od njih vsesani »plazmódiji« malarije v njih črevesu nad vse dobro počutijo. Žive majhnobe malarije kar oživé v črevesu komarjev - anófelov. Črevo komarja je nekako letovišče za te majhnobe: plazmodiji se prerijejo skozi komarjevo črevo v komarjevo (anofelovo) trebušno votlino, tam rajajo, tam se urno množé ter se razlezejo v vse ude (organe) komarja; nekam prerastejo, nekam preplavijo ude nesrečnega anofela. Tako opoganjen (inficiran) komar je seveda vedno lačen, saj mora skrbeti zase pa še za vse svoje letoviščarje. Pa hiti tak komar znova na človeka, da bi mu pil kri. Postavimo, da malarično opoganjen komar sede na zdravega človeka: komar pritisne rilček na zaroženo mrtvico, nato prereže, prepili, prepikne mrtvico, nato seže z rilčkom skozi prepíček (Stichöffnung) do usnjice, ki so kri in žile v njej. Komar pritisne rilček ob mrtvico, bližnji konec rilčka — torej koren rilčka — pa pritisne na obustne slinavke komarja, stisne te slinavke, pa se slina vlije iz slinavke v rilček in se slina vlije po rilčku v usnjico, ki so žile in kri v njej. Plazmodiji (žive majhnobe, ki delajo malárijo) so v komarjevi slini pa je umevno, da (malarično opoganjeni) komar pri piku bzikne, vcepi te majhnobe v kri in žile (pičenega). Te majhnobe se počutijo tudi v človeški krvi kar dobro — urno se plodé in množé. Skušnje učé, da na maláriji bolehamo le tedaj, kadar imamo te majhnobe v telesu, in učé, da koj ozdravimo, ko (s kininom uničimo in) odpravimo plazmodije iz telesa. S prosta povedana je zadeva takale: opoganjeni komar je bil z rilčkom pretrupil krov kože (mrtvico),

komar je torej napravil luknjo (»rano«) v krov koža in je komar skozi rano »prisadil« tujke (žive majhnobe) v strešje koža (v usnjico) — pa je pričelo goretí (nastala je bolezen) in vsa hiša (vse telo) je v nevarnosti.

Precej tako, kot nas piči komar, nas tudi gad (kača) useka, le da komar piči z rilčkom, kača pa piči s posebnim zobom v zgornji čeljustnici. Vsakokratno najsprednejša zoba v zgornji čeljusti strupenih kač sta daljša in mogočnejša od ostalih zob. Ta zobova sta cevasta (ali le izžlebljena). Zgornji — čeljustnici bližnji — del cevi v zobu zija. Zijavka leži tik ob odprtini strûpnice (Giftdrüse; Janežič). Strûpnice so tiste žleze ob kačji ustni votlini, ki kačeje telo cimi svojo strupino v njih. Cev strupnega zoba — torej strûpnika (Cigale) ali strupnjáka (Besednik) — se odpira tudi na špici (na vrhu, na ošiljenem koncu) strupnega zoba. Strupnik kače, ki nas je vsekala, pritisne na strupno žlezo, stisne žlezo, iztisne iz žleze strupino, strupnina stopi v cev strupnika in izstopi ob ošiljenem koncu iz strupnikove cevi ter se vlije v rano. Rekli smo »rano«. Kača namreč mora s strupniki presekatí mrtvico in strupniki morajo do usnjice, če naj usék (Hieb, Biß) kače ima uspeh, če naj nas zastrupi. Strupnina kače, namazana kar le na mrtvico, je brez moči. Kačji strup je strupninast šele, ko pride do usnjice, do žil usnjice. Precèj resno obolimo po (resničnem) kačjem piku: usekani ud oteka pa splošne nepovoljnosti nas obidejo. Tujek, ki ga kača bzikne v nas, torej sok obustnih kačjih žlez, nas stori bolne. Kar ni dvoma o le-tem; prerežemo usekano mesto koj po piku pa (bo seveda kačja strupnina odtekla in) ne obolimo. Poudarimo: tujek (kačja strupnina) nas stori bolne (!). — Tako kot je pri kačjem piku, je tudi pri piku strupijána (škorpijona; Buthus occitanus). Škorpijonov pik (po Brehmu) ni vedno enako nevaren. So namreč raznotere vrste škorpijonov in strupijani vročih krajev so v splošnem nevarnejši od onih v hladnih, zmerno toplih pokrajinah. Škorpijon — B r e h m pripoveduje tako — je pičil odraslega moža v palec na roki. Nekam čez 18 ur je leht moža zabrekla do obsèznosti stegna; nje koža je bila rdeča, vneta. Bolnik je blédel, krči so ga trapili, je bljuval in je padal iz omotice v omotico. V petih dneh se mu je zboljšalo, šele čez tedne se je pa povsem popravil. Strupijanova strupnina je vodenasta, kiselkasta, urno se sušljiva tekočina. Vidimo: strupijan mora svojo strupino »prisaditi« v rano, ki jo prepikne v naši koži, potem šele obolimo. Škorpijonova strup-

nina je torej tujek, ki nam dela bolezen. — Precèj tako je tudi s piki bčel, os, sršenov, čmrljev.

Povezali bomo vse te naše skušnje s prosta takole: (Skoraj vsi) tujki, ki prederejo mrtvico, torej tujki, ki pridejo skozi rane (vsaj) do usnjice, do žil, do mečav našega telesa (ali pa še globlje), nam storjajo boleznii. Bolezen pove, da je naše živetje postalo drugačno nego smo ga vajeni. Živetje pa pove menjo večnosti (energije), pove torej presnavljanje. Bolezen — bomo sedaj rekli — je le (nam) nenavadno, ne-
vavno presnavljanje. Tujki nam torej motijo, oni nam drugačijo (ändern; Caf) prebavljanje in presnavljanje. Tujki so nam vsiljeni in vodijo do vsiljene prebave, do nam vsiljenega presnavljanja, do boleznii. (Dalje prihodnjič.)

LJUBEZEN IN DOLŽNOST

Paul Acker / Iz francoščine prevel J. Kotnik

VI.

Meglenega oktobrskega jutra je bilo v ulici de Charonne, v tlakovani dvorani, katero je prijetno ogrevala peč, zbranih kakih deset suhih žensk. Se-
dele so po klopeh, držeč vsaka otročička na kolenih. Dve deklici bolničarki sta kramljali z njimi. Vrata se odpro in doktor Florent v spremstvu gospodične Fani vstopi.

»Dobro jutro, gospe!« je pozdravil.

Ko je odšla zadnja žena, je doktor Florent, ki se je navadno po končanem posvetovanju hitro odpravil, da obišče še svoje bolnike, še obsedel, držeč v roki listič zadnjega otroka, ne da bi ga čital. Bolničarki sta ga vprašali kot druge dni, če ju še potrebuje. Odslovil ju je.

»Ali se vam danes ne mudi, gospod doktor?« je rekla gospodična Fani.

»Ne; izjemoma mi je bilo mogoče obiskati bolnike, preden sem prišel semkaj; ostal mi je le še eden: naša varovanka, gospa Lancelin.«

»Kako ji je?« je vprašala gospodična Fani.

»Vedno bolje; vstaja, hodi, jé; še štirinajst dni, pa bo zdrava kot vi ali jaz! Ah, težko je bilo z njo!«

»Vi ste jo rešili . . ., tako ste se žrtvovali zanjo!«

»Moja zasluga ni velika. Takoj me je začela zanimati. Kaže toliko razumnosti in rahločutnosti, kakršne v teh slojih ne bi pričakoval . . . Zares, prav čudno je, toliko delavskih žená sem že zdravil, pa nikdar nisem srečal tako plemenite in nežne narave. Razen tega se je sedaj, ko je tako rekoč že ozdravela, njeno lice zopet navzelo prejšnje mile in čiste lepote, v kateri se odraža njena duša.«

Gospodična Fani je občutila, ne da bi se zavedala pravega vzroka, neko tesnobo in pritrdila nekako proti svoji volji:

»Da, zares, zelo lepa je!«

Zdravnik si je popravil razmršene lase, ki so mu padali na čelo. Gospodična Fani ga je zamišljeno gledala: gosta brada, ki mu je zakrivala obradek in lica, iz katerih so štrlele samo medlobarvne ličnice, bi dajala mlademu možu preprost, malone zoprn izraz, da mu niso vsega obraza ožarjale svetle oči.

»Po najinem prvem razgovoru ste morali dobiti o meni zelo slabo mnenje, gospodična,« je nadaljeval. »Pikardec sem; Pikardec pa so nekako po naravnem nagnjenju nezaupljivi. Domišljeval sem si, sedaj to lahko priznam, da je bila vaša gorečnost samo muhavost in da bo prav tako hitro zopet zaspala, kot se je prebudila. V dolgih tednih, ki so pretekli med najinim prvim in drugim pogovorom, sem poizvedoval o vašem življenju. Presenetila me ni samo vest, da se še vedno nahajate tukaj, marveč tudi dejstvo, da se vaša dobrodelna ustanova lepo razvija; dobro ste pogodili, ko ste ji dali ime »Družina«. To je lepa beseda. Večkrat mi je prišlo na mar, da bi vas obiskal, a vedno sem se premislil, v resnici, nisem se upal. To ni bilo prav!«

Obstal je za trenotek, potem pa pristavil:

Na travniku. (Fot. Fr. Krašovec.)

»Doktor Fournière vé, da sem sedaj nekako vaš sotrudnik. In kaj pravi?«

»Da ga to ni bolj iznenadilo, kot ga je iznenadila vaša prvotna odklonitev. Menil je pač, da ne boste sprejeli takoj izpočetka, ker vi da se ne lotite posla, ako ga ne poznate; toda bil je prepričan, da naju nekega dne zbliža kakršenkoli slučaj.«

Zmajal je z glavo:

»Iz nagnjenja sem se naselil v tem obljudenem in revnem okraju. Prav lahko bi se bil naselil v kakem bogatem in elegantnem delu... Toda nikoli nisem ljubil bogatih, elegantnih ljudi; ti kažejo prečestokrat površna čuvstva ter si prelahko domišljujejo, da je njihova sreča povsem naravna; preradi pa pozabljajo revščino drugih. Ljubim pa majhne, ponižne ljudi... vse je v njih bolj neprisiljeno, bolj odkritosrčno; njih življenje ne vsebuje nič izumetničenega in kadarkoli se z njimi pogovarjam, se vedno česa naučim od njih. Vendar sem mislil, ko sem jih zdravil ter jim pomagal, da sem storil dosti zanje, vsaj kar je bilo v mojih močeh. Bil sem tako rekoč zdravnik ubogih. Vi pa ste me naučili, da je treba storiti še kaj drugega in koristnejšega.«

Bilo je prvokrat, da je govoril tudi o sebi. Sicer navadno res ni rad kramljal. Spomnila se je zoprnega vtisa, ki ga je dobila, ko jo je prvič sprejel v svojem kabinetu, in ki se ga dolgo ni mogla otresti. Končno je ta vtis izginil in nadomeščati ga je začel nov, povsem nasproten od prvega; zaupala mu je, kajti tudi on ji je vzbujal zaupanje. Človek tako preudarnega in praktičnega duha, ki ji je zagotovil svojo pomoč, je pač moral trdno verovati ne samo v uspeh ampak tudi v trajnost tega, kar je poizkušala.

»Ali nameravate obiskati vašo bolnico?« ga je vprašala gospodična Fani.

»Da,« je odgovoril. »Spremite me, tako dolgo je že niste videli; gotovo jo bo veselilo!«

Privolila je.

»Ko bo ta uboga žena povsem ozdravela,« je rekel doktor Florent, »bi jo morali, mislim, vzeti k sebi. Izkazala bi vam velike usluge. Vi ste tako zaposleni, ona pa bi vam pomagala. S tem bi ji nudili tudi zaslužek, s katerim bi se lahko preživljala.«

Sklonila je glavo: »Prav. — Pojdiva!«

Ko sta prišla tja, se je opravičil in prvi vstopil.

Gospa Lancelin je sedela v naslanjaču; noge je imela iztegnjene na dolgem stolčku, pleča pa ji je pokrivala bela ruta. Ko je zagledala zdravnika, je vstala, kot bi mu hotela iti naproti; le-ta pa jo je ustavil s kretnjo roke; sedla je, toda pogledala ga je tako globoko, tako vedro in tako radostno, da je gospodična Fani za trenotek obstala vsa zmedena

na pragu. Nenadoma se ji je tu zazdela ljubezen. »Saj ga ljubi,« je nehote zašepetala. Zdravnik ni ničesar opazil; pristopil je h gospe Lancelin, jo tiho izpraševal ter preiskoval. Tedaj se je približala še gospodična Fani; prevzel jo je velik nemir in gledala je zdravnika, kot bi gledala čudno bitje, ki nima nič skupnega z ostalim človeštvom.

VII.

Gospa Lancelin je bila dva tedna pozneje popolnoma zdrava in nekega jutra v prvih novembrskih dneh jo je doktor Florent privedel h gospodični Fani. Otroka je bila pustila pri materi in prišla je v črni obleki in z majhno belo ruto na glavi. Bila je povsem spočita, njen obraz je bil radi vlažnega in ostrega zraka še bolj svež. Vsa ginjena je vedela, da jo je rešil doktor Florent, a prav tako je vedela tudi, da je prišel k njej samo na poziv gospodične Fani. Radi te notranje mehkoobe, ki je ni prikrivala, in radi ljubke in nekako vsakdanje otožnosti njenih modrih oči je imel njen obraz izraz resnosti, ki jo je delala še bolj nenavadno. Zahvalila se je gospodični Fani; njen glas je bil čist in pojoč; ni bila niti v zadregi niti preveč domača, kajti odlikovala jo je neke vrste naravna plemenitost. Sedaj, ko je ozdravela, si je morala zopet sama služiti kruh. Doktor Florent ji je dejal, da jo bo morebiti gospodična Fani zaposlila. Zdravnik ji je pojasnil, kakšna dela bo opravljala, navajala bo deklice, kako je treba voditi malo gospodinjstvo, čuvala bo otroke v zavetišču, zabavala jih ter poučevala. Gospodična Fani pač ne zmore vsega sama in ne more biti povsod. Potrebuje pomoči, ženske, ki ji bo vdana, ki je razumna in delavna. Gospa Lancelin, malce zmedena radi teh laskavih besed, je povесila glavo in zardela. Gospodična Fani je pozabila pogled, ki je pred dvema tednoma tako nenadoma ožaril dušo bolne žene, ali bolj rečeno, prepričala se je takoj v početku, da jo je takrat varal lažnivi videz. Kaj je le neki mislila tedaj, da ni takoj spoznala, da je bil to le pogled hvaležnosti! Pozneje je na vse to pozabila in sedaj vidi pred seboj samo ženo, ki ji je treba pomagati. Zato je takoj sprejela zdravnikov predlog.

»Storili ste dobro delo,« ji je rekel potem zdravnik, ko je odhajal. »Obraz te uboge žene se blešči v globoki sreči.«

V resnici je obraz gospe Lancelin kar žarel.

Takoj naslednji dan se je lotila gospa Lancelin svoje službe. Hitro se je seznanila z vzgojo, ki jo je uporabljala gospodična Fani. V prvih dneh so kazali otroci pred njo neko radovednost, ki je mejila na nezaupanje; bili so vajeni gospodične Fani in

deklic, ki so jo nadomeščale, a so jim bile tovarišice in mamice hkrati; zato jih je ta novinka vznemirjala. Spočetka je nekateri niso hoteli slušati, drugi so bili neredni in prehrupni. Toda gospo Lancelin je odlikovala neka odločna milina; v kratkem času ni samo pomirila teh malčkov, ampak jih je celo privezala nase. Ker se je sama rodila med nižjimi sloji in je bila med njimi tudi vzgojena, jim je znala prav govoriti.

Gospodična Fani je bila brez dvoma dobra, skrbna, marljiva in je otroke v resnici tudi ljubila, toda ljubila jih je tako rekoč iz nraevstvenih nagibov. Oh! gotovo tudi strastno, toda predvsem zato, da bi postali pozneje pridni in pošteni ljude; torej iz idealnega namena in ne radi njih samih, ker so bili šegavi, debeli, suhi, živahni, ljubki. Otroci pa so ji vračali ljubezen in jo slušali, prizadevali so se z vsem srcem, da ji ne bi povzročali kakih muk, marveč so jo ljubili, nekaj iz spoštovanja, nekaj iz hvaležnosti, malo pa tudi iz koristoljubja. Bila je zanje pač gospodična Fani in, dasi je bila še mlada, vendar nekaka odrasla gospodična in neke vrste učiteljica. Gospa Lancelin pa je imela lastnega otroka; skoraj bi bila umrla zanj in ga izgubila; bil je v resnici sad njenih muk; vedela je, kaj je otrok, koliko sreče, trpljenja, upov in žrtev je prestala zanj — gospodična Fani pa vsega tega iz svojih razmer ni mogla vedeti. Gospa Lancelin je ljubila deco kot mati ali še preveč kot mati, tako da ji je gospodična Fani morala priporočati več odločnosti. Zaveetišče je bilo kmalu v rokah gospe Lancelin, Fani pa se je odslej posvetila povsem gospodinjski šoli in dispanzerju.

Ko je neko popoldne gospa Riverain obiskala hčerko, je naletela v majhni pisarni na doktorja Florenta, ki je sestavljal za gospodično Fani račune. Zdravnik jo je pozdravil in takoj odšel.

»Kdo je ta gospod?« je vprašala gospa Riverain.

»To je doktor Florent.«

»Ah! Zdravnik tvojega dispanzerja. Tukaj, pri tebi? Tega nisem pričakovala. Mislila sem, da prihaja samo v dispanzer in le ob določenih urah.

»Mnogo se tudi zanima za našo 'Družino' in je zelo požrtvovalen in izkušen; ne morem vam povedati, koliko mi koristi.«

»Torej se često vidita?«

»Vsak dan.«

»Oh!« je vzkliknila gospa Riverain, »potem imajo jeziki gotovo dovolj opraviti.«

»Jeziki?« je ponovila gospodična vsa osupla, »zakaj?«

»Prav imaš,« je dejala gospa Riverain s progoljivim poudarkom, »zdravnik Florent je tako preprost!«

Gospodična Fani se ni mogla ubraniti smeha. »Oh! jaz ne sodim ljudi po vedenju; doktor Florent nima preproste duše, edino to je važno.«

Toda čeprav se je smejala, se je vendarle čutila osramočeno in užaljeno radi materinih sumničenj; oče, ki jo je često obiskoval, se ga niti z besedo ni doteknil. Ko se je večkrat dlje časa razgovarjal z njim, se je končno celó z njim sprijaznil ter se prepričal o veliki sreči svoje hčerke, ker ima tega moža poleg sebe.

Ko je odšla gospa Riverain, se je gospodična Fani zaman trudila, da bi odkrila, ali je njeno dosedanje vedenje moglo dati povod za kakršnokoli obrekovanje; a tudi to podrobno izpraševanje vesti ji ni ničesar očitalo. Čim bolj pa je proučevala samo sebe, tem silneje je s čudno silo vzbujala njeno pozornost slika gospe Lancelin. Če je bila sploh kaka ženska, ki bi o njej človek mogel misliti, da se zanima za mladega zdravnika, je mogla biti to edino le ta gospa. Vselej, kadar je prišel zdravnik, je odsevalo njeno milo lice notranjo radost, kot da ji je njegova navzočnost izpolnila najdražjo željo dneva. Nekoč, ko je bil odsoten, je ves dan vznemirjala gospodično Fani s svojo bojaznijo. Ko pa se je zvečerilo, je odšla; pa mar ne zato, da steče k njemu in pozve, če ni morda bolan! Redkokdaj je govorila o svojem možu, ki jo je bil zapustil. Kolikor so bile te misli jasne in so se ta neznatna dejstva spreminjala v dokaze, toliko se je gospodična Fani v svoji domišljiji vznemirjala, pred očujoč si odgovornost, ki jo je prevzela. Kmalu je imela tudi priliko, da se prepriča o resnični radosti, ki jo je budilo zdravniku srečanje z gospo Lancelin. Ali ne bi mogla posredovati med to mlado ženo in mladim zdravnikom? Toda kako naj to stori? Ali naj govori z gospo Lancelin, ali morda ne bi bilo bolje, da govori z njim?

Dnevi so minevali, ne da bi se upala odločiti se za ta ali oni korak.

Končno se je nekega jutra le opogumila v dispanzerju.

»Gospod zdravnik,« je začela z glasom, ki se je navzlic njeni hrabrosti le obotavljal, »ne bodite hudi... V zadevi gospe Lancelin bi...«

»Kaj pa takega, gospodična!«

»Ah, to je zelo kočljivo... Zdi se mi, da...«

»Zdi se vam,« je ponovil.

»Oprostite mi, če se slabo izražam,« je povzela. »Ali niste včasih opazili, da se gospa Lancelin do vas...«

»Končajte, prosim vas, ne morem ugeniti, kam merite!«

»No,« je dejala odločno, »zdi se mi, da gospa Lancelin goji za vas že dlje časa... posebna čustva. Ne bi bilo dobro, gospod doktor, ako bi...«

Umolknila je vsa zardela.

»Gospodična, gospodična, kaj hočete reči? Govorite razločneje... Če sem dobro razumel, me obdolžujete...«

»Oh!« je vzkliknila, »ničesar vas ne obdolžujem! Mislim pa, da vas ta uboga žena ljubi; da to je tista beseda, ki sem jo zadrževala na ustnicah, a vam jo lahko povem... saj to ni vaša krivda. Lahko si mislite, kaj vse je moglo vznemirjati njene misli; ne sme pa se zgoditi, da bi ona mogla slutiti, da tudi vi...«

Pogledal jo je.

»Oh, gospodična Fani, vi mi to pravite?«

Žalostno je izpregovoril te besede, nato pa zmajal z glavo, pozdravil ter odšel.

Gospodična Fani je vstala ter jela hoditi z dolgimi koraki sem in tja. »Zakaj sem storila to, o zakaj?« se je glasno vprašala. A odgovorila si ni na vprašanje, ki si ga je stavila. Pa mislila je vnovič na gospo Lancelin ter se spomnila pogledov, kretenj in sanjavosti, v katero se je uboga žena tolikokrat pogrezala, in si je rekla: »Ni dvoma, ljubi ga.«

Te besede so imele v njenih ustih, ki so bile nekako iznenadene, negotov in nedoločen zmisel; samogibno jih je ponovila.

Doktor Florent je prišel naslednjega dne v »Družino« kot navadno po ordinaciji. Govorila je z njim, a ni omenila ničesar, kar mu je hotela povedati. Ugotovila je samo, da se je izogibal govoriti z gospo Lancelin.

Ko je potekel teden, je on prvi načel nekega popoldneva vprašanje, ki je oba na tihem mučilo.

»Gospodična,« je razločno poudaril, »mного sem razmišljal o tem, kar ste mi nedavno povedali; skušal sem dognati, kaj bi bilo moglo vzbuditi v vas te misli, da ne rabim drugega izraza... Res je, da sem se mnogo zanimal za gospo Lancelin in se tudi nadalje še mnogo zanimam zanjo, ker je nesrečna, ker je trpela, ker po svoji naravi stoji visoko nad svojimi razmerami. To je vse...«

»Oh!« je zajecljala gospodična Fani, »pozabiva to, prosim vas, bila sem zaslepljena. Iskreno vas prosim, odpustite mi... Morate mi odpustiti, saj sem novinka v tako mnogih stvareh!«

Hotel je nekaj pripomniti, a molčal je. Preteklo je nekaj trenutkov, nakar je nadaljeval:

»Domišljevali ste si morda, gospodična, da sem še budil čustva, ki jih je po vašem mnenju gojila do mene gospa Lancelin... To so gotovo le čustva navadne hvaležnosti, samo malo pretirana so...«

Če pa so — vzemimo — ta čustva drugačna, bodite prepričani, da o tem ne bom nič vedel.«

»Ali sem vam prizadela mnogo bridkosti?« je zaskrbelo gospodično Fani.

Zdravnik se je nasmehnil.

»Malo. Laskala bi mi bila misel, da ste imeli boljše mnenje o svojem zdravniku.«

»Dajte, recite, da je vse pozabljeno, da se ne hudujete več name.«

Resno ji je odgovoril:

»Nikoli se nisem hudoval na vas.«

Nato se je nemirno zasmejal. V tem smehu je bilo nekaj razdraženosti.

»Ali me sploh more kdo ljubiti, gospodična? Poglejte me, ali nisem grd?«

Prostodušno ga je pogledala; koprena žalosti je zagrinjala zdravnikov obraz; rekla je tiho:

»Nikakor ne; vi niste grdi.« (Dalje prih.)

GROB V PESKU

Večerni ptič je kriknil v težkem zraku,
v daljavah temnih se je noč zbudila,
v klic so hrepenenja se izlila
in žeja vpije v žalostnem koraku.

Zidovi daljnih mest že spijo v mraku.

Vem, tam po cestah plava vonj kadila,
tam deklica si vrče je nalila,
sloni in name čaka ob vodnjaku.

Ne morem do noči skoz to puščavo.
V razbeljen pesek sklanjam trudno glavo:
naj svišč dežuje name brez prestanka.

Naj noč zapoje svoje melodije!
Do zore morda pesek me pokrije:
zastonj me čakaš, dobra Samarijanka.

Ladko Truhlař.

STIČNA V ZGODOVINI IN KNJIŽEVNOSTI

Ivan Zorec

Stična, saj veste, je dolenjska vas, ki so ji hiše in hišice, kakor bi jih bil volk razgubil, raztresene po vsej dolini in po rebreh prisojnega gričevja. Hišnih števil je precej čez sto, bogate in srednje bogate hiše bi pa lahko seštel na prstih ene roke.

Stična je ubožna, pa vendar hudo imenitna in daleč daleč znana.

A ne svet ne zgodovina ne bi vedela zanjo, če ne bi šest sto in petdeset let bila središče velikega cerkvenega in kulturnega dela na Dolenjskem, posebno med Krko in Savo. Žarišče, odkoder je Dolenjecem svetica luč prosvete, je bil stari stiški samostan oo. cistercijanov, bratov svetega Bernarda — belih menihov, kakor jih je ljudstvo rado imenovalo.

Kdaj, odkod, zakaj so beli menihi prišli prav v Stično?

Na prestol oglejskih očakov je l. 1132 prišel Pilgrim ali Peregrin, sin koroškega vojvode Henrika Šponhajmskega, eden najsposobnejših mož, kolikor jih je kdaj očakovalo v Ogleju. In se je precej odločil za ustanovitev samostana na vzhodnem Kranjskem, ker je dežela bila malo kultivirana in ker je nje ljudstvo bilo še skoraj pogansko. Izbral si je Stično (praedium quodam in loco, qui vulgo Sittik appellatus est), ki so mu jo ponudili trije plemiči. Očak jo je sprejel in jim v zameno dal posestva, ki jih je imel v bližnjem Št. Vidu. V Št. Vidu je tačas že bila župnija in je torej ena najstarejših, kakor je tudi ena največjih župnij na Kranjskem.

Tisti trije plemiči so bili bratje Majnhalm, Henrik in Ditrik Pries ali de Patris, tudi de Pux, iz stare solnograške rodbine, ki je po vseh naših deželah imela posestva; tudi v Višnji gori, zato so se kesneje imenovali kar — Višenjski.*

O Višnji gori ne vem kaj dosti povedati. Valvasor pa ve, da višenjsko mesto stoji že od l. 3501 po ustvarjenju sveta, ali od l. 552 pr. Kr., ali od l. 671 po zgraditvi stare Aemone, današnje Ljubljane... Hm, majhna je še zmerom.

Očak Peregrin, ne samo cerkveni, marveč tudi posvetni vladar na današnjem Dolenjskem, je v Stični torej res ustanovil samostan svetega Bernarda. Ta veliki svetnik mu je bil osebni prijatelj in je tačas še živel. Samostanu je zapisal več posestev in ga po višal do časti in moči opatije.

* Privednik besede Višnja gora je višenjski; prebivalec Višnje gore je Višnjan — ljudstvo tako govori. »Višnjegorski« in »Višnjegorec« sta papirnati spaki malomarnih piscev. — Z.

Prvi menihi — pravijo, da so bili trije — so prav l. 1132 prišli iz Rune (Reun) pri Gradcu, kjer je že od l. 1129 obstajal cistercijanski samostan, pa so, dokler se samostan ni zgradil vsaj za silo, stanovali kar v Št. Vidu.

Neka narodna pesem, ki je že umrla, pravijo, je pela o treh menihih, ki so prišli iz daljnih krajev, da bi v Stični zidali samostan in da bi kmete učili umnega kmetovanja.

Prvi opat je bil Vincenc iz Morimunda v Franciji, poslal ga je neki sam sveti Bernard, njegov in očaka Peregrina prijatelj in menda tudi sošolec.

Že med njegovim vladanjem se je samostansko premoženje hudo povečalo z darovi oglejskega očaka, raznih škofov in prav mnogih deželnih velikašev, pa tudi z darovi goriških, istrskih in štajerskih plemiških rodbin, tako da je Stična že v 13. stoletju bila največji, najuglednejši samostan pri nas.

Vsak cistercijanski samostan ima za zavetnico Mater božjo in se navadno tudi imenuje po njej. n. pr. stiški: Domus beatae Mariae de Sittik (Hiša blažene Marije Stiške), ali kostanjevski, ki ga je sto let za stiškim ustanovil koroški vojvoda Bernard: Fons beatae Mariae Virginis (Studenc blažene M. D.). V velikem oltarju je kip ali slika Matere božje.

Zgodovinar Milkowicz trdi, da je Stična sprva bila benediktinska in da je šele v začetku 13. stoletja (l. 1215) postala cistercijanska, češ, stare listine govorijo, da so dobrotniki v Stični na veliki oltar svetega Janeza polagali darove, oziroma listine darilnice in da je samostan sprva bil ob veliki cesti in da se tisti kraj še zdaj po velikem oltarju svetega Janeza imenuje Ivančna gorica.

Stiški menihi so zmerom bili cistercijani, sinovi sicer svetega Benedikta, vendar bratje svetega Bernarda. Prišli so iz cistercijanskega samostana v Runi in so torej tudi sami bili cistercijani. Oltar svetega Janeza v Stični pač ni bil veliki, marveč le stranski oltar. Ivančna gorica po oltarju svetega Janeza je pač ljudska povest.

V Stični je znana pravljica o zidanju samostana. Hoteli so ga imeti nekje drugje, ne prav v Stični. In so zidali. Pa kar so napravili podnevi, se je podrlo ponoči. Zjutraj je med zidarje doletaval ptič tuje vrste in pel: Stična! Stična! Tako so tam zidanje pustili in ga začeli v Stični. — Ta pravljica je nastala iz učene pravljice, ki je Stični iskala ime in ki je našla staro ime. Pravijo namreč, da je tisti ptič lepo po latinsko pel: Sit hic! Sit hic! (Tukaj bodi!) Toda Stično je krstilo domače ljudstvo, ime ji je bilo že staro, ko še noben latinski ptič in prisiljen etimolog zanjo vedela nista. Pravljica je vendar bila ali tako živa ali tako všečna in prikladna — kratko malo: stiški samostan jo je ovekovečil v svojem grbu.

Stičani poznajo legendo, tudi zgodovinarji vedó zanjo, da je sveti Bernard obiskal prvega opata Vincenca in da je ob tisti priliki maševal v Stični. Prav ponosni so na to legendo. Pa je vendar res le to, da je dne 25. julija 1156 prišel v Stično oglejski očak Peregrin, da bi posvetil neki oltar, menda veliki oltar. Spremljal ga je tržaški škof Bernard. — Tako je nastala legenda o svetem Bernardu.

Stiški samostan je največje poslopje na Kranjskem, po razsežnosti največje, saj se od daleč vidi

kakor majhno mesto. Utrdbe in visoko obzidje ga še zdaj mejijo s treh, a potok Stičnica obliva z dveh strani; v starih časih je Stičnica polnila tudi obrambne jarke, ki so zdaj zasuti. Okoli samostana je precej hiš in hišic, last nekdanjih samostanskih podložnikov. Na hribčku nasproti samostana je veliko, belo poslopje, Gradiček mu pravijo. Tu je nekdanj bil velik stražni stolp, pozneje je samostan postavil dvorec, kakršen stoji še; opat ga je imel za letovišče. Zdaj je tu gostilna »Poličanski«.

V samostanskem obzidju je velik, prekrasen vrt, zunaj obzidja je še drug vrt, opatov vrt mu pravijo. Zdaj je tam kurja farma. Še ob Valvasorjevem času so tu bila gospodarska poslopja, kesneje so jih predstavili niže doli proti veliki cesti, kjer so še zdaj in se jim pravi »Pristava«, to je ob cestici, ki teče na jug.

Kjer ta cestica preseka veliko cesto, je potlačen hribec, obrasel z gostim smrečjem. Za njim je skupina hiš in železniška postaja. To je Ivančna gorica. Ob križišču ceste stoji od starosti škrbast kamenit steber. Nekateri pravijo, da mu je za podstavek star rimski miljnik, ki da je tu stal ob cesti Aemona—Siscia; drugi dvomijo o tem; samostanski kronist p. Pavel Pucelj pa trdi, da je na tem mestu sprva stal stiški samostan. Napis v latinskem in nemškem jeziku nič ne ve o tem. Pucelj ni zanesljiv.

Samostan so dosti prezidavali. Skoraj ves je dvonadstropen, zidan brez trdnega črteža. Kakšen je bil samostan sprva, ne vemo. Le cerkev je prav stara, morda še iz prve dobe, pa tudi ta je bistveno predelana. Pucelj, Milkowicz, Dimitz in Hitzinger trdijo, da je opat Jakob Reinprecht l. 1622 cerkev pozidal kar znova. Drugi oporekajo, češ, cerkev je zunaj in znotraj videti baročna, zidana pa da je bila v romanskem slogu; baročen videz da je dobila le s premnogim neveščaskim prezidavanjem, saj je pod streho ohranjeno še vse svetlobno nadstropje romanske ravnostropne bazilike.

Cerkev ima tri podolžne in eno prečno ladjo. Dolga je 60,5 m, široka 18 m (v prečni ladji in čez prezbiterij 26 m), visoka je v prezbiteriju, prečni in srednji ladji 13,5 m, v stranskih pa 6,5 m. Vsa cerkev pokriva nad 1500 m². Zvonik je nad križališčem do strehe visok 31,6 m in 9 m širok.

Oltarjev je dvanajst in so iz mavca. Kipi so leseni in pobarvani ali pozlačeni. Vsi oltarji so baročni in brez umetnostne vrednosti.

Kdo je dal napraviti sedanje oltarje, ne vemo. Nekateri mislijo, da zadnji opat Fr. Ks. baron Tauferefer.

Posebni znamenitosti v cerkvi ni; razen nekaterih grobnih spomenikov človek ne najde nič izrednega. Grobnih spomenikov je precej, a dosti jih je prešlo ob prezidavanjih. V stiški cerkvi so se namreč dajali pokopavati najimenitnejši kranjski plemiči. Njih grobni spomeniki so se tako zgostili, da so jih že morali odstranjevati, prav dosti so jih pa kar zaidali, ko so l. 1623 prezidavali cerkev. Nekatere so pred leti spet našli.

Križnega hodnika ne smem pozabiti. Gotski je in nemara še »nepopravljen«, torej neskažen s prezidavo. Sprva je bil okrašen s freskami in z reliefi, pa mnogo izmed tega je uničil čas po razpustu samostana leta 1784.

Znamenje ob cesti pri Ivančni gorici.

Tikoma zraven križnega hodnika je obednica. Okrašena je s freskami in reliefi. Po razpustu samostana so sodnijski in davčni uradniki v njej imeli — drvarnico.

Še knjižnico moram omeniti. Bila je znamenita. Toda kar so učeni, pridni menihi skrbno zbirali sto in sto let in z ljubeznijo in umevanjem hranili in množili, se je ob razpustu samostana razvleklo in razdejalo. Pucljevo kroniko je n. pr. neki tržaški trgovec specerist dobil za makulturni papir!... Zdaj je knjižnica spet prav močna.

Poglavitna skrb je belim menihom bilo gospodarstvo, posebno kmetijstvo. V kmetijstvu so bili mojstri. Kmetovali so umno, tudi podložne svoje gospoščine so učili ljubezni do zemlje in dela. Z njimi so izsekavali in izžigali hoste, gole laze udelavali v plodne njive, prisojne griče zasajali s trsjem in povsod svetovali in pomagali. Sam Bog jih je dal Dolenjcem, ki so neracionalno kmetovali in dosti stradali na skopi, skoraj kraški zemlji.

Posestev so imeli poglavitno na Dolenjskem, a nekaj tudi po Notranjskem, Gorenjskem in v Savinjski dolini na Štajerskem. Največ so jih dobili v dar, dosti so si jih tudi nakupili, n. pr. grad Klevež pri Šmarjeti na Dolenjskem in grad Cvetež blizu tam. V lasti so imeli vinorodno Trško goro pri Novem mestu in pod njo gradič Bajnof (Weinhof, aula vinaria). Nekateri pravijo, da jim je vojvodinja Virida, gosa s Pristave, podarila ta prijazni gradič. Imeli so

ga, kakor že ime pove, za skladišče, v katerem so shranjevali svoja vina s Trške gore.

Stična je počasi postala najimenitnejši, najboga-tejši samostan v deželi, toliko darov in ustanov, toliko dediščin in privilegijev je dobivala. In spiritualibus et in temporalibus ji je bilo inkorporiranih pet in trideset in več župnij, ki so dajale obilo dohodkov. Stiški opat je tem župnijam bil toliko kot škof — ljubljanska škofija, kakor veste, se je ustanovila šele l. 1461/65 —, bil je arhidiakon in neposredno podrejen oglejskemu očaku. Do ustanovitve ljubljanske škofije je on bil prvi prelat v deželi, nosil je infulo ali mitro in imel škofovsko palico; svojim klerikom je smel podeljevati quatuor minores (štiri nižje redove), posvečevati sveto krizmo in oltarje v podrejenih cerkvah, blagoslavljal zvonove in cerkvene paramente, predse pa tudi sklicevati sinodo podložnih duhovnikov z vseh samostanskih župnij.

Imenitnost je stiškemu samostanu ostala do danes, še raste mu, zmerom več je je, le bogastvo je skopnelo, ni ga več.

V stiški gosposčini ni bilo pomanjkanja. Pod krivo opatovo palico se dá živeti, so vsi podložni vedeli. Beli menihi so ob slabih letinah odpirali kašče, tisto veliko, trinadstropno poslopje na južni strani, in so na vse roke, na vse srce delili žito in sočivje trpečemu in lačnemu ljudstvu.

Dobrih stiških menihov nas spominja tudi tako zvana portna nedelja. Šesta nedelja po veliki noči se v Stični, odkar se pomniti dá, imenuje portna nedelja. Cvetni petek je praznik Žalostne Matere božje, a ker je to še v postu in se patrocinijski tedaj ne sme celebrirati, zato se ta praznik prenaša na šesto nedeljo po veliki noči in se ta nedelja tudi imenuje »Exaudi« po vstopni mašni molitvi: Exaudi, Domine, vocem meam! (Usliši, Gospod, moj glas!) — In sejem, ki je v starih časih ob tej priliki trajal po osem, še pred nekaj deceniji pa po tri dni (od sobote do ponedeljka), se je imenoval in se še imenuje portni sejem. »Portni« je iz besede »porta« (vrata). Na praznik Žalostne Matere božje, na portno nedeljo, so stari menihi pred porto siromakom, ki so prihajali tudi iz prav daljnih krajev, delili posebno miloščino.

Sejem je bil zbirališče kupcev in sejmarjev iz bližnjih in daljnih dežel; bil je izmed največjih sejmov za Kranjsko, Primorsko, Koroško, Štajersko in za slovenski del Hrvatskega.

Tudi ob semanjih dnevih so beli menihi delili žito in druga živila, vsaj pa po hlebček kruha in po en srebrni novc; praznih rok ni nihče odšel, kdorkoli se je bil oglasil.

Beli menihi so na skrbi imeli tudi ljudsko zdravje. Med njimi so bili zdravniško učeni možje, ki so ljudstvu pomagali v bolezni. Samostan je oskrboval, če prav vem, štirinajst hiralnic, ubožnic ali bolnic. V samostanu so imeli lekarno, ki ji po velikosti v naših deželah nobene ni bilo enake. Meniha, prav spretnega v zdravništvu, pozna tudi zgodovina. Bil je to, da ga imenujem izvorno, valetudinarius (padar) frater Leonhardus, ki je l. 1502 iz Rune prišel v Stično, bil več zdravnik ali vrač in prav priljubljen v vsej samostanski gosposčini.

Zdajle bi kdo nemara rad vedel, ali so menihi bili tujci, ali so bili domačini in kako so se z ljud-

stvom menili in ga učili, če domačini niso bili in če domačega jezika znali niso. Kaj določenega reči, ni lahko, samo sklepati se dá iz njihovega delovanja. Menihi so se zbirali iz raznih krajev, a najbolj iz južnih avstrijskih dežel. Vendar je samostan v internatu zase šolal prav dosti domačih sinov in jih po višjo izobrazbo pošiljal na Dunaj in v Italijo. V Stični so se n. pr. šolali skladatelj Petelin-Gallus, kronist Pucelj, zgodovinar in dramatik Anton Linhart in še drugi, ki jih bom kesneje vzel v misel. A patri tujci, ki niso znali ljudskega jezika, so se ga pač morali naučiti, sicer ne bi bili mogli opravljati svoje naloge. Uradni jezik — ne vem, kako bi sicer moral reči — je bil pro interno pač latinski (Puceljeva kronika je čisto latinska), na zunaj pa se je samostan ravnal po navadah tedanjega časa in je listine pisal v latinskem in nemškem jeziku, le glede uradovanja s podložnimi tlačani in svobodnjaki je ubiral svojo pot. Za posvetno upravo in za pravosodje (opat je svoji gosposčini bil tudi posvetni sodnik) je imel upravitelja ali oskrbnika lajika, ki je uradoval slovensko. Leta 1489, ko je opat Ožbolt vodil samostan, je bil oskrbnik Ivan pl. Apfaltern. — Bog ve, ali je še kje dobiti slovenskih listin iz tistega uradovanja. Stara samostanska knjižnica jih je gotovo hranila v svojem arhivu. A če vemo, da so se ob razpustu samostana zavrgle in porazgubile prav važne latinske in nemške listine, je pač verjetno, da so se tudi slovenske kar zavrgle, ker jih vladni birokrati in njih biriči skoraj gotovo še brati niso znali.

Decentralizacija srednjeveškega ljudskega in državnega življenja je tudi najmanjši gosposčini omogočala samovladje. Tudi samostani so hoteli biti neodvisni. V neodvisnosti in pridnosti so bili mogočni, velike svoboščine so jim varovale nedotakljivost, organizacija in izobrazba sta jih usposabljala za njihovo veliko delo.

In kakor je ljudstvo z darovi oskrbovalo menihe, ker so bili apostoli vere in miru ter posredovavci prometa med ljudmi in deželami, tako so se jih tudi papeži in škofje, kralji in bogati aristokrati radi spominjali s svoboščinami in velikimi darovi.

Stična je prav na tak način postala tako mogočna in imenitna.

S privilegiji in velikimi darovi so jo ponovno odlikovali papeži, deželni vladarji in premnogi velikaši. Ne mogel bi naštevati vseh privilegijev, preveč jih je, nekatere bi pa vendar rad omenil.

Koroški vojvoda Urh je l. 1261 Stični podaril trg Tržič na Gorenjskem za podpiranje siromakov — pro receptione pauperum.

Tudi Rudolf Ustanovitelj je večkrat odlikoval Stično. Močna je bila, slavna je bila, njena beseda je povsod dosti zalegla. Opat Peter je dosti bival na dvoru, prav priljubljen je bil tam, celó dvorni kaplan je bil. — Leta 1365 je Rudolf Ustanovitelj naši Stični podaril vas Štefan in dva in dvajset kmetij, Stična pa mu je za to odstopila nekaj zemlje in Gradec, kakor se je tačas imenoval utrjeni stolp na griču, kjer je zdaj novomeška kapiteljska cerkev. Tako se je ustanovilo Novo mesto, ki se je od ustanovitve l. 1365 pa do l. 1783 imenovalo Rudolfovo, kesneje pa zgolj Novo mesto, ker ga je ljudstvo ves čas poznalo le s tem imenom.

Oglejski očak Janez je l. 1589 župnijo Sv. Vid pri Stični tudi in temporalibus inkorporiral Stični, kakor ji je in spiritualibus bila podrejena že od ustanovitve samostana. Št. Vid je tačas imel osemdeset podružnic. Papež Bonifacij IX. je to inkorporacijo potrdil l. 1595.

Papež Gregor IX. je podpiral moč in ugled Stične. Pooblastil je oglejskega očaka Bertolda in naslednike, da smejo s kaznijo izobčenja udariti vsakogar, ki bi zatiral Stično ali motil njeno posest. Oglejski očak Bertold je precej popal to pravico. Zbogal je stiškega opata in šentvidskega plebana Konrada, ki sta se že dolgo bôla zaradi desetine pri cerkvi svetega Nikolaja na Gradišču. Poravnal ju je tako, da je omenjeno cerkev kratkoma inkorporiral Stični, plebanu pa je za odškodnino dal neko večje posestvo. Cerkevno proščenje ali žeganje, ki se je do tačas slavilo po sv. Petru in Pavlu na dan sv. Kilijana, se je preneslo do sv. Miklavža. Zakaj slavje ob poletnih dnevih je omogočalo razne razuzdanosti, plese in zlasti spolne izgrede, a tudi blazno bičanje prismojenih flagelantov ali bičarjev, in vse to pod okni samostana, ki tačas še ni imel prav stroge klavzure in ki še ni bil obzidan. To je motilo samostanski mir in žalilo njegovo duhovno čast. — Kesneje, l. 1404, je tedanji papež Bonifacij dovolil, da se je slavje preloži od sv. Miklavža na nedeljo po vnebohodu.

Oglejski očak Nikolaj je razglasil, da je deležen štirideset dni odpustka, kdor je pri maši ali pridigi opatovi in prejme sveto obhajilo iz njegovih rok. — Ta privilegij velja še dandanes.

S privilegiji in darovi je Stična rasla v slavi in blaginji. Sloves o tem je prešel tudi v ljudsko bajanje. Rajnka moja mati mi je, ko sem bil še prav mlad, večkrat kaj pripovedovala o belih menihih. Ti so neki bili tako imenitni, da jih je sam cesar z Dunaja obiskoval (k njim hodil v vas), in tako bogati, da koles pri vozovih niso mazali s kolomazom, marveč kar — s presnim maslom.

Tudi Valvasor ali kdo imenuje Stično »das fürstliche Stift«, ko poroča, kako od vrha do tal so jo Turki uničili l. 1471.

(Dalje prihodnjič.)

† BOGOMIL VDOVIČ

Takale je povest, ki je krožila po Ljubljani. Vdovič se je vračal iz krčme domov. Pred Prešernovim spomenikom mu spodrsne in je obležal vznak na tleh. Prijatelji so ga obstopili, da mu pomorejo. Vdovič pa je slovesno deklamiral: »Na tleh leže slovenstva stebri stari...«

Tak je bil pokojni Vdovič, »stebler« slovenskega jezika. Danes leži ta »stebler« v grobu, v prezgodnjem grobu. Sredi dela (prevajal je Lovčeve zapiske) ga je poklicala smrt. Ves bolehav, nadušljiv, je hropeč prilezel k meni po nenadni smrti dr. Voduškovi. »Ali si videl, kako nanagloma je zgrmel ta krepki možak?« me je ogovoril nekam preplašen.

»Nič ne vemo. Pripravite se bo treba,« sem mu pritrdil in ga videl, kako je bil — vedni šaljivec — ves resen.

»Ga že imam, da napravim obračun. — Pa pustiva to. Daj mi kanec brinjevca. Komaj sem prihrpel do tebe.«

Vdovič je čisto jasno čutil in slutil, da se mu bliža usodni dan. Ni se motil. Kmalu me je pozval k bolniški postelji. Ko sem mu ponudil, da pridem s sveto popotnico kar zasebno, mi je ponosno rekel: »Mar misliš, da se koga bojim? — Nikogar, da veš!«

Tak je bil: naravnost, odkritosrčen, brez hlimbe, vedno borben — kot človek. Nadarjen, duhovit, kot tak večkrat zbadljiv, pa nikoli krivičen. Po srcu mehak, na zunaj je skrival mehko in hitro zamoril solze, ki so mu tolikrat privrele v oči.

Bogomil Vdovič je bil žrtva vojske. Rodil se je na Turjaku (21. 8. 1880), gimnazijo dovršil v Ljubljani, pisaril nekaj časa po odvetniških pisarnah, se preselil v Gorico, nato pa moral takoj ob mobilizaciji na vojsko, najprej na gališko, potem na soško fronto. Še pred koncem vojske je bil kot invalid odpuščen in je poslej bival brez prave službe v Ljubljani pri svoji materi. V Ljubljani se je posvetil izključno književnemu delu. Zasedoval je vse literarno delo pri nas, bral knjige tujih književnosti in začel prevajati iz nemščine, poljščine, italijanščine in ruščine. Tudi angleško in francosko je umel. Kratki prevodi so izhajali (navadno nepodpisani) po raznih dnevnikih. Toda vso skrb in ljubezen je posvetil lepemu jeziku. Ni zlepa človeka, ki bi bil tako tenkočuten za lepoto našega jezika kot je bil Vdovič. Saj je znano »Mrcvarstvo«, ki ga je pisal pod tujim imenom Georges. Kako si je privoščil spakedrano — mrcvarjeno — slovenščino, ki jo je trosilo v svet naše časopisje! Pripravljal se je, da izda »Mrcvarstvo« izpopolnjeno v posebni knjigi. Žal, da ni mogel tega izvesti.

Dasi je Bogomil Vdovič pisal v razne liste, je bil dlje časa stalen sodruknik Mladike. Najboljši dovtipi, šale in humoreske zadnjih let so v Mladiki njegove. Za Mohorjevo je prevedel iz ruščine dnevnik Albanovega o Brusilovi odpravi v Severno ledeno morje; prevedel je krasno povest Minclova: »Ko so hrasti šumeli«. Obe deli sta izšli v Mohorjevi knjižnici in sta vzorno prevedeni. Mnogo se je trudil s prevodom Gribojedova »Gorjé razumnemu«, ki zasluži, da bi izšlo v knjigi; nekaj ga je izšlo v Mladiki, nekaj v Zvonu. Prevajal je s posebnim veseljem »Basni« Krylova. Menda mu je bil ta ruski pesnik zato tako pri srcu, ker je bil tako bister, dobrodušno premeten, globokoumen in res pravi skupek ljudske modrosti. Knjiga je izšla l. 1952. Čeprav so izšle te basni Krylova prvič l. 1809, so vendarle še danes za Rusa in za vsakogar žive in bodo žive ostale. Ljudska modrost in resnična umetnost nikoli ne umrjeta. Kdor nima teh basni, naj jih kupi. Saj so kakor nalašč za danes.

Vdoviča ni več, da bi postajal ob francišanskem mostu, ni ga, da bi se šalil po krčmah, ni ga, da bi s svojo skrbnostjo in zmožnostjo prevajal Lovčeve zapiske. Toda v šolo k njegovi slovenščini pa bodo hodili še dolgo — dolgo.

F. S. F.

N O V E K N J I G E

Živali v slovenskih pregovorih in rekih. Zbral I. Šašelj. Založil pisatelj. Natisnil in prodaja J. Krajec nasl. Novo mesto, 1932. — V pregovore je vsak narod izlil vso svojo življenjsko izkušnost in v njih izrazil modrost, ki se mu je oblikovala skozi stoletja. V njih se zrcali modrost zrelega človeka in zrelega naroda. I. Šašelj, ki je eden naših najbolj marljivih in vztrajnih nabirateljev narodnih rek, pregovorov in rekov, je zdaj izdal samo pregovore, ki so kakorkoli v zvezi z živalmi. Je to sicer drobna knjižica, a bogata po vsebini. Kakor pa vemo, pripravlja pisatelj veliko, popolno zbirko slovenskih pregovorov in rekov, ki jo bo izdala Mohorjeva družba. Nesebičnemu in neutrudnemu zbiralcu našega narodnega blaga smo hvaležni za njegovo delo. Drobno, a bogato knjižico, ki jo je izdal pisatelj v samozaložbi, prav vsem tople priporočamo.

Herman Sudermann: Mati Skrb. Roman. Prevedel Mirko Javornik. Izdala v »Krekovi knjižnici« Delavska založba v Ljubljani. 1932. Str. 249. — »Mati Skrb« je prav lep in dober ljudski roman. Nemeč Sudermann v slovstvu ni pomenjal početnika kakih novih struj, niti oblikovavca kakih izrednih del, vendar je s svojimi dramami in prozo prodril tudi preko nemških mej. »Mati Skrb« je njegovo najpomembnejše delo v prozi, ki bo tudi pri nas našlo obilo bravcev. Saj je po snovi in po idejni vsebini širokim plastem prav blizu. V umerjeno naturalističnem slogu pisani roman ima za snov življenje zemlje in ljudi v Vzhodni Pruski ter za problem oni stalni problem volje in moči, borbe dobrega, katerega nosilci so šibki ljudje, z zlom, katerega nosilci so močni ljudje. »Mati Skrb« je zgodba Mayhöferjevega posestva in od tod na barje pregnane družine. Osrednja postava je slabič Pavel, ki kljub stiskam in okolici zmaguje vedno odločneje okolico in sebe ter končno postane mož, ki ve, kaj hoče. Okoli njega živé ostale, ostro risane postave, n. pr. njegovi starši in sestri, dekle Elsbeth in drugi. Ta roman kot dobro in močno knjigo prav priporočamo. Prevod je prav gladek, dasi ni brez trdot in germanizmov. — »Krekova knjižnica« kot katoliška delavska knjižnica — izdaja po tri knjige letno — zasluži priznanje za svoje delo. Zato ji želimo tudi gmotnega uspeha, ker moralni uspeh že uživa. S. V.

Pavel Kunaver: V prepadih. Mohorjeva knjižnica 59. Celje, 1932. Str. 163. — Prelepi spis P. Kunaverja o jamah in podzemskih čudesih, ki je lani izhajal v Mladiki, je zdaj izšel v ponatisu in bo imel tako še več bravcev kot lani. Spis je nekaj novega že po vsebini, ker nam odkriva dozdan še neznane kraje, podzemске lepote in znamenitosti, prepade, jame, skrite reke, dvorane s kapniki, ledenike v globočinah. Vodi nas po podzemlju naše Notranjske, Dolenjske, pa tudi Istre in Krasa. Poleg vsega tega je opis pisan z dušo, z navdušenjem, s čutom za lepoto in je kar vzor za poljudno slovstvo. Knjiga je okrašena s številnimi ilustracijami in fotografijami. Iz vseh teh razlogov knjigo priporočamo. Za kraje, kjer so ti prepadi, je pa kar kakor nalašč.

Miran Jarc: Novo mesto. Roman. Zbirka domačih pisateljev. Izdaja Jugoslovanska knjigarna v Ljubljani. Str. 185. — Potem ko je pred leti Jarc izdal

zbirko pesmi pod naslovom »Človek in noč«, je sicer še pesnil in veliko pisal, vendar sebe iz pesniške zbirke ni več dosegel. Tudi roman »Novo mesto« mu ni še uspel. V njem podaja in slika nekaj dijakov, kako so v podeželskem slovenskem mestecu duhovno rasli, v vzdušju vojnih let 1914—1918 zoreli in ustvarjali svoj obraz. Jarc, kot je videti v romanu, je hotel naslikati rast določene, svoje generacije, a to se mu gotovo ni posrečilo. Poleg tega, da je postavil pred nas le nekaj ljudi, sta zame n. pr. glavni osebi, Bohorič in Jerman, preveč izjemni, izkrivljeni, boleštni postavi — da ne govorim o romantičnem Kaminu, ki ni študent —, da bi mi mogla biti predstavnika kakega mladega rodú. Podobne postave so druge osebe kot Vrezec, Barbič i. dr. Vsi ti mladi ljudje se izživljajo v fantastični mistiki in filozofskih razmišljanjih ter živé začudo samosvoje življenje, kakor da so ločeni od ostalega sveta in brez zveze s tradicijo, šolo in ideologijami, ki so zunaj njih. In vendar so ljudje njim nasprotnega pola tako realno podani in resnični. Študenti v romanu so ustvarjeni, narejeni, a ne živi. Kar doživljajo in kakor doživljajo, so pač mogli doživeti v svojih 20—25tih letih, a ne v letih, ko se človek šele vzbuja k življenju. Roman ima malo ali nič epičnega. V njem imamo prikazano duhovno borbo in iskanje mladih ljudi: od oboževanja lepote preko dojetja etike do osebnega Boga. Vendar je zlasti zadnja stopnja nepopolno izrisana in tudi sicer ta razvojna črta ni edino prepričevalna in pravilna. Duhovne borbe mladih ljudi so v romanu zelo knjižne in ne pričujajo. Pač pa je treba priznati pisatelju veliko hotenje in veliko jezikovno in stilsko izdelanost. V času, ko se tako malomarno in ohlapno pišejo slovstvena dela, je to odlika.

Smolej Viktor.

Boleslav Prus: Faraon. I. in II. knjiga. Iz poljščine prevel Francé Koblar. Ljudska knjižnica 48. Jugoslovanska knjigarna, 1932. Tiskala Tiskarna sv. Cirila v Mariboru. — Boleslav Prus, s pravim imenom Aleksander Głowacki, je poleg Sienkiewicza in Kopnicke največji poljski pisatelj iz dobe realizma in nove romantike. Njegov veliki roman Faraon, ki obsega tri dele — tretji je med tem že tudi izšel prav letos — je širok oris stare egipčanske države in njene socialnega reda. Vanjo je pa pisatelj prenesel sliko svojega časa, sliko zaslužnjene in ponižane poljske domovine pod rusko oblastjo. Delo spada med največje zgodovinske romane svetovnega slovstva. Prav za prav je to velika studija starega veka, ki je v Egiptu pognal najvišjo in najstarejšo kulturo. Dejanje se vrši v 11. stoletju pred Kristusom v dobi propada dvajsete vladarske rodbine. Mladi reformator Ramzes hoče svojo domovino razširiti in olajšati življenje nižjega, kmečkega, obrtniškega in delavskega prebivalstva. Zlasti pa velja njegov boj oblastni inteligenci, ki jo zastopa egipčansko duhovništvo. Propad verstva in njegovih služabnikov je v vsem romanu ostro in najboljše slikan. Prav tako tragičen pa je tudi Ramzes sam, katerega pokoplje njegova lahkomišelnost in neugnana ljubezen. Brez dvoma nam ta roman odkriva globine ne le tedanje egipčanske, ampak vsake kulture vobče, tudi naše, in je zato danes še vedno pomemben. Stanove, zlasti vladarje, plemstvo in duhovništvo, dalje visoko razvito znanost in močno organiziranost, pa tudi velike rane, ki počasi vsako družbo razjedó — vse to je Prus predočil v epski

širini. Jedrnato je ves tedanji Egipt označil pisatelj sam v uvodu: »Egipčanski narod je bil na višku svoje moči kakor en sam človek: duhovniški stan je bil njegova misel, faraon njegova volja, ljudstvo njegovo telo, a pokorščina njegova trdna vez... Ljudstvo je delalo, faraon je vladal, duhovniki so snovali načrte.« Pisateljeva izredno močna fantazija bravca priklene. Pisano je delo široko, lahko. Prevod je dober.

Knjige Cankarjeve družbe za leto 1932. Te knjige ne služijo slovstvenim, temveč propagandnim namenom skrajnega socializma. Malo je v njih prispevkov domačih pisateljev; v Koledar so prispevali Mile Klopčič, Jože Pahor in Angelo Cerkvenc, Rožman pa je napisal tendenčno povest o štrajku »Sirene tulijo«. Tako knjige nimajo domačega, slovenskega vonja, temveč nosijo hladen pečat mednarodnosti. Brez ozira na nazor, ki ga te knjige hočejo širiti: literarno je to slabost in revščina. Vsakdo, zlasti še pisatelj, more sočno pognati le iz svoje zemlje, svojega ljudstva, pot v svet gre za vsakega le preko lastnega naroda. Povesti imajo tendenco, zlasti še Molekova Dva svetova, povest iz Amerike, žalostna zgodba slovenskega izseljenca; so pa podlistkarske vrednosti. Koledar se bavi z Marxom, prinaša dobre slike priznane nemške slikarice Käthe Kollwitz, duhovite, a tendenčne karikature Nemca Grosza in Flamca Masereela ter Ravnikarjeve diapozitive k Hlapcu Jerneju, ki so za verski čut odurno žaljive. Članek Postanek in razvoj sveta pa je nazadnjaško starinski in naiven: saj končno razlaga krščanstvo — iz sanj in dihanja! Ni lepo, izrabljati nepoučenost dobrih ljudi. J. P.

Tone Čufar: Februarska noč. Založba »Klas« v Ljubljani, 1932. Str. 87. — Kdor se poglobljeva zanima za razvoj slovenskega slovstva, bo z zanimanjem vzel v roke Čufarjev reportažni poizkus: naslikati eno noč v industrijskem revirju. Poizkus, pravim, ker več Februarska noč ni. Njegova materialistična ideologija, njegov stil z nepravilno delitvijo svetlobe in sence, vzporejanje sirovego naturalističnih prizorov z idealno ožarjenimi in podobno me odbija. Če pa pomislim, da je Februarska noč spisal navaden mizar in fabriški delavec, vidim v tem znak, dasi plah, ki obljublja, da bomo pač kedaj v našem slovstvu dobili dela, ki bodo odkrivali zunanji in notranji obraz naših industrijskih in rudarskih revirjev ter njih prebivalcev. Mogoče ta čas ni tako daleč. Samo kot tak plah signal in obljubo sprejemam Čufarjevo reportažo. Kdor se posebej zanima za rast in razvoj našega slovstva, naj jo prebere. Drugi naj počakajo boljših »proletarskih« del. S. V.

Adamič Louis: Kriza v Ameriki. Iz angleščine prevedel Anton Debeljak. Izdala Tiskovna zadruga v Ljubljani, 1932. — Ta drobna knjižica z 99 stranmi je zanimiva radi dveh stvari: prvič, ker jo je spisal Slovenec, ki si je kot ameriški (angleški) pisatelj pridobil veljavo, in drugič, ker nas zanima njena vsebina. Louis Adamič se je kot mlad fant izselil v Ameriko, preko najrazličnejših poklicev in izkušenj prišel do časnikarskega poklica in končno zrasel do ugleda, ki ga uživa sedaj kot priznan ameriški pisatelj. Spisal je med drugim zgodovino ameriškega delavskega gibanja pod naslovom »Dinamit« in zbirko novel »Smeh v džungli«. Pozabiti pa ne smemo, da piše Adamič v angleščini in je tudi četvero člankov, ki vsebujejo knji-

žico »Kriza v Ameriki«, prevedel iz angleščine A. Debeljak. Naslov knjižice je malo prebahat in bi bil drug boljši. Za nas Slovence je važen prvi članek o »Obljubljeni deželi«, kjer pisatelj razmotriva izseljensko vprašanje kratko in jasno: Amerika potrebuje izseljence samo za izžemanje, za najnižja dela in za vsako ceno; ko pa izrabi njih sile, gleda samó na to, kako bi se rešila tega »gnoja«. Drugi članki (»Razmere v Novi Angliji«, »Raketirji in delavstvo« ter »Stavkanje pri delu«) nam rišejo delavske razmere v Ameriki, njih sabotažo, boje med skupinami, preveliko in preneglo industrializacijo, gospodarsko vojso in sodobno stisko. Članki so dosti zanimivi, dasi nam nekoliko tuji in oddaljeni. Od Louisa Adamiča pa si želimo — če je to mogoče —, da bi kedaj postal Lojze Adamič in napisal kaj tudi v svojem materinem jeziku. S. V.

C. Golar: Dve nevesti. Vesela igra v treh dejanjih. Natisnila in založila Učiteljska tiskarna v Ljubljani, 1932. — To je igra, kakor vprav ne sme biti. Vprav proti takemu blagu na naših odrih se borimo. To je norčava burka, ki hoče ustreči tistemu pojmovanju odra, ki je žal prav tako razširjeno kakor smešno zmotno, da je namreč igranje le nastop predpustnih »maškar«. Resnična komika je bila pač vedno dramatična prvina in vir drame, a danes nismo več odrski analfabeti (nepismeni). Povrh nima ta veseligrig nobene dramatične izdelave, osebe so, kakor jih pač dejanje zahteva, zdaj take, takoj nato spet drugačne, samo da se ženijo in uganjajo burke s svojimi potegavščinami. Kot da je kje še tako ljudstvo in kot da je naša domačnost baš v pustnih snubcih. Igra je brez odrske in brez literarne vrednosti; tudi jezik je kmečko grob, brez knjižne finese. Kar je dobrega v njej, so ljudski reki in pa namen: »Nov rod bom ustvaril, ki bo delal, ne se pa skušal z lažjô prebiti skozi življenje.« J. P.

Collalto-Kuret: Beneški trojčki. Komedija v štirih dejanjih. Ljudskih iger 3. zvezek. Izdala in založila Misijonska tiskarna v Grobljah. To je prava komedija spletk, zmešnjav, smeha, ki je samemu sebi namen. To je zgolj komedija, ki hoče samo zabavati. Dasi je bila zapisana že l. 1775, bo svoj namen tudi v naših dneh prav lepo dosegala. Prevod je prav gladek. Uspeh na odru je komediji zagotovljen. S. V.

Pfeifer Vladimir: Rožmarin. Drama. Tiskarna »Slovenija« v Ljubljani. Str. 74. — Ta drama v treh dejanjih pač ne zasluži, da bi prišla na oder. Je brez dramske sile in vzpetosti, miselno plitva, po snovi romantično konvencionalna, dialog včasih dober, a še pogosteje knjižen. Moto na čelu knjižice pravi, da je drama, ki je v resnici komaj igra brez dramskih vzgonov, napisana: »Vsem našim padlim v spomin, Slovenkam mladim v opomin!« Igra ne dosega ne prvega ne drugega namena. S. V.

Dr. Lavo Čermelj: Nikola Tesla in razvoj elektrotehnike. Izdala Mladinska Matica v Ljubljani, 1933. Str. 88. — Pisatelj poljudno razpravlja o bistvu elektrike, o razvoju znanosti o elektriki, o razvoju elektrotehnike in o velikem, naravnost epohalnem pomenu velikega dela, ki ga je na elektrotehniškem polju izvršil naš človek, Srb Nikola Tesla. Knjiga je polna potrebnih slik in črtežev, ki pojasnujejo tekst.

ZDRAVSTVENA VPRAŠANJA ZA DRUŽINO IN DOM

Dr. Malka Šimec

O svežem zraku.

Zrak, ki je srečno prešel nos, gre za jezičkom navzdol v grlo in skozi odprte glasilnice v dušnik. Grlo je zavarovano s pokrovčasto zaklopko, ki je pri dihanju odprta, da more zrak skozi. Po prehodu skozi grlo se zrak še enkrat prečisti (prečisti); tudi tukaj ima sluznica dlačicam podobne izrastke, ki zadržujejo prah. Njih gibanje povzroča kašelj; s kašljem pa spravljamo iz dušnika prah in sluz. Tudi kašelj je obramba, s katero se telo skuša znebiti škodljivcev. — Grlo in dušnik tipamo na prednji strani vratu. Nekoliko pod grlom leži ščitna žleza, ki je v njeni pravšni velikosti skoraj ne otipamo, povčana pa povzroča širok vrat in golšo.

Dušnik se deli v prsni in manjše in vedno manjše cevi, bronhije, prav do najtanjših vejic, katerih vsaka se konča v majhnem mehurčku. Takih mehurčkov je v pljučih več sto milijonov; če bi jih razgrnili po tleh, bi pokrili z njimi okrog 200 kvadratnih metrov. Ali ni to čudovito? Tako majhna so pljuča, v prsni votlini imajo s srcem vred zadosti prostora in vendar kako velikanska je njih celotna površina! Tudi to ima svoj vzrok. Čim večja je namreč pljučna površina, tem večjo količino zraka more sprejeti vase in tem bolj oddaja kri slabe pline in sprejema kisik iz zraka. V tej izmenjavi je bistvo dihanja. Z vsakim vdihom napeljemo v pljuča novo množino svežega zraka, z vsakim izdihom odstranimo iz telesa izrabljeni zrak. Čim bolj globoko dihamo, tem bolj se vrši prezračevanje pljuč. Zato moramo paziti, da bomo dihali vedno zadosti globoko in da se bomo varovali vsega, kar preprečuje globoko dihanje.

Zgrbljeno stanje, sključeno sedenje, tesna obleka — vse to kvarno vpliva na zdravje telesa, ker slabi pljuča in kri. Mislimo med delom na naša pljuča in vzravnajmo se, da globoko zadihamo! Skrbimo, da dobé pljuča dovolj svežega, čistega zraka! Vsi ne moremo biti vedno na svežem zraku, ker se mnogo poklicev mora opravljati v zaprtih prostorih. Pač pa moremo vsi zadostno in pogosto zračiti stanovanja, urade, delavnice in šole; za to ni nobenega izgovora. Strah, da se bodo zaradi obilnega zračenja pozimi množile bolezni dihalnih organov, je popolnoma brez podlage; dokazano je vprav nasprotno. Pri poskusih, ki so jih napravili v šolah, se je pokazalo, da so v šolah z odprtimi okni postala prehlajenja tako redka, da so nalašč izbirali otroke, ki se radi prehlade, da so se v razredih s stalno odprtimi okni okrepili. Seveda so bili razredi zakurjeni in otroci primerno

oblečeni; kar je bilo še večjega pomena, je pa dejstvo, da je bila duševna vedrost in radi tega tudi učni uspehi teh otrok precej večji kot v navadnih, nezadostno prezračenih učilnicah. — Vsi moremo in moramo skrbeti tudi za to, da preživimo vsaj del svojega prostega časa na svežem zraku; opustimo predolgo posedanje po obiskih, po krčmah in kavarnah! V zaprtim prostoru bomo zadosti preždeli takrat, ko nam zdravstveno stanje ne bo dopuščalo, da gremo ven. Sicer pa ne smemo misliti, da bolnik ne potrebuje svežega zraka; prav tako kot zdravi, saj velja zanj vse, kar smo poudarili kot pomembno za zdravega človeka. Potrebuje ga prav za prav še bolj, ker ne more iz stanovanja in ker se radi raznih zdravil, hrane in izpuhtevanja množi v sobi neprijetni duh po bolniku. Kako neverjetno slab zrak je ponekod po bolniških sobah! Ubogi bolnik, trpinčen že po boleznih, mora trpeti še radi zatohlega, dušljivega zraka, ki ga diha štiri in dvajset ur na dan. Vem, da so premnogokrat bolniške sobe samo zato ne zračijo, ker se domači od pretirane skrbnosti bojijo, da ne bi sveži zrak škodoval bolniku. Strah je prazen; če pravilno ravnamo, bo sveži zrak le dobrota za bolnika.

V obljudenih, zaprtih prostorih je vedno slab zrak; ko stopimo vanj, udari v nas zoprna, vlažna toplota in neprijeten duh. Če smo dlje časa v njem, ga ne čutimo več, toda vročina nas prevzame in zaspani postanemo. V zatohlih prostorih se ne dá delati, ne telesno ne duševno. Pri poskusih, ki so jih glede na to izvedli v raznih delavnicah, so dognali, da napravi delavec v slabo zračenem prostoru za 15 do 20 odstotkov manj nego v dobro zračenem; to se pravi, če izvrši v dobrem zraku sto kosov kakega predmeta, jih napravi v zatohlem samo 80 do 85. Sčasoma se pokaže tudi splošno oslabiljenje telesa. Telo postane bolj sprejemljivo za vse bolezni dihalnih organov, od nahoda pa do naše največje morivke — jetike. Če ljubimo svoje zdravje, skrbimo, da bomo pravilno dihali, da bomo dihali kolikor mogoče čist zrak in da bomo vsaj del svojega časa prebili na prostem. Tisti, ki imajo dolgo pot od doma do kraja svoje službe, imajo to dobro, da jih oddaljenost sili k primernemu vsakodnevnemu sprehodu.

O kašlju in pljunkih.

Če dahnemo na hladno steklo, se orosi; z zrakom izdihavamo tudi vlago. Pri krčevitem izdihu, kakor je smeh, kihanje in kašelj, se izloči iz telesa več vlage, tako da jo že s prostim očesom vidimo v obliki kapljic. Nedostojno in zdravju nevarno je kihati in kašljati bližnjemu v obraz; saj nikoli ne vemo, če nimamo kje v kakem kotičku naših dihal bakterij, ki nam samim sicer niso mogle do živega, na drugem pa morda povzročijo obolenje. — Če smo prehlajeni, smo še v tem večji meri dolžni, da si zakrijemo usta in nos z robcem ali z roko. Robec je za to primernejši; če uporabljamo roko, smemo rabiti samo levo, ker z desno delamo in je možno, da bakterije prenesemo. Robec sme rabiti samo ena oseba; navada, da briše mati otroku nos s svojim robcem, je grda in nehigienska. Tudi poljubovanje otrok na usta je nezdravo. Pljuj v pljuvalnik, brez katerega ne sme biti nobeno stanovanje. Napolnjen mora biti s tekočino, če le mogoče z razkuževalno. Pljuvalniki, na-

polnjeni z žaganjem, kakor so še v mnogih hišah, niso primerni, ker je žaganje suho in se izpljunek v njem hitro izsuši. Ob pometanju in prepihu se posušeni pljunek dviga v zrak in ga v obliki prahů lahko zopet vdihamo.

O prehladu.

Vsako prehlajenje je nalezljivo. Ne pustimo v takem stanju nikogar preblizu sebe, zlasti ne otrok. — Žalostno je, da na tolikih krajih spi še vedno po več oseb v eni postelji. Ponekod je krivo pomanjkanje prostora, drugod je to stara navada. Proč z njo, če je le mogoče! Vsak človek, tudi otrok, ima pravico do lastnega ležišča; saj ni treba, da bi bila ravno postelja. Plevnico ali slamnico na tla, rjuho in odejo, pa je ležišče gotovo. Kakšen mora biti počitek, ako se telo ne more svobodno stegniti! In zdravstveno? Drug drugemu dihata, kihata in kašljata naravnost v obraz; in če kdo zboli, je drugi že v naprej obsojen na isto bolezen. Potem se pa še čudimo, če se širijo nalezljive bolezni, če se zaman borimo proti kugi-jetiki!

Spanje v zakurjeni sobi ni zdravo; naj bo soba mrzla, da smo le dobro pokriti. Najlaže se prehladi tisti, ki se najbolj varuje: zavija, sedi v toplem in spi v zakurjenem. Z vsem tem se pomehkužimo. Spanje na hladnem nas dela odporne, sveže in vedre. Kjer imajo samo eno sobo za vse, naj se zvečer, preden gre družina spat, spalnica dobro prezrači in shladi. — Spanje na peči, kot je na kmetih ponekod še v navadi, je iz istega vzroka neprimerno. S peči na mraz navadno ne gre brez posledic. Nevarnost ni v mrazu, temveč v prehitrem ohlajenju telesa. Varujmo se prehitrega ohlajenja; oblačimo se času primerno — ne preveč, ne premalo, oboje je napačno; utrjujmo telo, ljubimo svež zrak, tudi če je mrzel — potem bodo bolezni dihalnih organov redki gostje pri nas.

Pljuča in rebra so pokrita z gladko mrežo, ki jo imenujemo pljučno oziroma rebrno mrežo. Ker sta gladki in vlažni, se pljuča z lahkoto gibljejo. Čim se mreža vname in izgubi svojo gladko, vlažno površino, kar se zgodi skoraj pri vsaki pljučnici, pri vnetju rebrne mreže in pri tuberkuloznih obolenjih pljuč, čutimo bodeče bolečine pri dihanju. Zbadanje pri globokem dihanju je vedno dokaz, da nekaj v pljučih ni v redu. Če so poleg tega še drugi znaki: pomanjkanje teka, kašelj, velika utrujenost proti večeru, nočno potenje, potem je treba čimprej skrbeti za zdravniški pregled. Jetika je zahrbtna bolezen, ker prihaja navadno počasi in brez posebnih težav; je pa — in tega ne moremo dovolj poudarjati — ozdravljiva, če jo začnemo pravočasno zdraviti.

(Dalje prihodnjič.)

SEDÉ ALI STOJÉ?

Še danes lahko trdimo, da je večina gospodinje zoper sedenje pri nekaterih gospodinjskih opravilih. Še celó izobraženi ženski svet smatra sedenje pri raznih poslih v gospodinjstvu za sramotno in za znak lenobe. »Ali te ni sram sedeti? Kako je mogoče sedé sploh kaj narediti?« Tako in podobno slišimo praviti skrbne gospodinje, mamice, stare mamice in tete, ko opozarjajo svoje hčerke in mlajše posle na ta nedostatek, ki je v njihovih očeh velika napaka.

Ker pa je to mnenje popolnoma napačno in neutemeljeno, je potrebno, da to vprašanje raztolmačimo in obenem razložimo, zakaj je važno, da si sme in mora gospodinja nekatere posle olajšati s tem, da jih opravlja sedé.

Gospodinja, ki jo je sram pomivati, likati ali trebati zelenjad sedé, je radi tega prav ves dan na nogah. Proti večeru je potem seveda tako utrujena, da po pravici ni prav nič razpoložena. Kako naj se posveti možu ali otrokom? Bolé jo noge in križ, jadikuje in toži, koliko je imela dela, da ves dan ni utegnila sesti, in kakšna reva je gospodinja sploh. Vse to pa ni nič čudnega, če je stala in hitela vseskozi od zore do mraka in bila venomer na nogah. Ta »na nogah« je pa popolnoma odveč, ker bi bila velik del vseh poslov lahko opravila sedé.

Nekatere starokopitne gospodinje imajo vedno pripravljen dober izgovor, češ, preveč sedenja ni dobro in lahko celó škoduje! Toda — le brez skrbi! Gospodinjske dolžnosti obsegajo namreč veliko kopic med seboj tako različnih opravil, da se nikakor ni bati, da bi bilo gibanja premalo. Pač pa to gibanje, posebno če ga je preveč, ni tako zdravo, kakor nekatere mislijo, in se ne dá primerjati s hojo ali telovadbo na svežem zraku.

Gospodinja, ki ima družino, je še celó kar dolžna hraniti in čuvati svoje zdravje in moči. Zakaj bi jih zametavala po nepotrebnem! In čim bolj je zaposlena, čim manj ima tehničnih pripomočkov in pomoči od drugod, tem večja mora biti njena skrb za zdravje in ohranitev svežosti. Ali ni lepše, da čez dan dela po pameti in premišljeno ter potem zvečer vedrega lica posveti kakšno urico svoji družini?

Da se gospodinja odloči, da bo s sedenjem hranila svoje moči, ni potrebno nič drugega nego nekoliko pametnega razumevanja. Vsaka gospodinja dobro ve, kako težko je breme, ki ga prevzame žena z gospodinjstvom in ga nosi krepko in junaško morda desetletja, včasih pa tudi omaga pod njegovo težo. Ali je res neobhodno potrebno neprestano se pehati, begati sem in tja in posebno še stati? Gotovo ima gospodinjstvo dokaj poslov, ki jih gospodinja ne more opraviti drugače, kakor da stoji ali hodi sem in tja. Toda saj je še toliko drugih opravil, ki jih prav lahko, brez posebnih pripomočkov in brez izgube časa opravi sedé! Že pred leti smo si natančno ogledali nekatera gospodinjska opravila, ki naj jih vedno in povsod opravljamo sedé in ki naj služijo za zgled za vsa ostala dela; tako n. pr. kako sedé pomivamo kuhinjsko posodo, trebimo zelenjad, lupimo krompir, likamo perilo itd. Sedimo pa lahko tudi pri drugih poslih, n. pr. kadar snažimo pribor, vmešavamo testo, režemo zelenjad itd.

Sedaj pa pogledjmo še malo iz kuhinje in stanovanja. Pomlad je tu, z njo se začenja tudi prijetno in zdravo delo na vrtu, ki pa z drugim delom preobloženo gospodinjo precej utruja. Toda neka praktična gospodinja je poskusila sedeti celó pri vrtnem delu in nam svoje uspehe takole opisuje:

»Četudi sem ljubila vrt in vrtno delo, me je to opravilo zelo težilo; posebno me je utrujalo neprestano pripogibanje in drža navzdol. Ni me bolel samo križ, ampak tudi kolena in vse telo in končno ni manjkalo dosti pa bi izgubila veselje do tega, drugače tako ljubega mi opravka.

Ker sem se pa spomnila, kako lepo si v kuhinji in v gospodinjstvu pomagam s sedenjem, sem se odločila, da poskusim s tem tudi pri vrtnem delu. Seveda nisem mogla uporabljati pri tem kuhinjskega stola; ker pa tudi na tleh ni možno sedeti zaradi vlažne zemlje, sem sedla na podnožno pručico (ne previsoko), kakršno ima vsaka gospodinja. Pručica mi je prav dobro služila, od takrat jo uporabljam vedno in jo spravim kar med vrtnarskim orodjem. Seveda je potrebno, da povem natančno, k a k o sem si delo s pomočjo pručice uredila. Da ne bolé noge od skrčenega sedenja na nizkem sedežu, je najbolje, če imamo pri delu eno nogo skrčeno, drugo pa iztegnjeno in to menjavamo. Kot orodje se obnese motikica ali kopljica na kratkem držaju, s katero prav udobno okopavamo. Presedati se ni treba prepogosto, ker je krožni prostor, ki ga lahko dosežemo z roko na vse strani (levo, desno, naprej, nazaj) precej velik. Pri tem delu uporabljamo obe roki, kakor v kuhinji. Ko plevemo, vržemo vsako pest plevela takoj v vedro, ki stoji poleg pručke. Odstranjevanje plevela sproti prihrani grabljenje in pripogibanje pri običajnem pobiranju plevela. Vedrico s plevelom odnašajo lahko otroci. Pa ne samo, kadar okopavamo in plevemo, tudi kadar obiramo jagodičje, se dobro obnese pručka ali stol, kakršna je pač višina grmičja. Pri drugih vrtnih delih, kakor pri opravih s cveticami in drevjem, moramo seveda stati, vendar je tu pripogibanja dosti manj, kakor pa pri obdelovanju zelenjadi.

Odkar si pomagam s sedenjem pri vrtnem delu, mi je postalo to delo izmed vseh najljubše.

Podobnih zgledov bi lahko navedli več. Koliko let že nekatere gospodinjke likajo sedé, pa se ne morejo prehvaliti in so vedno vesele, da so se odločile za to.

Pa ne samo pri dlje časa trajajočih opravih, tudi pri delih, ki trajajo le kratek čas, je dobro sedeti, recimo: kadar si kakšno malenkost operemo, večemo zavitke, izbiramo ali urejujemo cvetice itd. Nikoli ne stoj, ako lahko sedi! To naj bo geslo gospodinjke. Če se bomo vprašali vedno, preden bomo začeli kako delo: »Ali lahko naredim to sedé?« tedaj bo manj utrujenosti, jadikovanja in slabe volje, več pa veselja do dela, lepih uspehov in zdravja.

Torej sedenje za mestne gospodinjke ni tako neumna stvar, kakor se morda komu zdi. Gospodinjke na deželi so navadno trdnjše in jim ni vedno mogoče misliti še na način svojega dela, pa tudi zanje bo sedenje v kuhinji marsikdaj prav prišlo in se ga bodo same od sebe poslužile.

KAKO KULTURNO ZEMLJO ODEVAMO

V zadnjem članku o pospeševanju rodovitnosti kulturne zemlje je bilo povedano, da narava nikjer in nikdar ne trpi gole zemlje, ampak da skuša čim hitreje pokriti vsako goličavo, naj že nastane na kakršenkoli način. Golo zemljo na planem prav kmalu preraste plevel, sčasoma ga izpodrine grmovje in iz grmovja nastane v desetletjih gozd. V gostem, dobro zaraslem gozdu pa zamrje pod drevjem prej ali slej vse nizko rastlinje, ki je prvotno pokrivalo zemljo. Toda tudi za ta slučaj je preskrbljeno. Zemljo pokrije narava vsako leto iznova z listjem.

Za rodovitnost zemlje je velikega pomena tudi zimska snežna odeja, ki obvaruje, da se gornja zemeljska plast, ki je, kakor znano, vsa živa, preveč ne ohladi, preveč ne izsuši in da življenje v zemlji ni preveč ovirano.

Vsi ti pojavi so povod, da so začeli razmišljati, ali bi ne bilo tudi za kulturno rastlinje koristno, ko bi zemljo med rastlinami pokrili vsaj dotlej, dokler se rastline ne razrastejo in je same ne pokrijejo. Čim globlje je veda prodrla v skrivnostno snovanje živih bitij v zemlji, tem bolj se je prepričala, kako škodljivo je za razvoj rastlin, ako je zemlja gola, da jo naravnost ožigajo sončni žarki, da jo izpirajo nalivi. Bolj in bolj je bilo jasno, da je za razvoj zemeljskih bakterij zelo škodljivo, ako se naredi na zemeljskem površju trda skorja, ki pospešuje izhlapevanje podtalne vode, zraven pa ovira prodiranje padavin in pristop zraka v zemljo. Praktični poskusi so sijajno dokazali, da so bili teoretični sklepi pravilni. Kjerkoli so dobro obdelano, dovolj pognojeno zemljo s primernimi snovmi pokrili, je bil pridelek za 20, 30, dà, celó za 50 % obilnejši nego na sicer prav taki, toda nepokriti zemlji.

Sedaj bi nas zanimalo le še to: S katerimi snovmi zemljo pokrivajo, da jo zanesljivo obvarujejo pred pekočimi sončnimi žarki in pred nalivi, da tako preprečijo tvorbo skorjastega površja in s tem zavirajo izhlapevanje vode, pospešujejo pa pristop zraka in padavin in naposled kolikor moči tudi ovirajo rast plevela?

Najvzornejša odeja za golo zemljo je brez dvoma *droban*, zlasti listnati *gnoj*, ki ga 2—3 prste na debelo potrosimo po zrahljani zemlji. Taka odeja izvrstno zakrije zemljo, ne da bi zaprla pot vlagi in zraku. Kadarkoli jo čez poletje odgrnemo, najdemo pod njo vedno enako rahlo pa tudi dovolj vlažno zemljo, ne da bi jo kaj okopavali ali rahljali ali zalivali. Pod tako odejo sijajno uspevajo zemeljske bakterije, kar je bistvene važnosti za rodovitnost.

Ne tako ugodno, toda vendarle dobro odejo dadó tudi tele snovi: kompost, listje, slama, razni rastlinski ostanki, plevel, pokošena trava, šotni zdrob, zeleno vejevje, smrekove veje itd. Celó papir, lepenka in deske lahko dobro služijo v ta namen. Najslabši snovi v ta namen bi bili žaganje in čreslo, ki pa kljub temu ni, da bi ju popolnoma zavrgli, zlasti na težki zemlji bi ju lahko s pridom rabili. Vse našete snovi so organskega izvora, zato na zemlji prej ali slej strohné, se z njo pomešajo in pomnožujejo s prstenino, kar je zopet ugodno za uspevanje in delovanje zemeljskih bakterij. Umevno je, da teh snovi nimamo toliko, da bi jih mogli uporabljati pri poljskih pridelkih. Na domačem vrtu bi pa marsikdo lahko poskusil pokriti zemljo n. pr. med zeljem, med vrstami solate itd.

Na polju pokrivajo golo zemljo med sadeži tako, da jo obsejejo s hitro rastočimi rastlinami (lupine, grušica, repica), ki jih pozneje, ko so z njimi dosegli svoj namen, požanjejo ali porujejo ter pusté po tleh, da strohné.

Najnovejša snov za pokrivanje zemlje je *asfaltna lepenka*, ki jo razgrnejo med vrstami sadežev in pritrdijo na zemljo. V ta namen izdelujejo zlasti v Ameriki še razne druge snovi, ki bolj ali manj ustrezajo svojemu namenu in ki so toliko poceni, da jih lahko rabimo tudi pri obširnih nasadih na polju.

KAKTEJE

Ta ameriška rastlina je danes že povsod domača. Po oknih, po poličicah, po nastavkih, v izložnih oknih, v sobah samotarskih samcev, na pisalnih mizah — povsod jih srečavamo. Od prav neznatne būčice, kakor droben ježek, do ponosno razraslih vejastih rastlin — vse so zanimive, najbolj pa tedaj, ko poženejo cvet. Kakteja je doma v Ameriki, v Mehiki, Kanadi, Patagoniji. Po sončnih pustah vzpevajo prav bujno. Dosegajo različno velikost, celó do 10 m. Trdijo, da jih je 1200 vrst. Za semkaj presajene velja, da morajo imeti mnogo sonca in svetlobe. Prilivati jim je treba zmerno. Prevelika moča jim škoduje. Zelo pa jim je všeč, ako jih večkrat popršimo z vodo, zlasti ob zelo vročih dnevih. Prezimovati morajo v svetlih, zračnih prostorih. Vlaga, tema in mraz jim zelo škoduje. Čeprav čez zimo rast kaktej počiva, jim je v toplih sobah potrebno zmerno prilivati, da je korenina vlažna, sicer omaga in ne bo pognala lepih cvetov.

KUHARICA

Zelena ali spomladanska juha.

Solato, špinačo, kislico, janeževo perje (vsakega pest) operi, zreži na rezance in stresi v kozo, v kateri si razgrela za jajce sirovega masla ali masti; premešaj in duši deset minut. Nato potresi po zelenjadi žlico moke in žlico drobno zrezanega zelenega petršilja, premešaj in prilij $1\frac{1}{2}$ l kostne juhe ali tople vode, osoli in pusti, da vre pol ure. Prideni žlico kisle smetane in, ko juha prevre, jo precedi in stresi na opečene krušne rezine.

Kuhano goveje meso v petršiljevi omaki.

Razgrej v kozi za jajce sirovega masla ali masti in v njej blede zarumeni žlico moke in polno žlico drobno zrezanega zelenega petršilja, nato prilivaj počasi zajemalko juhe, vedno mešaj, da je omaka gladka, jo osoli in jo pusti nekaj minut vreti. Ko si pridejala žlico kisle smetane, položi v to omako meso, ki si ga kuhala v juhi. (Te omake je za $\frac{1}{2}$ kg mesa.) Ko meso v tej omaki nekaj minut vre, pridene po okusu nekaj kapljic limonovega soka ali kisa. Postavi to jed s praženim rižem, krušnimi cmoki ali s čim podobnim na mizo.

Redkvična omaka.

Nastrgaj na krušnem strgalniku olupljeno črno redkev, jo osoli, prilj olje in kis in zelo dobro zmešaj.

Jajca v majonezi.

Skuhaj trdo 6 jajc. Kuhanim odlij vodo in prilij mrzle, jih olup in prereži po dolgem na dve polovici. Izlušči rumenjake, jih deni v skledo, jim primešaj sirov rumenjaka in žlico olja, nekaj minut mešaj in zopet prilij olja, da bo vsega skupaj $\frac{1}{8}$ l. Nato primešaj večjo, drobno zrezano kumarico in šalotko, žličico gorčice, ščep popra, soli in limonovega soka po okusu. Nareži ozko, rženo štručko kruha na mezinec debele rezine, ki jim nekoliko sredice izdolbi, namaži vsak kos tenko z opisano majonezo in položi na vsakega jajčno skledico. Izdolbino napolni zvrhoma z

majonezo in pusti vse, da se nekoliko strdi. Iz ozke kumarice nareži 12 kolobarjev, ki jim sredico izreži, položi na vsako jajce kolobarček, v sredino kani kapljico majoneze in vrh te zatakni kapro. Tako pripravljena jajca zloži in okraši z oprano rdečo redkvico, lahko tudi s prej opisano klobaso iz šunke.

Klobasa iz prekajenega svinjskega mesa.

Mešaj deset minut, da dobro naraste, 10 dkg sirovega masla in primešaj $\frac{1}{4}$ kg drobno sesekljan šunke, kateri si odstranila kožo. Vse dobro zmešaj ter napravi iz tega kakih 20 cm dolgo okroglo klobaso. Namaži jo z dobro zmešanim sirovim maslom, tako da je vsa na tanko pokrita, in postavi na hladno, da se sirovo maslo strdi. Nato klobaso z nožem obrni in namaži še drugo stran. (Vsega sirovega masla porabiš za prevleko 8 dkg.) Postavi klobaso zopet na hladno in, ko se strdi, jo zreži na tanka kolesca in postavi s hrenom, redkvico ali z jajci v majonezi na mizo.

Limonova perla.

Za vroči poletni čas pripravi takole pijačo: V veliko prsteno posodo daj pest lipovega cvetja, pest dišeče perle (Waldmeister), sok 5—6 limon in $\frac{3}{4}$ kg sladkorja; vlij 10 l čiste vode in kozarec kisa. Vse to pokrij s prtico in vsak dan premešaj; tako pusti vse deset dni. Nato precedi tekočino v čiste steklenice, ki jih dobro zamaži in zamaške zaveži, da ne odleté. Steklenice postavi na sončni kraj, kjer jih pusti tako dolgo, da se pokažejo mehurčki, kar se zgodi v približno petih dneh. Steklenice shrani nato v kleti.

Ožet kolač.

Raztopi v nekaj žlicah mlačnega mleka žličico sladkorja in 3 dkg drožij ter postavi na toplo, da vzide. Nato zlij v skledo $\frac{3}{8}$ l toplega mleka, žlico sladkorja, nekoliko soli, 7 dkg sirovega masla in 60 dkg moke, vse dobro premešaj in pridene vzišli kvas in rumenjaka. To vse dobro stepaj, stresi na z moko potreseno desko in z nekoliko moke še dobro ugnetaj četrto ure. Iz tega testa napravi 5 hlebčkov, ki jih položi na z moko potresen prtico, in pusti vzhajati. Nato vsak hlebček podolgoma razvaljaj, razvleci, ga namaži z raztopljenim sirovim maslom (7 dkg) in potresi na vsakega teh razvaljancev majhno pest rozin. Položi krpe drugo vrh druge in zvij kolač od široke strani kakor potico in ga osukaj, kakor bi ožemala perilo. Položi kolač v dobro pomazan model, ki ima v sredi luknjo, in ga postavi na toplo, da vzhaja. Pomaži ga s sirovim maslom in speci. Tak kolač je posebno pripravno pecivo h kavi.

Limonov odcedek.

Sedaj, ko so limone poceni, si lahko pripravimo limonov odcedek, in sicer takole: V čist lonc ožmi več limon, tako da dobiš $\frac{1}{2}$ l soka, ki mu primešaj polovico spenjenega beljaka. Postavi lonc na kraj štedilnika in pusti, da počasi zavre in se sčisti. Nato precedi sok skozi gost prtico. Zlij precejeni sok v lonc in mu primešaj $\frac{1}{2}$ kg sladkorja in postavi zopet na ognjišče, da počasi zavre in se kuha 5 minut (pene poberi). Še vročega zlij v tople steklenice in zamaži. Ta sok uporabljaj kakor sok svežih limon.

Č A R O D E J E V K O T I Č E K I N Z A B A V N E I G R E

Trkni novc z noža.

V vrata zapiči nož v visokosti navadnega moža. Na konec roča položi novc. Nato naj se kdo izmed navzočih prime z desno roko za levo uho, levo roko pa naj vtakne skozi upognjeno desnico ter naj zamíži z levim očesom. Tako naj se približa nožu ter naj poskuša trkniti novc s kazalcem leve roke. Najbrž se mu ne bo posrečilo ali pa šele po dolgem trudu. Zabava je tako zanimiva, da navadno še drugi poskušajo svojo spretnost.

Plesoča karta.

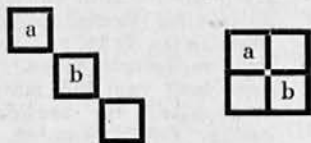
To točko izvajaj vedno le zvečer pri luči, ker bi podnevi gledavci kmalu opazili tvojo zvijačo. Čim slabša je razsvetljava, tem bolj si varen pred opazovavci. — Dolg temen ženski las prilepi z enim koncem na zadnjo stran zgornjega roba karte; drugi konec lasu pa si ovij okoli kazalca ene roke. Nato pokaži karto navzočim ter jim povej, da si jo tako zdresiral, da na tvojo besedo sama vstane in se sama premika, kakor sam hočeš. Položi jo nato na mizo ter zakličí: hop! in karta se vzdigne ter skače potem po mizi prav tako, kakor ji ti z roko taktiraš.

Ugasni luč skozi lij.

Prižgane sveče ne moreš ugasniti, če piháš vanjo skozi lij. Seveda moraš pihati v lij pri ozkem koncu, ne pa pri razširjenem. Zrak, ki ga piháš v ozki konec lija, se v razširjenem koncu tudi razširi ob strani lija in plamen sveče se le lahno giblje, a ne ugasne. Če se navzoči drug za drugim brezuspešno trudijo, da bi vpihnili luč, povzročá mnogo smeha in vesele zabave. Takoj pa lahko vpihneš luč, če lij toliko zasučesh, da pride do plamena zrak, ki gre ob znotranji steni lija.

Naredi iz treh četrkotnikov štiri.

Vzemi 12 vžigalic ter sestavi iz njih 3 četrkotnike, ki se bodo z enim voglom dotikali drug drugega. Nato pozovi družbo, naj sestavi kdo iz teh treh četrkotnikov štiri, tako da bo premeknil le štiri vžigalice. — Če se ne bo nikomur posrečilo, pokaži sam, kako se to naredi. Vzemi vžigalice zgornjega ali spodnjega četrkotnika ter z njimi primerno podaljšaj zgornjo in spodnjo ter desno in levo stranico ostalih dveh četrkotnikov, pa imaš namesto treh štiri četrkotnike, kakor kaže tale primer.

Karta zgoraj ali spodaj.

Ta točka ni sicer prav nič duhovita, vendar pa zelo zabavna, ker povzročá mnogo smeha. — Izroči navadne igralne karte komu izmed navzočih ter ga prosi, naj jih dobro premeša. Nato ga prosi, naj potegne eno karto, jo pogleda in si jo dobro zapomni. Lahko jo pogledajo tudi drugi. Ko so jo vsi videli, naj jo tisti, ki jo je potegnil, vtakne zopet med ostale karte ter naj vse skupaj zopet dobro premeša. Potem jih vzemi zopet sam v roke ter vprašaj koga izmed družbe, ali naj bo potegnjena karta zgoraj ali spodaj? Če pravi, naj bo zgoraj, mu položi karte na glavo; če pa pravi, naj bo spodaj, mu jih položi pa k nogam.

*

VSAK PO SVOJE

»Dobro se vedi,« je rekla mati sinu v zaporu, »da te dolgo obdrže.«

»Imam več, kakor potrebujem,« je rekel bahavi berač in se za srajco drgljal.

»Najprej bom jaz jedel pa ti gledal,« je rekel požeruh, »potem boš pa ti gledal in jaz jedel.«

»Jaz sem visokega stanú,« je rekel Ljubljančan, »moj oče je bil stražnik na Gradu.«

»Kaj tako dirjate?« je rekel tat, ko so ga peljali na vislice. »Brez mene itak ne boste nič opravili.«

»Daj mi, kar imaš,« je rekel ropar, »pa ti ne bom nič vzel.«

»Točen sem,« je rekel polž, ki je bil na botrino povabljen, pa je k pogrebu prišel.

»Mi, kar nas je učenih, vemo, kaj je dobro,« je rekel osel in hlastnil po osatu.

*

Lahek slučaj.

Mlada vedeževavka obiskovavki: »Iz vaše roke vidim, da se hočete poročiti!«

»Čudovito!« je rekla deklica.

»Zaročeni ste s človekom, ki se piše Milko Medved,« je pristavila vedeževavka.

»To je že kar grozno!« je lovila sapo deklica. »Kako morete iz črt na moji roki ugeniti ime?«

»Iz črt?« je pihala vedeževavka. »Kdo pa kaj govori o črtah? Vi nosite prstan, ki ga je ta lopov pred tremi tedni od mene nazaj zahteval.«

Po domači pridigi.

»Kako se pa kaj počutite po sinočnji krokariji?«

»Jaz, hvala, izborno... toda žena je vsa hripava!«

Dobra računarica.

»Koliko si pa stara?« vpraša obiskovavec malo Editko.

»Manj štiri leta.«

»Kaj se to pravi: manj štiri leta?«

»Papa pravi, da je imela mama trideset let, ko sem se jaz rodila, in mama pravi, da jih ima zdaj šest in dvajset.«

O ti hišni gospodarji!

»Gospod Kozamurnik, skozi naš strop gre dež. Doklej bo še to trajalo?«

»Mene sprašujete? Sem mar jaz vremenski prerok?«

UGANKE

Besedna uganka.

(Lovre, Šmiklavž.)

Gora, Roma, šoja, vile, lopa, raba, sipa, kost, past, mast, lava, prst. — Spremeni v vsaki besedi po eno črko, da dobiš nove besede. Nove črke dadó pregovor.

Cvet.

(Al. Š., Ljubljana.)

Križ.

(M—b, Ljubljana.)

a	soglasnik
aaa	tekočina
aaa	jed
aaa	prislov
bbbbbccččd	prodajalec
dddeeeeeeee	dve slovniški obliki
eeeeei	človeška pasma
ijj	veznik
jjk	dél voza
kkk	dvoparkljar
kkll	sorodnik
lll	pesnitev
lmn	riba
nnn	dotok Donave
nnooo	pisalna snov
ooooooooop	dva dela glave
rrrrrrsss	del Jugoslavije
sstttuuuvvžž	dva dneva v tednu

Po sredi navzdol lep rek.

Dopolnilna uganka.

(Franjo Tanjšek, Št. Andraž.)

Ko-ak, ru-ar, mo-je, vr-ta, di-an, pl-ha, šo-or, čr-vo, po-ka, gr-za, ro-ak, sr-ča, si-ko, kl-da, vo-ak, go-an, zl-ba, pe-in, ka-ža, mi-ka, mr-ža, ga-er, vo-ja, sl-ma, ža-ar, sm-la.

Vstavi manjkajoče črke tako, da dobiš cele besede. Novo vstavljene črke povedó pregovor.

Številnica.

(Edi, Dobovec.)

2, (+ 16), (+ 15), (+ 18), (+ 18), (+ 24), (+ 5), (+ 1), (+ 18), (+ 20), (+ 4), (+ 17), (+ 24), (+ 17).

Poljsko znamenje.

(S. O., Sele.)

Posetnica.

(Edi, Dobovec.)

Dane G. Pušnik
gostilničar

Lendava

Ta mož ni samo gostilničar, ampak ima tudi častno mesto v nekem društvu; katero?

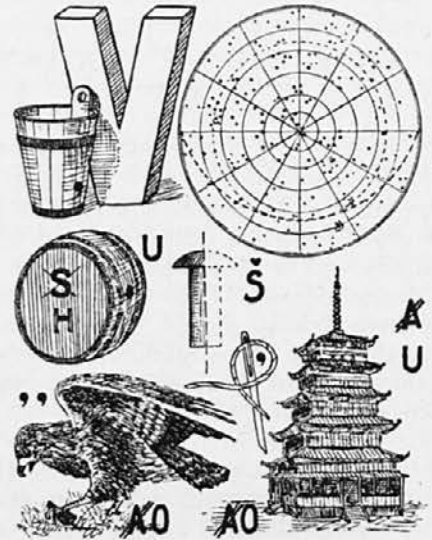
Zagoneten napis.

(—zl—, Ljubljana.)

17. 21. 10. 4. I. cncadsl II. jsivbdn III. oprpnop IV. zlsisuf

Vremenska uganka za maj.

(R. K., Ljubljana.)

Kraljev izprehod.

(France, Središče.)

		be	un		
pn	nv	jr	ep	dk	it
ir	ro	zo	La	ns	ki
vs	np	vt	i!	lr	iv
ds	ee	ee	zf	te	al

Pregovori.

(Miroljub, Vižmarje.)

Bolezen, dobra, dobro, dolga, drevo, glava, gospodar, gotova, izreja, mesar, metla, nagnito, ni, nova, pade, pometa, pred, samo, smrt, sonca, svet, svoj, svoja, trda, volja, volk, zoro, žena. Sestavi iz teh besed 7 pregovorov.

Uganke ureja višji šolski nadzornik Josip Novak, Vižmarje, p.št. Vid nad Ljubljano. Na isti naslov naj se pošiljajo vsi rokopisi uganek, prav tako (do 20. vsakega meseca) tudi rešitve priobčenih uganek. Lepo risane uganke bomo tudi nagradili.

Rešitev uganek v aprilski številki.

Zemljepisni čarobni lik. V okvirnem liku so: Ljubljana, Anatolija, Kum, Rab, Kal, Rim. V srednjem liku so: Dol, Kovor, Log.

Vremenska uganka za april. Vzemí v prvi vrsti prvo, v drugi drugo, v tretji prvo, v četrty drugo črko itd. vedno poševno navzdol, da dobiš:

Naj bode, ne vem kako mokroten april, ščinkavec poje, kakor se je peti učil.

L(evstik).

Premikalnica. Astijag, pometač, nesposobnost, bolezen, mlinar. — Topol, jesen, gaber.

Črkovna podobnica. Če ni tožnika, ni sodnika.

Skrit naslov knjige. Pregelj, Božji mejniki.

Trojna črkovnica.

Matej	Metod	Marko
lonec	lopár	lijak
Adela	Agata	Anica
detel	drozg	dular
Itaka	Ibiza	Irska
kavka	kanja	kalin
atrij	arhiv	arena

Mladika.

Dopolnilna uganka.

Brez vode ni mlake,
ne človeka brez napake.

Številnica. Abecedo razdeli v 5 skupin. Rimske številke značijo skupino, arabske številke pa črko v dotični skupini. — Ugankarjem veselo alelujo!

Konjiček. Slab je človek, v oblake hoče in vendar mora imeti palico in oporo na zemlji. I.Cankar.

Lesno skladišče. Spodnjih 25 okenc znači abecedo. Vsako številko, napisano na hlotu, poišči v spodnjih okencih ter napiši na hlot namesto številke dotično črko, n. pr. 8 = r, 15 = e itd. (Številke, ki jih ni na hlotih, ne pomenijo nič.) Tako dobiš: Rešitev pravilna je ta, če prideš stvari do dna.

Zbiralnica. Debelo tiskane črke sredi posameznih skupin dadó besedo: zbiralnica. Vzemí najprej črke, ki so pred in za črko z, potem črke, ki so pred in za črko b itd., pa dobiš: Sveta vera bodi vam luč, materin jezik bodi vam ključ do zveličanske narodne omike. Ant. M. Slomšek.

Nekdo Nikdo. Vaše pesmi kažejo, da vam gredo zlahka iz peresa in iz srca. Vsebinsko so zelo običajne in navadne. Jezik je res prijetno pojoč, le sloga nimate, da bi bili ti verzi zares lepi; preveč vsakdanji so in ne primejo. Izmed vseh je najlepša še ona o Borih:

Mladi samci, bori
so zatrepetali v gori
iz temin.

Burja rezka je planila vanje,
pesem tajno jim dehnala,
jih povila
v sanje.

Trudite se za pesniški jezik, ne zapišite nobene časopisne fraze in vsebinsko se poglobljajte, potem na svidenje!

Borut. »Če boste odgovorili popolnoma negativno, bom opustil literaturo. Povedati Vam pa moram, da pišem še šest mesecev, in prosim, da to tudi upoštevate.« Tako pravite. V pismu in tudi v pesmih pa le preveč pametno in preveč trezno mislite, da bi imeli kaj pesniškega na sebi. Le praktičnega poklica se držite!

Murnik. Kaj hočete v Utrinku, tej kratki, pol strani dolgi črtici, povedati, menda sami ne veste. Cankar bi toliko lirskega vzhičenja porabil za uvod — v dejanje.

Osamljen dijak. Ne vem, čigavo je to. Huda stvar, zelo doživeta, literarno pa ni obdelana, ostala je bridka šolska naloga, snov bi pa bila za pisatelja zanimiva. Resnično ni še obenem lepo!

Radev Niko. Prosim, pošljite naslov, da se oddolžimo.

Jan Lovro (8), Klopčič Josip (11), Zagradišnik Franc (8), Tršinar Slavko (10), Pipan Jelica (11), Benedičič Jakob (10), Bulovec Ivo (11), Cesar Anton (10), dr. Češarek Franc (6), Čampa Ivan (8), Dobrovoljc Janez (11), Demšar Viktor (11), Lovšin Iva (6), Kladenšek Jernej (11), Kržišnik Tone (11), Kumar Marija (11), dr. Knitic Ivan (11), Bobnar Janez (11), Bobnar Marija (11), Kalan Minka (11), Koželj Anton (8), Kržišnik Pavel (11), Ložar Janez (11), Lukovšek Ivanka (11), Papler Marija (11), Petelin M. (11), Pavlin France (11), Petelin Franeka (11), Vovk Joža (11), Trpin J. (11), Toman Marija (11), Sušteršič Franc (10), Šraj Anton (8), Sodja Franc (10), Moder Janko (11), Padar Jože (11), Seljak Vojko (11), Perčič Stanko (11), Rožanec Josip (11), Radoš Martin (11), Sovinšek Jože (8), Mihelčič Franc (11), Mlakar Jožef (10), Mikelj Jožef (10), Modrinjak France (11), Jeglič Stanko (11), Grebenc M. (11), Kocpek Alojzija (8), Štukl Jakob (6), Kat. prosv. društvo, Sv. Lovrenc (11), Videnšek Ana (7), Slodnjak Jože (11), Bezjak Alojz (11), Bezjak Martin (11), Jug Franjo (10), Kmecl Edmund (11), Izobraž. društvo, Stična (11), Eržen Anica (11), Gradišnik Josip (4), Rauber Rado (8), Frančiškanski kleriki, Maribor (8), Vrhunec Janko (9), Debeljak Tine (11), Dacar Peter (5), Planina France (11), Pogačnik Kristelj (5), Malovrh Jožica (7), Imperl Peter (8), Senica Feliks (4), Sancin Anton (9), Skalar Marija (7), Volk Slavko (9), Briški Vida (7), Mravljje Anton (11), Lipoglavšek Slava (11), Zemljak Pavla (8), Krečič Ladislav (11), Rakovec Josip (11), Debevec Krista (9), Prislán Janko (10), Mohar Štef. (4).

Gdč. Kocpek. Število rešenih ugank je v mojem zpisniku pravilno vpisano, le na platnicah je bila natisnjena napačna številka.

Gosp. Štukl. »Legitimacije« morajo rešivec ugank prilagati svojim rešitvam.

MED ŽIVLJENJEM IN SMRTJO

Dnevnik krmarja Albanova. Iz ruščine prevel B. Vdovič. Ilustrirana knjiga, najznamenitejša te vrste. Izmed 24 ljudi sta se iz ledú otela samo dva. Šeststo kilometrov daleč sta hodila peš po ledu. Broširano Din 27.— (36.—), vez. Din 36.— (48.—).

JETNIK V GORAH MESECA

Angleški spisal Bridges, prevel A. Anžič. Napeto pisana povest, ki se godi v Afriki. Pové, kako se je trmast in len fant v trpljenju izučil za življenje. Broširano Din 15.— (20.—), vez. Din 24.— (32.—).

KAMNARJEV JURIJ

Spisal France Seljak. Sodobna povojna povest, ki se godi v Primorju. Trpljenje, krivice, borba naših ljudi za obstanek, ljubezen do rodne grude — vse diha iz te žive slike življenja primorskih bratov. Broš. Din 21.— (28.—), vez. Din 33.— (44.—).

ZAMETENE STOPINJE

Roman. Spisal Bordeaux, prevela Hafner Krista. Predlani je izhajal v Mladiki. Kdor hoče pogleda v borbe in trpljenje dveh zakoncev, beri to knjigo. Broširano Din 27.— (36.—), vez. Din 39.— (52.—).

Detelovi Zbrani spisi « I. zvezek

Uredil prof. Jakob Šolar

Vsebina:
Lepa ideja v neumni odeji
Malo življenje // Kislo grozdje
Veliki grof

Prvi zvezek Detelovih Zbranih spisov stane kljub obsežnosti (nad 500 strani) in okusni vezavi za člane Mohorjeve družbe le 100 Din, kdor pa se obenem naroči tudi na ostale zvezke Detelovih spisov (izšel bo po možnosti letno en zvezek), dobi prvi zvezek za subskripcijsko ceno 75 Din

KAKO LENKA PREŠERNOVA SVOJEGA BRATA, PESNIKA, POPISUJE

Mohorjeve knjižnice 57. zvezek. Založila Družba sv. Mohorja, natisnila Mohorjeva tiskarna v Celju.

Ta preprosti pa tako pristrčni opis Prešernovega živiljenja je otel za slovensko javnost najskrbnejši raziskovavec Prešernovega živiljenja, Nj. Sp. komornik Tomo Zupan. Vse popisovanje je dobesedno, kakor ga je narekovala pesnikova sestra Lenka pisatelju. Ni to opis Prešerna pesnika, pač pa nam je po tem opisu jasen lik Prešerna človeka. Iz pripovedovanja pesnikove sestre se nam zaeno kar sama po sebi izoblikuje plemenitost prave slovenske žene, kakor je bila odlično utelešena v Prešernovi Lenki.

K opisu je še dodan živiljenjepis Prešernove sestre Katre, ki je pesniku gospodinjala v Kranju in mu zatisnila oči na smrtni postelji. Bila mu je najzvestejša tovarišica tudi ob hudih dneh ter se žrtvovala za svojega brata, za največjega pesnika našega naroda. Tudi Katra je priča plemenite, močne slovenske žene, ki ni omagala v stiskah ob bratu ter vzdržala do konca.

Prelat Tomo Zupan je s tem, da je otel te spomine obeh sester, izvršil delo, za katero mu bo vedno hvaležen ves slovenski narod. Knjiga se dobi v vseh knjigarnah.

Cena za broširano knjigo Din 16.—, za vezano Din 24.—. Člani Mohorjeve družbe jo dobé 25% ceneje, če jo naročé naravnost pri

DRUŽBI SV. MOHORJA V CELJU.
